TURİST REHBERLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE MESLEKİ DAYANIKLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ-YETERLİLİĞİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

Funda GÜÇ

Ocak 2025
DENİZLİ

TURİST REHBERLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE MESLEKİ DAYANIKLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ-YETERLİLİĞİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Turizm Rehberliği Anabilim Dalı
Turizm Rehberliği Tezli Yüksek Lisans Programı

Funda GÜÇ

Danışman: Doç. Dr. Semih ARICI

Ocak 2025
DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Funda GÜÇ

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, bu uzun ve zorlu süreç boyunca bana verdiği destek, ilham, rehberlik ve teşvik için danışmanım Doç. Dr. Semih ARICI'ya en derin şükranlarımı sunarım. Kendisinin daimî yardımı ve alanındaki uzmanlığı olmasaydı, bu yüksek lisans tezi başarıyla tamamlanamazdı.

Tez izleme komisyonunda yer alan değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Şeyma Ay ARÇIN ve jüri başkanı Doç. Dr. Halil KORKMAZ'a gösterdikleri ilgiden ve verdikleri değerli tavsiyelerden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bunun yanı sıra, yüksek lisans eğitimim boyunca bana yön veren ve bilgi ve destekleri ile bu aşamaya gelmemde payları büyük olan Turizm Rehberliği Bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim. Yine bu süreçte, mesleki deneyimini ve alan bilgisini paylaşmaktan çekinmeyen değerli hocam Doç. Dr. Murat BAYRAM'a da teşekkürlerimi sunmak isterim.

Ayrıca, arkadaşları ve meslektaşları olmaktan gurur duyduğum Öğr. Gör. Fatma BEYDEMİR, Öğr. Gör. Dr. Özlem KARAAĞAÇ, Öğr. Gör. Şefiye TUZCU ve Öğr. Gör. Şeyma AKTAŞ'a bu süreçteki katkıları ve samimiyetleri için her zaman minnettarım.

Çalışmanın katılımcıları olan turist rehberlerine de çalışmama katıldıkları için teşekkürlerimi sunarım. Onların katılımı olmasaydı, bu çalışmayı yapmak mümkün olmazdı.

Son olarak, beni bugünlere getiren sevgili annem Hatice AĞCABAY'a ve rahmetli babam Mehmet AĞCABAY'a büyük bir minnet borçluyum. Bu yoğun süreçte gösterdikleri sevgi, anlayış ve sonsuz destek için değerli eşim Fırat'a ve biricik kızım Ada'ya en özel teşekkürlerimi sunarım.

Funda GÜÇ

14.01.2025

ÖZET

TURİST REHBERLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE MESLEKİ DAYANIKLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ-YETERLİLİĞİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

Güç, Funda
Yüksek Lisans Tezi
Turizm Rehberli ABD
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Semih ARICI

Ocak 2025, VIII + 141 sayfa

Bu çalışma, turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algısının düzenleyici etkisini incelemektedir. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak, ilişkisel tarama deseni benimsenmiştir. Araştırmanın örneklemi, Türkiye'de aktif olarak çalışan 206 profesyonel turist rehberinden oluşmaktadır. Katılımcılar, sosyal medya, mesleki gruplar ve e-posta aracılığıyla ulaşılmış ve veri toplama süreci 2024 Ekim-Kasım aylarında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak, Cervantes Kişilik Ölçeği, Mesleki Dayanıklılık Ölçeği ve Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma hipotezlerini test etmek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ve öz-yeterlilik algısının düzenleyici etkisini belirlemek amacıyla Jamovi yazılımının MedMod modülü kullanılarak moderasyon analizleri uygulanmıştır. Bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA testleriyle, cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim seviyesi gibi demografik değişkenlerin etkileri değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, öz-yeterliliğin başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar boyutlarının, kişilik ve mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı bulunmuştur. Özellikle düşük ve orta düzeyde öz-yeterliliğe sahip bireylerde bu etkinin daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, araştırma öz-yeterlilik algısının turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıkları ve kişilik özellikleri üzerindeki etkisini ortaya koyarak, bu değişkenler arasındaki dinamikleri anlamaya katkı sağlamaktadır. Turizm sektöründe çalışan rehberlerin mesleki dayanıklılıklarını artırmaya yönelik eğitim programlarının öz-yeterliliği destekleyici unsurlar içermesi gerektiği önerilmektedir. Gelecekte, nitel araştırmalarla bu bulguların derinlemesine incelenmesi ve öz-yeterlilik algısını artırmaya yönelik müdahale programlarının etkisinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberleri, öz-yeterlilik, kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılık

ABSTRACT

THE MODERATING ROLE OF SELF-EFFICACY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND OCCUPATIONAL RESILIENCE OF TOUR GUIDES

Güç, Funda
Master Thesis
Tourism Guidance Department
Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Semih ARICI

January 2025, VIII + 141 safya

This study examines the moderating effect of self-efficacy perception on the relationship between personality traits and occupational resilience of tourist guides. A correlational survey design was adopted using quantitative research method. The sample of the study consists of 206 professional tourist guides actively working in Turkey. The participants were reached through social media, professional groups and e-mail and the data collection process was carried out in October-November 2024. Cervantes Personality Scale, Occupational Resilience Scale and General Self-Efficacy Scale were used as data collection tools. Hierarchical regression analysis was conducted to test the research hypotheses and moderation analyses were applied using the MedMod module of Jamovi software to determine the moderating effect of self-efficacy perception. Independent sample t-test and ANOVA tests were used to evaluate the effects of demographic variables such as gender, marital status, age, and education level. According to the results of the analysis, it was found that the initiation, persistence and maintenance effort-insistence dimensions of self-efficacy played a moderating role in the relationship between personality and occupational resilience. This effect was observed to be more pronounced especially in individuals with low and medium level of self-efficacy. In conclusion, the study contributes to understanding the dynamics between these variables by revealing the effect of self-efficacy perception on occupational resilience and personality traits of tourist guides. It is suggested that training programs to increase the occupational resilience of guides working in the tourism sector should include elements that support self-efficacy. In the future, it is recommended to examine these findings in depth and to evaluate the effect of intervention programs to increase self-efficacy perception with qualitative research.

Keywords: Tourist guides, self-efficacy, personality traits, occupational resilience

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
ÖZET ii
ABSTRACT iii
İÇİNDEKİLER iv
ŞEKİLLER DİZİNİ vi
TABLOLAR DİZİNİ vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz-yeterlilik 4
1.1.1. Öz-yeterlilik Kuramı 4
1.1.1.1. Öz-yeterlilik Tanımı 5
1.1.1.2. Öz-yeterliliğin Etkisi 5
1.1.1.3. Öz-yeterlilik ve diğer öz-inançlar (öz-saygı, öz-kavram, öz-güven) 6
1.1.2. Öz-yeterliliğin Kaynakları 8
1.1.2.1. Yaşanmış Deneyimler 8
1.1.2.2. Dolaylı Deneyimler 9
1.1.2.3. Sözel (Sosyal) İkna 9
1.1.2.4. Fizyolojik ve Duygusal Durumlar 10
1.1.3. Öz-yeterliliğin Etkileri 11
1.1.3.1. Bilişsel etki 11
1.1.3.2. Motivasyona etkisi 11
1.1.3.3. Duygusal süreçlere etkisi 12
1.1.3.4. Seçim süreçlerine etkisi 12
1.1.4. Öz-yeterlilik Uygulamaları 13
1.2. Dayanıklılık 17
1.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Boyutları 18
1.2.2. Mesleki Dayanıklılık 19
1.2.3. Mesleki Dayanıklılık ve Turizm 19
1.2.4. Mesleki Dayanıklılık Uygulamaları 20
1.3. Kişilik Kavramı 21
1.3.1. Kişilik Oluşumuna Etki Eden Faktörler 24
1.3.1.1. Genetik Faktörler 26
1.3.1.2. Çevresel Faktörler 28
1.3.2. Kişilik Teorileri 30
1.3.2.1. Özellik Teorileri 30
1.3.2.2. Biyolojik Teoriler 31
1.3.2.3. Psikodinamik Teoriler 31
1.3.2.4. Hümanistik Teoriler 31
1.3.2.5. Sosyal-bilişsel Teoriler 32
1.3.2.6. Bütünleştirici Teoriler 32
1.3.3. Beş Faktör Kişilik Modeli 33
1.3.3.1. Nevrotiklik 33
1.3.3.2. Dışadönüklük 33
1.3.3.3. Deneyime Açıklık 34
1.3.3.4. Uzlaşılabilirlik 34

1.3.3.5. Vicdanlılık....34
1.3.4. Cervantes Kişilik Ölçeği....35
1.3.4.1. Cervantes Kişilik Ölçeğinin Yapısı....35
1.3.5. Cervantes Kişilik Ölçeğinin Turizmle İlgili Çalışmalardaki Uygulamaları 36

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Tasarımı....38
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi....39
2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Süreçleri....43
2.4. Verilerin Analizi....49
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları....50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik ve Diğer Bireysel Özellikleri....52
3.1.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri....52
3.1.2. Araştırmaya Katılanların Diğer Bireysel Özellikleri....53
3.2.1.Başlama Boyutuna İlişkin Bulgular....56
3.2.2.Yılmama Boyutuna İlişkin Bulgular....58
3.2.3. Sürdürme Çabası-Israr Boyutuna İlişkin Bulgular....60
3.3. Cervantes Kişilik Ölçeğinde Yer Alan İfadelere İlişkin Bulgular....62
3.3.1. Dışa/İçe Dönük Olma Boyutuna İlişkin Bulgular....63
3.3.2. Duygusal Denge/Nörotizm Boyutuna İlişkin Bulgular....65
3.4. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğinde Yer Alan İfadelere İlişkin Bulgular....70
3.5. Turist Rehberlerinin Öz-yeterlilik, Kişilik ve Mesleki Dayanıklılık Algılarının Demografik ve Diğer Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması....74
3.6. Turist Rehberlerinin Öz-yeterlilik Algılarının Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması....77
3.7. Turist Rehberlerinin Kişilik Özelliklerinin Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması....86
3.8. Turist Rehberlerinin Mesleki Dayanıklılıklarının Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması....93
SONUÇ VE ÖNERİLER....103
KAYNAKÇA....117
EKLER....136
Ek 1: Araştırmanın Anketi....137

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırmanın Modeli 43
Şekil 2. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği 98
Şekil 3. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği 99
Şekil 4. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği..... 101

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Cervantes Kişilik Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi 46
Tablo 2. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi 47
Tablo 3. Genel Öz-yeterlilik Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi 48
Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular 53
Tablo 5. Katılımcıların Diğer Bireysel Özellikleri 54
Tablo 6. Öz-yeterlilik Ölçeğinin İfadelerine İlişkin Bulgular 55
Tablo 7. Başlama Boyutuna İlişkin Bulgular 56
Tablo 8. Yılmama Boyutuna İlişkin Bulgular 58
Tablo 9. Sürdürme Çabası-Israr Boyutuna İlişkin Bulgular 60
Tablo 10. Cervantes Kişilik Ölçeğindeki İfadelere İlişkin Bulgular 62
Tablo 11. Dışa/İçe Dönük Olma Boyutuna İlişkin Bulgular 63
Tablo 12. Duygusal Denge/Nörotizm Boyutuna İlişkin Bulgular 66
Tablo 13. Tutarlı/Tutarsız Olma Boyutuna İlişkin Bulgular 69
Tablo 14. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğindeki İfadelere İlişkin Bulgular 71
Tablo 15. Katılımcıların Ölçeklere ve Ölçeklerin Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Cinsiyete Göre Farklılık Testi Sonuçları 75
Tablo 16. Katılımcıların Ölçeklere ve Ölçeklerin Alt Boyutlarına Medeni Durumuna Göre Farklılık Testi Sonuçları 76
Tablo 17. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması 78
Tablo 18. Katılımcıların Öz-yeterlilik Algılarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması 80
Tablo 19. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Çalışma Kartı İçin Aldıkları Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması 81
Tablo 20. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Mesleki Tecrübe Değişkenine Göre Karşılaştırılması 83
Tablo 21. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Aylık Ortalama Tur Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması 85
Tablo 22. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması 87
Tablo 23. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması 89
Tablo 24. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Çalışma Kartı İçin Aldıkları Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması 90
Tablo 25. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Mesleki Tecrübe Değişkenine Göre Karşılaştırılması 91
Tablo 26. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Aylık Ortalama Tur Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması 92
Tablo 27. Katılımcıların Mesleki Dayanıklılıklarının Farklı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması 94

Tablo 28. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri 97
Tablo 29. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri 97
Tablo 30. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri 98
Tablo 31. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri 99
Tablo 32. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Sürdürme Çabası-Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri 100
Tablo 33. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Sürdürme Çabası-Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri 100

GİRİŞ

Turizm, tüm dünyada birçok ülkenin ekonomisine büyük katkıda bulunan önemli hizmet sektörlerinden biridir (Zengin, 2010). Bu sektörün temel yapı taşlarından birini oluşturan turist rehberleri ise, turistlerle en fazla etkileşimde bulunan meslek gruplarıdır (Çınar ve Yenipınar, 2019). Literatürde yer alan turist rehberi tanımları da göstermektedir ki turist rehberi bir ülkenin turistik unsurlarını doğrudan tanıtan ve turistleri bilgilendiren kişidir (Değirmencioğlu, 2001).

Bir turist rehberinin, kendisine atfedilen mesleki tanım ve görevleri yerine getirebilmesi için pek çok bilgi, beceri ve niteliğe sahip olması gerekmektedir (Tetik, 2006). Bunların yanı sıra, turist rehberleri turistlere karşı sorumluluk taşıyan, mesleklerinin icrası sırasında çeşitli krizlerle karşılaşan kişilerdir (Çınar ve Yenipınar, 2019). Turist rehberlerinin meslekleri iyi yapmalarında, kendi kişiliklerinden kaynaklanan psikolojik özellikleri de en az öğrenilebilir veya sonradan kazanılabilir nitelikler kadar önemlidir (Cheng, vd., 2016). Bu nitelikler arasında öz-yeterlilik, dayanıklılık ve kişilik özellikleri sayılabilir.

Öz-yeterlilik, kavram olarak ilk kez Bandura (1977)'nın Sosyal öğrenme teorisinde yer almış, bu teori daha sonra 1986'da Sosyal bilişsel teori olarak adlandırılmıştır. Sosyal bilişsel teori, insan bilişini, eylemini, motivasyonunu ve duygularını anlamaya yönelik bir yaklaşım olup, insanların öz-düşünüm ve öz-düzenleme yeteneğine sahip olduklarını ve kendi yaşamlarını aktif olarak şekillendirdiklerini varsayar (Maddux, 1995). Sosyal Bilişsel Teorinin faktörlerinden biri olan öz-yeterlilik, Bandura (1977) tarafından "bir kişinin belirli davranışları sergileme, zorluklarla başa çıkma, belirli koşulların üstesinden gelme veya bir görevi başarma yeteneğine ilişkin algısı" olarak tanımlanmıştır. Daha detaylı tanımına bakıldığında öz-yeterlilik, Bandura (1997) tarafından "*belirlenen hedeflere ulaşmak için kişinin eylemleri organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin kişisel yargıları*" olarak tanımlanmış ve davranışların oluşmasında öz-yeterliliğin etkili olduğu belirtilmiştir. Öz-yeterlilik, bireylerin, hissetme, düşünme, motive olma şekillerini ve davranışlarını belirler (Bandura, 1994). Öz-yeterlilik, aynı zamanda insanların mesleki gelişim ve kariyer süreçlerini de etkilemektedir (Betz ve Hackett 1981). Everhart ve Chelladurai (1998), öz-yeterliliğin, bir mesleği yapma niyetini etkilediğini belirtmişlerdir.

Kişilik ise insan yapısının karmaşık olmasından dolayı yine tek bir tanıma sahip değildir (Çelik, 2018). Taymur ve Türkçapar (2012)'ye göre kişilik, *"bireylerin düşünce, duygu ve davranış gibi psikolojik tepkilerindeki ve farklılıkları belirleyen sadece yaşanan an, içinde bulunulan biyolojik durum veya sosyal ortam ile açıklanamayan biçimde süreklilik gösteren özellikler ve eğilimler"* olarak tanımlanmıştır. Kişilik, bireyin karakterini meydana getiren, benzersiz duygu, düşünce ve davranış kalıplarını ve ömür boyu başta genetik faktörler olmak üzere, çevresel ve sosyal faktörle etkileşim halinde şekillenir. Kişilik gelişimi durağan bir süreç değil devinimsel bir süreç olup yaşamın farklı evrelerinde hem dışsal deneyimlerden hem de içsel eğilimlerden etkilenerek gelişir. Kişiliğin belirli bir yaşta "oturduğu" görüşünü çürüten, Roberts vd. (2006) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, kişilik özelliklerinin ergenlikten yetişkinliğe kadar önemli ölçüde değişebileceğini ve hatta erken yetişkinlik döneminde bile belli düzeyde değişiklik gösterebileceğini ortaya koymuşlardır (Ayuningtiyas vd., 20-23; Baumert vd., 2017). Kişilik gelişimi genetik yatkınlıklardan, çevresel faktörlerden, kültürel bağlamlardan ve sosyal ilişkilerden etkilenir ve etkileşimin koşullarına göre olumlu ya da olumsuz yönde değişim yaşanabilir. Kişilik de ruh sağlığından kişilerarası ilişkilere, kültürel etkileşimden kariyer başarısına kadar ve hayatın daha pek çok alanına etki eder.

Fransızcada 'yaylanma' anlamına gelen, Türkçeye "dayanıklılık, esneklik veya psikolojik sağlamlık" olarak da çevrilen rezilyans, alan yazında psikolojiden sosyolojiye, eğitimden coğrafyaya kadar pek çok alana konu olduğu için tek bir tanıma sahip değildir (Cihangir ve Şeremet, 2020). Özünde "psikolojik adaptasyon" olarak kullanılsa da rezilyans, dar bir tanımla kısa süreli bir travmadan sonra etkin hale gelen bir kişilik özelliği olarak da ifade edilebilir (Herman vd., 2011). Bu çalışmada rezilyans yerine "dayanıklılık" ifadesi kullanılacaktır. Psikolojik dayanıklılık, ilk kez Kobasa (1979) tarafından, ağır iş stresi altında sağlıklı kalabilen yöneticileri diğerlerinden ayıran nitelikler şeklinde tanımlanmış ve "kontrol, meydan okuma ve bağlılık" kavramlarından oluştuğu belirtilmiştir. Dayanıklılığın farklı tanımlarına bakıldığında, normal psikolojik ve fiziksel işleyişi sürdürürken stres ve sıkıntıların üstesinden adaptif bir şekilde gelme kapasitesi ve dinamik bir süreçtir (Russo vd., 2012; Rutter, 2012; Southwick ve Charney, 2012). Dayanıklılık, çalışanların yaşamda meydana gelen sürekli değişen durumlarla başa çıkmalarını sağlayan önemli bir kaynaktır (Shin vd., 2012). İlgili literatür incelendiğinde; dayanıklılık, araştırmacılar tarafından bireylerin yaşamda karşılaştıkları sürekli değişen

durumları yönetmelerine yardımcı olarak görülmektedir (Block ve Kremen, 1996; Waugh vd., 2008). Dirençli insanlar, zorluklara proaktif olarak hazırlanıp psikolojik kaynaklarını etkili bir şekilde kullanarak stresli olayların kendileri üzerindeki etkisini en aza indirebilmektedirler (Fredrickson vd., 2008). Dayanıklılığın iyimser düşünme (Kumpfer, 1999), daha düşük psikolojik sıkıntı seviyeleri (Utsey vd., 2008) ve olumlu iş tutumları (Youssef ve Luthans, 2007) gibi olumlu sonuçlar verdiğini gösteren bulgular, dayanıklılığın psikolojik olarak gerekli bir nitelik oluşunu desteklemektedir.

Turizm gibi gücünü insandan alan bir sektörde insani özellikleri yok saymak mümkün değildir. Bu bağlamda, turizm endüstrisinin işlemesinde birinci derece rol sahibi olan ve yine insanlara hizmet sunan turist rehberlerinin yukarıda belirtilen yönlerden incelenmesi elzemdir. Literatür incelendiğinde turist rehberleri ve öz-yeterliliklerine ilişkin çalışmalar olsa da bu çalışmalarda turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki etkileşim ve bu etkileşimde öz-yeterlilik algılarının düzenleyici rolüne ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, bu iki değişken arasındaki ilişkide turist rehberlerinin kişilik özelliklerinin uyumlaştırıcı bir etkisi olup olmadığı incelenmemiştir. Buradan hareketle, alandaki bu boşluğu doldurmak amacıyla, bu çalışmada turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki etkileşimde öz-yeterlilik algılarının düzenleyici bir etkisinin olup olmadığının ortaya konması araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz-yeterlilik

Öz-yeterlilik, kavram olarak ilk kez Bandura (1977)'nın Sosyal Öğrenme Kuramında yer almış, bu teori daha sonra 1986'da Sosyal Bilişsel Kuram olarak adlandırılmıştır. Sosyal Bilişsel Kuram, insan bilişini, eylemini, motivasyonunu ve duygularını anlamaya yönelik bir yaklaşım olup, insanların öz-düşünüm ve öz-düzenleme yeteneğine sahip olduklarını ve kendi yaşamlarını aktif olarak şekillendirdiklerini varsaymaktadır (Maddux, 1995). Bir başka deyişle, bu kurama göre bireyler çevrelerinde olup bitenlere karşı izleyici durumunda değil aktif birer düzenleyici konumundalardır (Bandura, 2012; Maddux, 1995). Yine aynı kurama göre, insan davranışlarını anlamak için sadece bilişsel değil davranışsal ve çevresel faktörlerin de incelenmesi gerekir (Maddux, 1995; Wood ve Bandura, 1989). Bandura (1977), öz-yeterliliği Sosyal Bilişsel Kuramın bir bileşeni olarak belirlemiş ve insan motivasyonunu sonuç beklentileri yönünden ele almıştır (Zimmerman, 2000: 83).

Wood ve Bandura'ya (1989) göre, "öz-yeterlilik, kişinin belirli durumsal talepleri karşılamak için gereken motivasyonu, bilişsel kaynakları ve eylem yollarını harekete geçirme yeteneklerine olan inancını" ifade eder. Bandura (1977) ayrıca bu inançların insanların nasıl düşündükleri, davrandıkları ve hissettiklerinin belirleyicisi olduğunu ifade eder.

1.1.1. Öz-yeterlilik Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı, bir kişinin eylemlerinin veya davranışlarının, koşulların, kişinin eyleminin, anlayışının ve duygularının karşılıklı etkisiyle ortaya çıktığını varsayar (Bayrakçı, 2007). Bireylerin duygusal durumlarını, motivasyonlarını, eylemlerini ve düşünce kalıplarını kişisel ve kolektif yeterlilik inançları aracılığıyla nasıl düzenledikleri Bandura'nın ilgisini çekmiş ve kişinin algılanan yeteneklerinin davranışları üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Sosyal Öğrenme Kuramı, çocuğun gözlem yoluyla öğrenebileceği fikrini öne sürmüştür (Bandura, 1977) ve bu Bandura'ya övgü kazandırmıştır. Bandura, zaman içinde motivasyon ve öz-düzenleme gibi kavramları da ekleyerek teorisini genişletmiş ve sonunda teorinin adını Sosyal Bilişsel Kuram olarak değiştirmiştir.

Bandura vd., (1996) Öz-yeterlilik Kuramının, Sosyal Bilişsel Kuramın bir unsuru olduğunu belirtmektedir.

1.1.1.1. Öz-yeterlilik Tanımı

Bandura (1977) tarafından yürütülen ilk çalışmalar, öz-yeterlilik kavramını bireyin verilen standartlara göre görevleri yerine getirme konusundaki kendine olan inancı olarak tanımlamıştır (Bandura, 1997). Öz-yeterlilik için yeni bir tanım oluşturmaya çalışırken, farklı araştırmacılar benzer bakış açıları ortaya koymuşlardır. Örneğin; McCombs (2001), Bandura'nın (1991) tanımına atıfta bulunarak öz-yeterlilik terimini, öğrenenin bir görevi yerine getirebilmek için kendi yeterliliğine ilişkin düşüncesi olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde, Schunk'un (2001) tanımına göre öz-yeterlilik, "kişinin belirlenen seviyelerde öğrenme veya davranış sergileme yeteneklerine ilişkin inançlarıdır" (s. 126). Pintrich ve Schunk (1996), Bandura'ya (1986) atıfta bulunarak bir başka tanımın altını çizmiştir: "öz-yeterlilik, insanların planlanmış görevlere ulaşmak için gereken plan ve stratejileri düzenleme ve yürütme yeteneklerine ilişkin yargılarıdır" (s. 88). Huang ve Chang (1996), çok benzer bir şekilde, öz-yeterlilik terimine dikkat çekerek, bunun kişinin verilen bir görevi yerine getirme konusundaki kendi yeteneklerine ilişkin algısı olduğunu öne sürmüştür.

1986 yılında Bandura, insanların duyguları, eylemleri ve düşünceleri üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlayan bir benlik sistemine sahip olduklarını varsayan öz-yeterlilik unsurunu kuramına dahil etmiştir (Baloğlu, 2011). Bandura (1986) tarafından öz-yeterlilik, öğrenenlerin planlanan herhangi bir performansı elde etmek için gerekli şeyleri yapmak için gerekli yeteneklere sahip olup olmadıklarına dair düşünceleri olarak açıklanmıştır. Yeterlilik, bireylerin sahip olduğu ya da olmadığı sabit standart bir yetenek değildir; daha ziyade, sayısız hedefi gerçekleştirmek için sosyal, duygusal, davranışsal ve bilişsel alt becerileri organize etmeyi ve yönlendirmeyi gerektiren üretken bir yetenektir (Bandura, 1997).

1.1.1.2. Öz-yeterliliğin Etkisi

Öz-yeterlilik inancının insan davranışını etkileme şekli Sosyal Bilişsel Kuram tarafından vurgulanmaktadır. Öz-yeterlilik aslında bireylerin doğal yetenek ve becerileriyle doğrudan bir ilişki içinde değildir. Öz-yeterliliğin sonucu genellikle başarı ile bağlantılıdır (Dörnyei, 2001). Öz-yeterlilik daha çok geribildirim, gözlemler ve görev

stratejileri bilgisi gibi farklı kaynakların bilişsel olarak işlenmesi konusunda kendini ikna etmenin sonuçlarıyla ilgilidir (Dörnyei, 2001). Bandura'ya (1995) göre, insanlar yeterlilik duygularını ele almaları yönünden farklıdırlar. Maehr ve Pintrich (1997), Schulze ve Schulze (2003, s. 109) tarafından aktarıldığı üzere, öz-yeterlilik yargılarının hem göreve hem de duruma özgü olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, Bruning vd. (1999)'na göre, belirli bir alanda yüksek öz-yeterliliğe sahip olan bir kişi, farklı bir alanda da yüksek öz-yeterliliğe sahip olmak zorunda değildir. Bandura'ya (1986, 1997) göre, bir kişinin performansı hakkındaki görüşleri, başarma motivasyonuyla ilişkilidir.

Bireylerin öz-yeterlilik inançları sağlam bir şekilde oluşmuşsa zorluklara karşı dayanıklı olurlar (Wood ve Bandura, 1989). Bir bireyin bir görevi başarıyla yerine getirme şansı, öz-yeterlilik düzeyine bağlıdır (Randhawa, 2004). Zor durumlarda, düşük öz-yeterliliğe sahip kişilerin çabalarını azaltma veya tamamen pes etme olasılıklarının daha yüksek olduğu, yüksek öz-yeterliliğe sahip kişilerin ise zorluğun üstesinden gelmek için daha fazla çaba göstereceği gözlemlenmiştir (Locke vd., 1984). Yüksek öz-yeterlilik, bireyin iyi bir işi sürdürme ve bitirme eğilimini artırır. (Randhawa, 2004), yüksek öz-yeterliliğe sahip bireylerin geri bildirimden daha fazla şey öğrendiklerini, karar ortamına daha uyumlu bir şekilde tepki verdiklerini ve zamanla öğrendiklerini daha iyi performansa dönüştürebildiklerini gözlemlemiştir. Benzer şekilde, Bandura (1986) öz-yeterliliği yüksek bireylerin olumsuz geribildirimlere daha fazla çaba ve motivasyonla karşılık verdiklerini, öz-yeterliliği düşük bireylerin ise olumsuz geribildirimler karşısında çabalarını azalttıklarını gözlemlemiştir. Dahası, düşük öz-yeterlilik, öğrenilmiş çaresizlik olarak adlandırılan ve kişinin çevresi üzerinde hiçbir kontrolü olmadığına dair ciddi şekilde zayıflatıcı bir inanç olan durumla ilişkilidir (Martinko ve Gardner, 1982).

1.1.1.3. Öz-yeterlilik ve diğer öz-inançlar (öz-saygı, öz-kavram, öz-güven)

Bazı kavramlar ile öz-yeterlilik arasında kesin sınırlar yoktur. Literatürde de görüldüğü üzere özsaygı, özgüven, öz benlik kavramı gibi öz inançlar sürekli bir kafa karışıklığına yol açmaktadır. Söz konusu öz-inançların tanımı, kesinliği ve birbiriyle örtüşmesi araştırmacılar arasında bir sorun teşkil etmektedir (Bong ve Skaalvik, 2003; Ferla vd., 2009). Bazı araştırmacılar, bunları birbirinin yerine kullanmasına rağmen, önceki benlik yapılanmaları ve öz-yeterlilik kuramsal olarak farklılık göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen ve karışıklığa neden olabilecek kavramlardan biri de özsaygıdır. Maddux (1995) öz-yeterlilikten farklı olarak öz-saygının kişisel bir özellik

olduğunu belirtmiştir. Epstein ve Morling (1995) öz-yeterlilik ve öz-saygının birbirinden farklı olduğunu, ilkinin kişinin kendi yeteneğini değerlendirmesi, ikincisinin ise kişinin öz-değerini değerlendirmesi olduğunu belirtmiştir. Bir kişinin bir şeyi başarabileceğini düşündüğü şey, hak ettiğini düşündüğü şeyden farklıdır. Bandura'ya (1997) göre, bireyler herhangi bir özsaygı kaybı yaşamadan bir faaliyette kendilerini çaresizce etkisiz hissedebilirler çünkü özdeğerlerini o faaliyete vermezler. Örnek vermek gerekirse, bir kişi matematik ve fen alanlarında düşük özsaygıya sahip olabilir, ancak bu alanlarda yüksek düzeyde özyeterliliğe sahip olabilir. Ya da dil öğrenme konusunda yüksek özsaygıya sahip olabilir ancak bu konuda kendini yetersiz hissedebilir.

Öz-yeterlilik ile kesin sınırları olmayan bir diğer kavram da güvendir. Bandura (1997, s. 382), güvenin sadece inancın gücünü tanımladığını ancak neyle ilişkili olduğunu tanımlamadığını açıklamaktadır. Diğerleri ise bunun yetişkinlerde (Crawford ve Stankov, 1996; Kleitman ve Stankov, 2007) ve çocuklarda (Kleitman ve Moscrop, 2010; Kleitman ve Gibson, 2011) sosyal olarak tanımlanmış ve özellik benzeri bir kavram olduğunu iddia etmektedir. Benlik kavramı söz konusu olduğunda, Pajares ve Schunk (2002) "öz-değer yargısı eşliğinde kişinin kendi algılanan benliğinin bir tanımı" olarak tanımlamaktadır.

Öz-yeterlilik ve öz-kavram arasındaki fark hakkında daha net ortaya koymak için, akademik ortamda öz-yeterliğin tanımına bakmak daha iyi olacaktır. Akademik öz-yeterlilik (AÖY olarak da anılır), öğrencilerin verilen akademik görevlerde önceden belirlenmiş düzeylerde başarılı olabileceklerine dair görüşlerini ifade eder (Schunk, 1991). Öz-yeterlilik genellikle göreve özgü düzeyde ölçülür. Pajares'e (1996) göre, öz-yeterlilik ya kapsamlı ya da maddeye özgü bir düzeyde değerlendirilebilir. Bununla birlikte, daha çok maddeye özgü olan öz-yeterlilik yargıları; yani "kendinize ne kadar güveniyorsunuz... (örneğin, karekök içeren denklemleri başarıyla çözebileceğinize)" ile başlayan öz-yeterlilik maddeleri (Pajares, vd., 1999) daha yordayıcıdır (Chen ve Zimmerman, 2007). Bu şekilde, öz-yeterlilik maddeleri, hiç şüphesiz, "Benim yaşımdaki diğerleriyle karşılaştırıldığında, matematikte iyiyim" gibi öz-kavram maddelerinden daha göreve özgü bir düzeyde kişinin algıladığı yeteneğini değerlendirmektedir (Ferla vd., 2009). Yani, öz-yeterlilik maddeleri hedefe yönelik değerlendirme arayışındadır ve öğrencilerin kendi yeteneklerini başkalarınınkiyle karşılaştırmasını istemez (Pajares, 1996; Bandura, 1997; Bong ve Skaalvik, 2003). Benlik kavramının aksine, öz-yeterlilik gelecek odaklıdır. "Aşağıdaki problemleri çözebileceğimden eminim" gibi öz-yeterlilik maddeleri sadece öğrenilmiş deneyimlere bağlı değildir; aynı zamanda öğrencilerin

dikkatlerini belirli akademik görevlerde iyi performans göstereceklerine dair gelecekteki varsayımlarına yönlendirmelerini ister (Ferla vd., 2009).

Sonuç olarak, öz-yeterlilik ile karışabilen veya zaman zaman eş anlamlı olarak kullanılabilen bir dizi öz inanç vardır. Bazıları birbiriyle yakından ilişkili olsa da yine de kendilerine özgü özellikleriyle ayırt edilebilirler. Öz-saygı, özgüven, benlik kavramı ve öz-yeterlilik birbirleriyle karşılaştırıldığında ayırt edici özelliklere sahiptir. Özetle, öz-yeterlilik benzer benlik yapılarının aksine göreve ve alana özgü, yeterliliğe dayalı, öngörücü ve eylemle ilişkili olarak tanımlanabilir (Bandura, 1977, 1999).

1.1.2. Öz-yeterliliğin Kaynakları

Öz-yeterlilik inançlarının nasıl oluştuğuna bakılacak olursa, bu inançlar erken çocukluk döneminde gelişmeye başlar ve kişinin hayatı boyunca yeni deneyimler, bilgi ve anlayış kazanarak gelişmeye devam eder (Bandura, 1992). Öz-yeterlilik inancı, Bandura'nın (1992) öz-yeterlilik değerlendirmeleri olarak adlandırdığı farklı yeterlilik kaynaklarının bilişsel olarak işlenmesine bağlı olan karmaşık bir dizi kendini ikna eyleminin ürünüdür. Bandura öz-yeterliliğin dört ana kaynağını şu şekilde tanımlamıştır: 1. yaşanmış deneyimler, 2. başkalarının deneyimleri (dolaylı deneyimler), 3. sözel (sosyal) ikna ve 4. fizyolojik ve duygusal durumlar (Bandura, 1997).

1.1.2.1. Yaşanmış Deneyimler

İlk ve en etkili kaynak olan yaşanmış deneyimler, kişinin belirli bir görev ya da beceriye ilişkin önceki uygulamalarına dair kişisel değerlendirmesini ifade eder ve önceki başarı ya da başarısızlık deneyimleriyle ilişkilidir (Bandura, 1977; Usher ve Pajares, 2009; Phan, 2012). Crain'e göre (2000), bir görevde tekrarlanan başarı, öz-yeterlilik inancını oluştururken, negatif deneyimler kişide öz-yeterlilik inancının zayıflamasına sebep olmaktadır. Elias ve MacDonald (2007) ise, insanların yaşadıkları deneyimlerin, insanların öz-yeterlilik inançlarını artırmakla kalmayıp gelecekteki performanslarına da olumlu şekilde etkileyeceğini öne sürmüşlerdir. Crain (2000) bunu şu şekilde açıklamıştır: Bir kişi bir görevde tekrar tekrar başarılı olduğunda, öz-yeterliliği artar. Ancak, başarısızlık söz konusu olduğunda, öz-yeterlilik duygusu azalır. Bir kişi başarılı olmaya devam ettiğinde, güçlü bir öz-yeterlilik duygusu gelişir ve küçük aksiliklerden daha az rahatsız olur. Bu kişi için herhangi bir başarısızlık çaba eksikliği olarak görülür ve başarılı olmak için başka bir girişimde bulunur. Yani insanlar öz-yeterlilik inançları

oluştuğunda önemsiz başarısızlıklar hakkında daha az endişelenirler ve bu tür başarısızlıkları çaba eksikliğine atfederler ve o görevi başarmak için bir kez daha denerler (Crain, 2000). Örneğin, matematik sınavında defalarca başarılı olan bir öğrenci, küçük bir başarısızlık yüzünden matematik öz-yeterlilik inancını kaybetmez (Bandura, 1977, 1986; Schunk, 1991).

1.1.2.2. Dolaylı Deneyimler

İkinci kaynak olan dolaylı deneyimler, bir kişinin bir görevdeki performansını benzer yeteneklere sahip başka bir kişiyle karşılaştırmasıyla ilgilidir (Palabıyık-Yeni, 2013). Başka bir deyişle, başkalarının bir görevi yerine getirirken gözlemlenmesidir. Bir başkasının model alındığı bu kaynakta, kişi örnek aldığı model ile ne kadar özdeşleşirse, modelin gözleyen üzerindeki etkileme derecesi o kadar güçlü olmaktadır (Bandura, 1977). Yaşanmış deneyimlerinin en güçlü öz-yeterlilik kaynağı olduğu iddia edilse bile, kişi yeteneklerinden emin değilse, dolaylı deneyimler daha etkili hale gelir (Palmer, 2011). Bunun nedeni, bir kişinin benzer yeteneklere sahip başka bir kişinin bir görevde başarılı olduğunu gördüğünde, o görevi de başarılı bir şekilde yönetebileceğine inanarak daha öz-yeterli hale gelmesidir. Tam tersi bir durumda, gözlemci diğerlerinin çabalarına rağmen başarısız olduğunu gördüğünde, öz-yeterliliği azalır. Bandura (1986) bunu *"...bir zamanlar yetkin olarak algılanan diğer insanların çok çalışmalarına rağmen başarısız olduklarını gözlemlemek, gözlemcilerin kendi yeteneklerine ilişkin algılarını azaltır ve çabalarını zayıflatır"* şeklinde açıklamaktadır. Bandura (1994) bunu "modellemenin algılanan öz-yeterlilik üzerindeki etkisi, modellere benzerlik algısından güçlü bir şekilde etkilenir" şeklinde ifade etmektedir. Bu durum, karşılaştırılan kişilerin yeteneklerinin aynı olması halinde geçerlidir. Yetenekler açısından farklılarsa, bu koşul için kilit nokta bu olduğundan, öz-yeterlilik inançları etkilenmez (Bandura, 1997).

1.1.2.3. Sözel (Sosyal) İkna

Üçüncü kaynak, kişi tarafından önemli kabul edilen kişiler tarafından yapılan yorumlar, yani sözel ikna veya diğer bilinen adıyla sosyal iknadır ve bu kaynak da öz-yeterlilik inançlarını artırabilir (Bandura, 1986; Alderman, 1999). Bireyin bir görevi yerine getirmede başarılı olabileceğine dair cesaretlendirilmesi ya da ikna edilmesi yoluyla öz-yeterliliğinin artırılması mümkündür. Bu artış, bireyin görevi yerine getirirken karşılaşabileceği zorluklarla yüzleşebilmesini sağlar. Sözel ikna, insanların hedeflere

ulaşmak için daha fazla çaba sarf etmelerini ve gerekli becerileri geliştirmelerini sağlayarak kendilerine daha fazla güvenmelerini sağlar (Bandura,1994). Sözel ikna, kişinin gösterdiği performansa dair başkalarının yapmış oldukları olumlu geri bildirimler olarak da tanımlanabilir (Coleman ve Karraker, 1998). Sözel ikna, gerçekçi olması ya da teşvik eden kişinin güvenilir olması koşuluyla yetkinliğe yardımcı olabilir. Örneğin, alanında uzman kişiler, akıl hocaları, koçlar veya öğretmenler tarafından yapılan değerlendirmeler kişisel yetkinliği artırabilir (Bandura, 1982; Mills, 2014). Bu durumun tam tersi de mümkündür; yani bireyin cesaretinin kırılması veya motivasyonunun düşürülmesi, öz-yeterliliğinin azalmasına neden olur (Bandura 1977, 1986, 1995, 1997). Bandura'ya (1986) göre, öz-yeterlilik inançlarını olumsuz yorumlarla azaltmak, olumlu değerlendirmelerle artırmaktan çok daha kolaydır. Alderman (1999) da olumlu yorumların olumsuz yorumlarla kıyaslandığında, olumsuz yorumların öz-yeterliliği daha fazla etkilediğini öne sürmüştür. Yani, olumlu yorumlar öz-yeterliliği olumsuzlar kadar yükseltmemektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, üstler ya da güvenilir olduğu düşünülen kişiler tarafından verilen geri bildirimler büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Schunk (1984) geribildirimin öğrencilerin öz-yeterlilik inançlarını geliştirmeye yönelik olması gerektiğini, çünkü öz-inançlarının buna göre şekillendiğini belirtmektedir. Ancak, sözel ikna öz-yeterlilik inançlarını diğer kaynaklar kadar beslememektedir çünkü sonuçları gözlemlenmekten ziyade sadece söylenmektedir. Yine Schunk (1991)'e göre olumlu geri bildirim, öz-yeterliliği yükseltebilir fakat eğer kişi görevinde sürekli başarısız oluyorsa, yani sözel ikna deneyimle desteklenmiyorsa, bu yükselme geçici olacaktır. Bir başka deyişle, öz-yeterlilik üzerinde sözel ikna yönteminin etkisi sınırlıdır (Kotaman, 2008)

1.1.2.4. Fizyolojik ve Duygusal Durumlar

Dördüncü ve son kaynak ise fizyolojik ve duygusal durumların öz-yeterliliği etkilemesidir ve Bandura (1995) "kalp atış hızının artması, aşırı terleme, hızlı nefes alma, yüksek kaygı, sinirlilik ve yorgunluk gibi fizyolojik, duygusal ve ruhsal durumların öz-yeterlilik üzerinde önemli etkileri olabileceğini" belirtmiştir. İnsanların duygusal uyarımları, öz-yeterliliklerini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Bir öğrencinin psikolojik durumu da öz-yeterliliği etkileyebilir ve engelleyebilir (Bandura, 1997). Bandura (1994) ayrıca "önemli olanın duygusal ve fiziksel tepkilerin yoğunluğu değil, bunların nasıl algılandığı ve yorumlandığı olduğunu" ileri sürmektedir. Herhangi bir

uyarım, birey tarafından kişisel eksikliklerin sonucu olarak yorumlanırsa, öz-yeterlilikleri azalacak ve sonunda başarısız olacaktır. Bu durum bir öğretmen örneği ile açıklanabilir. Sınıfta ders anlatırken terleyen ve kalbi hızlı atan bir öğretmen bunu kaygı ya da gerginlik olarak yorumladığında öz-yeterliliği düşecektir. Öte yandan, bu öğretmen bu durumları havanın sıcak olmasına bağlarsa, öğretmenin öz-yeterliliği etkilenmez. (Tschannen-Moran ve Woolfolk-Hoy, 2007). Özetle, insanlar zorluklarla karşılaştıklarında ya da zorlu görevler üstlendiklerinde stresi nasıl azaltacaklarını ve zihin yapılarını nasıl değiştireceklerini öğrenerek öz-yeterlilik duygularını artırabilirler (Bandura, 1994).

Özetle, bir kişinin öz-yeterlilik inancının oluşması, geçmişte edindiği olumlu veya olumsuz tecrübelere, başkalarının yaşadığı deneyimlerden kendine dair fikir yürütmesine, güvenilir olarak atfedilen kişilerden bir görevi tamamlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz geri bildirim almasına ve fizyolojik ve duygusal durumuna bağlıdır.

1.1.3. Öz-yeterliliğin Etkileri

Araştırmalara göre öz-yeterlilik, kişilerin davranışlarında dört ana yönden etkilidir. Bunlar; bilişsel etki, motivasyona etkisi, stres ve kaygıya etkisi ve seçim sürecine etkisidir. (Bandura, 1998).

1.1.3.1. Bilişsel etki

Bandura (1989)'ya göre, öz-yeterlilik inancının bilişsel süreçlere etkileri birçok şekilde ortaya çıkar. Birçok eylem, öncelikle kişinin zihninde başlar (Alataş, 2023). Yine Bandura (1993)'ya göre, öz-yeterlilik inancı yüksek olanlar, başarılarını pozitif yönde etkileyen şeyler hayal ederken, görece daha düşük öz-yeterliliğe sahip olanlar negatif ve yanlış gidebilecek şeyler düşünürler. Hâl böyle olunca, o görevde başarılı olmak zorlaşmaktadır. Ancak, kişilerin kendilerine dair öz-yeterlilik algıları ne kadar yüksekse, belirledikleri hedefler ve o hedeflere sadık kalma düzeyleri daha yüksek olmaktadır (Locke vd. 1984; Wood ve Bandura, 1989).

1.1.3.2. Motivasyona etkisi

Öz-yeterlilik inançları, bireylerin motivasyon düzeyini belirleyerek, kişilerin belirledikleri hedefleri, hedeflerine ulaşmak için ne kadar efor sarf edeceklerini, karşılarına çıkan engellere ne kadar direneceklerini ve başarısızlığa tahammül düzeylerini etkilemektedir (Bandura, 1982, 1993, 1999, 2000, 2002). Bireyler kendilerini motive

ederken ve eyleme geçerken sezgiseldirler (Alataş, 2023). Bireyler, hedeflerini belirlerken yapabildikleri be yapmak istedikleri arasındaki uyumsuzluk, motivasyonlarını olumsuz yönde etkiler (Alataş, 2023). Öz-yeterlilik inançları yüksek bireyler bir işi sürdürme ve nihayete erdirme konusunda o kadar daha azimli olup daha fazla çaba harcarken, yeterliliklerinden şüphesi olan bireyler çabalarını azaltma eğilimindedirler (Uçar, 2018).

1.1.3.3. Duygusal süreçlere etkisi

Kişilerin duygusal tepkileri düşünce biçimlerini doğrudan veya dolaylı olarak değiştirerek davranışlarını etkileyebildiğinden, öz-yeterlilik algısı duygusal süreçlerin düzenlenmesinde önemli bir faktördür (Bandura, 1989). Bireyin öz-yeterlilik inancı, zor durumlar karşısında maruz kalınan gerginliği etkilemektedir (Bandura, 1997). Bandura (1990)'a göre, kaygı bozukluğuna sebep olan faktörleri öz-yeterlilik inancı kontrol edebilmektedir. Maddux ve Meier'e (1995) göre de düşük öz-yeterlilik beklentileri depresyon ve anksiyetenin önemli sebeplerindendir. Marat (2003), kişilerin öz-yeterlilik inançlarının hem duygularının türünü hem de yoğunluğunu etkilediğini belirtmiş; olumsuz düşüncelerin üstesinden gelmeye dair düşük öz-yeterliliğin olumsuz duygulara sebep olarak öz-yeterliliği daha fazla düşürdüğünü ifade etmiştir. Aksi durumda ise, pozitif duygu durumlarının öz-yeterliliği artırdığını belirtilmiştir (Bandura, 1989; Bandura, 1990; Bandura, 1997; Marat, 2003). Bu görüşü destekleyen diğer çalışmalarda da kişinin sorunlarla baş edebilme yeterliliği ve düşüncelerini kontrol edebilmeye dair yeterlilik inancı endişeyi azaltarak davranışların da kaçınmaktan uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Bandura, 1997, 1998; Barone vd., 1997; Maddux, 1995).

1.1.3.4. Seçim süreçlerine etkisi

Kişilerin öz-yeterliliği, seçtikleri hedefleri, hedefe ulaşmak için yaptıklarını, bunun için harcanan çaba miktarını ve engeller karşısında gösterdikleri gayreti etkiler (Marat, 2003). Yüksek öz-yeterliliğe sahip bireyler, daha yüksek hedefler belirlemekte ve bu hedeflere ulaşma konusunda daha fazla kararlılık göstermektedirler (Maddux, 1995). Bandura (1994)'ya göre, insanlar kısmen çevrelerinin ürünüdür. Dolayısıyla, kişisel yeterlilik inançları, insanların seçtikleri faaliyet türlerini ve ortamları etkileyerek hayatlarının gidişatını şekillendirebilir. İnsanlar başa çıkma kapasitelerini aştığına inandıkları faaliyet ve durumlardan kaçınırken, üstesinden gelebileceklerine inandıkları

zorlayıcı faaliyetleri kolayca üstlenirler (Bandura, 1994). Maddux (1995) da benzer şekilde, insanların genellikle başarılı bir şekilde gerçekleştirmeyi umdukları durumlara girmeyi tercih ettiklerini ve kendilerinden beklenenlerin yeterliliklerini aşacağını düşündüklerinde bu durumlardan kaçınmaya meyilli olduklarını belirtmiştir.

1.1.4. Öz-yeterlilik Uygulamaları

İnsan işlevselliği, öz-yeterlilik teorisine göre öz-yeterlilik veya bireyin yeteneklerine olan inancı gibi çeşitli şekillerde biçimlenir (Bandura, 1997). Bu sebeple, öz-yeterlilik, insan davranışının birçok alanında, özellikle de belirli bir miktarda bireysel kontrol ve uzmanlık gerektiren alanlarda önemli bir role sahiptir. Bandura (1977) tarafından bireyin belirli durumlarda başarılı olabileceğine dair inancı olarak tanımlanan öz-yeterlilik, psikolojiden sağlığa, eğitimden turizm ve tur rehberlerinin performansı da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda önemli bir rol oynamaktadır.

Kendisi de bir psikolojik kavram olan öz-yeterlilik, doğaldır ki en çok psikoloji ve psikolojiyle ilgili alanlarda incelenmiştir. Bandura (1977)'nın çığır açan "Öz-yeterlilik: Davranış değişikliğine ilişkin birleştirici bir teoriye doğru" başlıklı makalesi, öz-yeterliliğin davranış değişikliğinin kritik bir belirleyicisi olarak anlaşılmasına zemin hazırlamış ve öz-yeterliliğin yalnızca davranışın başlatılmasını değil, aynı zamanda bireylerin zorluklar karşısında gösterdikleri sebat ve çabayı da etkilediğini ileri sürmüştür. Bandura (1982), öz-yeterliliğin başa çıkma stratejileri, stres tepkileri ve başarı motivasyonu da dahil olmak üzere insan davranışı üzerindeki geniş kapsamlı etkilerini gösteren çeşitli araştırmaları gözden geçirmiş ve öz-yeterliliğin sadece bireysel davranışı değil, aynı zamanda sosyal bağlamlarda kolektif yeterliliği de nasıl etkilediğini tartışmıştır. Wood ve Bandura (1989), öz-yeterliliğin karar verme süreçlerini ve öz düzenleme mekanizmalarını nasıl etkilediğini inceledikleri çalışmalarında, yüksek öz-yeterliliğe sahip bireylerin stratejik düşünmeye daha yatkın olduklarını ve karmaşık karar verme senaryolarında daha iyi sonuçlar elde ettiklerini bulmuşlardır. Liu vd. (2018) yaptıkları çalışmada, miyokard enfarktüsü geçiren hastalarda öz-yeterlilik, psikolojik dayanıklılık ve olumsuz duygular arasındaki ilişkileri araştırmışlar ve daha yüksek öz-yeterliliğin daha fazla dayanıklılık ve daha düşük olumsuz duygu seviyeleri ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bir başka çalışmada ise, lise öğrencileri arasında psikolojik dayanıklılık ve kariyer kararı verme öz-yeterliliği arasındaki ilişkiyi incelenmiştir (Hammoud vd., 2019). Bulgular, kariyer kararlarıyla ilgili öz-yeterlilikte önemli cinsiyet

farklılıkları olduğunu ortaya koymakta ve psikolojik faktörlerin ergenlerin kariyer seçimlerini ve özgüvenlerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Hammoud vd., 2019). Bu çalışmalar öz-yeterliliğin psikolojide ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Öz-yeterliliğin araştırıldığı alanlardan bir diğeri de sağlık bilimleri alanıdır. Araştırmalar, sağlıkla ilgili öz-yeterliliğin bireylerin sağlığı geliştirici davranışlarda bulunma becerilerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Bu çalışmalar daha yüksek öz-yeterlilik düzeylerinin diyabet ve hipertansiyon gibi kronik hastalıklarda tedavi rejimlerine daha iyi uyumla ilişkili olduğunu göstermiştir (Sharoni ve Wu, 2012; Shen vd., 2020) Sharoni ve Wu (2012), 388 tip-2 diyabet hastası ile yaptıkları çalışmada öz-yeterlilik ile öz-bakım arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Shen vd. (2020) ise, "Hipertansiyonlu Hastalarda İlaç Okuryazarlığı ve İlaç Uyumu Arasındaki İlişkide Öz-yeterliliğin Aracı Etkisini" araştırdıkları çalışmalarında, öz-yeterliliğin, ilaç okuryazarlığı ile ilaç bağlılığı arasındaki ilişkide kısmi anlamlı bir aracı etkiye sahip olduğunu bulmuşlar ve öz-yeterliliği artırarak hipertansif hastaların ilaç bağlılığının yönlendirilebilir olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğer çalışmalarda da özellikle öz-yeterliliğin hastaların sağlıklarını yönetme konusundaki güvenlerini etkileyerek tıbbi tavsiyelere uyma, sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürme ve durumlarının zorluklarıyla başa çıkma becerilerini yönlendirdiği tespit edilmiştir (Lee vd., 2021; Ahn vd.,2016). Kısaca, tıbbi durumlardan muzdarip hastaları tedavi etmek için gerekli olan öz-yeterlilik, tedavi edilecek hastanın davranışındaki değişimin uygulanmasında da önemlidir. Bahsi geçen çalışmalar, öz-yeterliliğin sağlık alanındaki önemine işaret etmektedir.

Eğitim alanında da öz-yeterliliğe dair pek çok çalışma bulmak mümkündür. Schunk (1989), "Öz-yeterlilik ve Başarı Davranışları" adlı makalesinde, öz-yeterliliğin öğrencilerin öğrenmesini ve performansını; motivasyonu, çabayı ve bilişsel stratejilere katılma yeteneğini ve nihayetinde eğitim başarısını etkilediği sonucuna varmıştır. Pajares ve Miller (1994) matematiksel problem çözmede öz-yeterlik ve öz-kavram inançlarının rolü üzerine bir çalışma yürütmüştür. Sonuçlar, öz-yeterliğin problem çözmeyi matematiksel benlik kavramı, matematiğin algılanan faydası, matematiksel deneyimler veya cinsiyetten daha fazla yordadığını ortaya koymuştur (Pajares ve Miller, 1994). Thomas vd. (2009), 111 üniversite öğrencisi kadınla yürüttükleri çalışmalarında, öz-yeterlilik inançlarının, akademik uyumu ve çeşitli motivasyon biçimlerini önemli ölçüde öngörerek, yüksek öğrenimdeki Afrikalı Amerikalı kadınlar arasındaki eğitim

başarısındaki önemli role sahip olduğunu savunmuşlardır. Graham (2011) ise, öz-yeterliliğin, dinlemeyi anlama ve öğrenme etkinliklerine katılım da dahil öğrencilerin motivasyonunu, kalıcılığını ve akademik görevlerdeki performansını etkilediği için eğitim sonuçlarını önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Bir başka çalışmada, Abdelmotaleb ve Saha (2013), akademik öz-yeterliliğin algılanan akademik iklim ve akademik performans arasındaki ilişkiye nasıl aracılık ettiğini araştırmışlar ve sonuç olarak, destekleyici bir akademik ortamın öğrencilerin öz-yeterliliğini artırarak daha iyi akademik sonuçlara yol açtığını göstermişlerdir. Birişçi ve Kul (2019) çalışmalarında, öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji entegrasyonuna ilişkin öz-yeterlik inançlarını etkileyen faktörleri incelemiş ve öz-yeterliliğin öğretmenlerin teknolojiyi öğretim uygulamalarına dahil etme istekliliğinin önemli bir yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Öğretmen adaylarının öz-yeterlik inançları ile eğitim inançları arasındaki ilişkiyi araştıran Er (2020) öz-yeterliliğin artırılmasının, etkili öğretim uygulamaları geliştirmek ve geleceğin eğitimcileri arasında olumlu eğitim inançlarını teşvik etmek için gerekli olduğu sonucuna varmıştır.

Pek çok alanda olduğu gibi, turizm sektöründe de öz-yeterlilik çalışmaları olduğunu görmek mümkündür. Wong ve Wang (2009), tur liderlerinin duygusal emeğini ve bunun öz-yeterlilikle ilişkisini araştırmış ve yüksek öz-yeterliliğe sahip tur liderlerinin duygusal emeği yönetmek için daha donanımlı olduğunu, bunun da turistlerle daha iyi etkileşimlere ve daha fazla iş tatminine yol açtığını vurgulamışlardır. Bu bulgu, öz-yeterliliğin turizm profesyonellerinin duygusal dinamiklerindeki rolünün altını çizmektedir (Wong ve Wang, 2009). Huang vd. (2009), Şangay'daki paket turlar bağlamında tur rehberi performansı ile turist memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmalarında, turist memnuniyetine ilişkin çok yönlü bir çerçeve önermekle beraber tur rehberlerinin öz-yeterliliğinin turistlerin deneyimlerinden duydukları genel memnuniyete önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermişlerdir. Bu araştırma, öz-yeterliliğin turizmde hizmet kalitesi üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir (Huang vd., 2009). Haines vd. (2013), tur rehberleri arasında temel öz-değerlendirmeler, iş-aile çatışması ve tükenmişlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır ve öz-yeterliliğin temel öz değerlendirmelerin önemli bir bileşeni olduğunu ve tur rehberlerinin stresi nasıl yönettiklerini ve iş tatminini nasıl sürdürdüklerini etkilediğini öne sürmüşlerdir. Bu araştırma, öz-yeterliliğin ve işyerindeki daha geniş psikolojik yapıların birbiriyle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır (Haines vd., 2013). Ginting (2018), miras turizminin gelişiminde yer kimliğinin korunmasında

öz-yeterliliğin rolüne odaklanmış ve kültürel kimliğin korunmasına ve turizmin teşvik edilmesine etkili bir şekilde katkıda bulunma becerilerini etkilediği için öz-yeterliliğin miras turizmine katılan bireyler için çok önemli olduğunu göstermiştir. Bu alanda başka bir çalışma yürüten Guan ve Huan (2019), yetenek yönetiminin tur rehberlerinin proaktif davranışları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmalarında, öz-yeterliliğin turist memnuniyetini ve genel hizmet kalitesini artırmak için gerekli olan tur rehberlerinin proaktif davranışlarını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Bu araştırma, turizm sektöründe etkili yetenek yönetimi uygulamaları yoluyla öz-yeterliliğin geliştirilmesinin önemini ortaya çıkarmıştır (Guan ve Huan, 2019). Crespi-Vallbona (2021), kültürel miras alanlarında rehberli turlar sırasında tatmin edici deneyimlere katkıda bulunan temel unsurları incelemiştir. Öz-yeterliliği hem tur rehberlerinin performansını hem de turistlerin memnuniyetini etkileyen kilit bir faktör olarak tanımlamış ve öz-yeterliliğin artırılmasının ziyaretçiler için daha unutulmaz ve tatmin edici deneyimlere yol açabileceğini öne sürmüştür (Crespi-Vallbona, 2021). Alrawadieh vd. (2023), sosyal ve örgütsel desteğin rolünü vurgulayarak, cinsel tacizin kadın tur rehberlerinin psikolojik esenliği ve iş tatmini üzerindeki etkilerini araştırmış ve yüksek öz-yeterliliğin tacizin olumsuz etkilerini hafifletebileceğini ve kadın tur rehberleri arasında daha iyi psikolojik uyum ve iş memnuniyetini teşvik edebileceğini ortaya koymuşlardır. Pelit vd. (2022), tur rehberlerinin öz-yeterlilik düzeyleri ve özerklik algılarının iş yapma davranışları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmalarının sonucu, tur rehberleri arasındaki yüksek öz-yeterlilik düzeylerinin, rollerini ve sorumluluklarını geliştirmek için proaktif olarak yollar aramayı içeren daha fazla iş yapma davranışına yol açtığını göstermektedir (Pelit vd., 2022). Bu proaktif davranış, rehberlerin farklı durumlara uyum sağlaması, sorunları yerinde çözmesi ve turistler için yüksek kaliteli deneyimler sunması gereken turizm sektöründe çok önemlidir ve tur rehberleri tarafından algılanan özerklik, öz-yeterliliklerini de artırarak rollerinde kendilerini daha kontrollü ve motive hissetmelerini sağlar (Pelit vd., 2022). Pakistan'daki yerli turistler arasında öz-yeterlilik, yaşam memnuniyeti ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran Iqbal (2022), öz-yeterlilik ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu göstermekte ve öz-yeterliliğin artırılmasının turist memnuniyetini ve genel refahı artırabileceğini ileri sürmüştür. Yine başka bir çalışmada, Deng vd. (2022), tur rehberlerinin damgalanma ve kişilerarası sapma davranışlarını, öz kimlik tehdidi ve ahlaki kopuşun etkisine odaklanarak araştırmışlardır. Çalışmanın bulguları, öz-yeterliliğin tur rehberlerinin damgalanmaya nasıl tepki verdiklerinde aracı bir rol

oynadığını, kişilerarası ilişkilerini ve iş performanslarını etkilediğini ortaya çıkarmıştır. (Deng vd., 2022). Yakın tarihte yürüttükleri çalışmalarında Dönmez vd. (2024), tur rehberleri arasında psikolojik dayanıklılık ve mutluluk arasındaki ilişkide iş-aile çatışmasının aracılık rolünü incelemiş ve daha yüksek öz-yeterliliğin daha fazla psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olduğunu ve bunun da iş memnuniyetini ve genel mutluluğu artırdığını ortaya koymuşlardır. Bu durum, turizm profesyonelleri arasında refahı teşvik etmede öz-yeterliliğin önemini vurgulamaktadır (Dönmez vd., 2024). Sonuç olarak, turizm ve öz-yeterlilik alanında yapılan çalışmalar, öz-yeterliliğin hem turistler hem de turizm çalışanları açısından önemini göstermektedir. Öz-yeterliliğin yüksek olması veya artırılması turizm sektöründe de yadsınamayacak faydalar sağlamaktadır.

1.2. Dayanıklılık

Fransızcada ‘yaylanma’ anlamına gelen, Türkçeye “dayanıklılık, esneklik veya psikolojik sağlamlık” olarak da çevrilen rezilyans, alan yazında psikolojiden sosyolojiye, eğitimden coğrafyaya kadar pek çok alana konu olduğu için tek bir tanıma sahip değildir (Cihangir ve Şeremet, 2020). Özünde “psikolojik adaptasyon” olarak kullanılsa da rezilyans, dar bir tanımla kısa süreli bir travmadan sonra etkin hale gelen bir kişilik özelliği olarak da ifade edilebilir (Herman vd., 2011). Psikolojik dayanıklılık, ilk kez Kobasa (1979) tarafından, ağır iş stresi altında sağlıklı kalabilen yöneticileri diğerlerinden ayıran nitelikler şeklinde tanımlanmış ve “kontrol, meydan okuma ve bağlılık” kavramlarından oluştuğu belirtilmiştir. Dayanıklılıkla ilgili araştırmalar 1970'ler ve 80'lerde akıl hastalıkları ve davranışsal sorunlarla ilgili psikoloji çalışmalarına dayanmaktadır (örneğin, Garmezy, 1983). VanBreda (2001) bu çalışmaların, kötü çocukluk koşullarına karşı savunmasız olma konusunda büyük kapasiteye sahip çocukların araştırılmasıyla başladığını ileri sürmüştür. Connor ve Davidson (2003) ve sonrasında Campbell-Sills ve Stein (2007) dayanıklılığı ölçmek için ölçek geliştirme çalışmaları yapmışlardır.

Dayanıklılığın farklı tanımlarına bakıldığında, normal psikolojik ve fiziksel işleyişi sürdürürken stres ve sıkıntıların üstesinden adaptif bir şekilde gelme kapasitesi olup dinamik bir süreç olduğu anlaşılmaktadır (Russo vd., 2012; Rutter, 2012; Southwick ve Charney, 2012). Dayanıklılık, çalışanların yaşamda meydana gelen sürekli değişen durumlarla başa çıkmalarını sağlayan önemli bir kaynaktır (Shin vd., 2012). Campbell-Sills ve Stein (2007) ise dayanıklılığı, zorluklara rağmen başarılı olma yeteneği olarak

tanımlamıştır. Masten'e (2001) göre dayanıklılık, psikolojik sıkıntı deneyimlerine dayanma ve bu deneyimlerden kurtulma ya da olumsuz koşullara rağmen etkili işleyişi sürdürme kapasitesidir.

Dayanıklılık, ilk başlarda bireyin doğuştan gelen bir niteliği olarak görülürken, 2000'li yıllardan itibaren, bireyin risk ve tehditleri başarılı bir şekilde çözmesine veya bunlara uyum sağlamasına yardımcı olan, belirli bir ortamdaki psikolojik ve sosyal değişkenlerle etkileşime giren dinamik bir gelişimsel süreç olarak görülmeye başlanmıştır (Beltman vd., 2011; Cicchetti, 2010). Buna ek olarak, Gu (2014) ve Hiver (2018) dayanıklılık kavramının karmaşık doğası ve kişisel ve bağlamsal faktörlerin birbirleri üzerindeki etkisinin değişkenliği nedeniyle kişinin dayanıklı olma kapasitesinin her zaman ortaya çıkmayabileceği ileri sürmüştür (Gu, 2014; Hiver, 2018). Bu da bireyin dayanıklılığının gelişimi sırasında koruyucu faktörler ve risk faktörleri arasında denge kurarak çevresiyle kişisel, sosyal ve profesyonel olarak dinamik bir etkileşim içinde aktif olduğu anlamına geldiğini göstermektedir (Luthar vd., 2000).

İlgili literatür incelendiğinde; dayanıklılık, araştırmacılar tarafından bireylerin yaşamda karşılaştıkları sürekli değişen durumları yönetmelerine yardımcı olarak görülmektedir (Block ve Kremen, 1996; Waugh vd., 2008). Dirençli insanlar, zorluklara proaktif olarak hazırlanıp psikolojik kaynaklarını etkili bir şekilde kullanarak stresli olayların kendileri üzerindeki etkisini en aza indirebilmektedirler (Fredrickson vd.,2008). Dayanıklılığın iyimser düşünme (Kumpfer, 1999), daha düşük psikolojik sıkıntı seviyeleri (Utsey vd., 2008) ve olumlu iş tutumları (Youssef ve Luthans, 2007) gibi olumlu sonuçlar verdiğini gösteren bulgular, dayanıklılığın psikolojik olarak gerekli bir nitelik oluşunu desteklemektedir.

1.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Boyutları

Psikolojik dayanıklılığı oluşturan boyutlar bağlanma, kontrol ve güçlüktür (Maddi vd., 2006; Maddi ve Khoshaba, 1984). Florian vd. (1995) ile Kobasa (1979) ise bu boyutları bağlanma, denetim ve meydan okuma olarak adlandırmışlardır.

-Bağlanma; bireyin aile, iş, sosyal ilişkileri gibi yaşamının çeşitli alanlarında ortaya çıkan durumların dışında kalmadan, aktif olarak bunlara dâhil olma durumudur (Maddi ve Khoshaba, 1994; Kobasa, 1982).

-Denetim; bireyin yaşamındaki çeşitli olayları etkileyebileceğine olan inancı ve kendini bu durumlarda belirleyici olarak görmesidir (Kobasa, 1979).

-Meydan okuma; bireyin hayatını olduğu gibi kabul etmesini, stres durumlarını kendini geliştirme fırsatı olarak görmesini ifade eder. (Terzi, 2008).

1.2.2. Mesleki Dayanıklılık

Literatür incelendiğinde mesleki dayanıklılığın farklı tanımları olduğu görülür. Mallak (1998)'e göre mesleki dayanıklılık, "bireylerin proaktif bir şekilde uyum sağlama ve değişim ve belirsizlikle karakterize edilen ortamlarda başarılı olma yeteneğini" ifade eder. Richardson (2002), dayanıklılığı, "gelecekteki zorluklara dayanmak için koruyucu faktörlerin gelişmesine ve güçlenmesine izin veren, aksaklık, stres ve sıkıntılarla başa çıkma süreci" olarak tanımlar. Sutcliffe ve Vogus (2003), işyerinde dayanıklılığı, "zorluklara hazırlanırken, bunlara yanıt verirken ve bunlardan kurtulurken, zorlanmayı kabul etme ve sıkıntılara rağmen işlevselliği koruma kapasitesi" olarak tanımlamıştır. Gu ve Day (2007), mesleki dayanıklılığın, "bireylerin mesleklerinin zorlukları ve stres faktörleriyle karşı karşıya kaldıklarında kişisel bağlılıklarını, etkinliklerini ve refahlarını sürdürme kapasitesi" olduğunu belirtmişlerdir. Luthans vd. (2007), dayanıklılığı psikolojik sermayenin temel bir bileşeni olarak tanımlamış ve "kişisel ve mesleki gelişime odaklanmayı sürdürürken sıkıntı, belirsizlik ve stresten geri dönme yeteneği" olarak tanımlamıştır. Bir başka deyişle, Luthans vd. (2007)' ye göre, mesleki dayanıklılığın temel taşı öz-yeterlilik, iyimserlik, umut ve dayanıklılığın bir bileşimi olan psikolojik sermayedir. Britt vd. (2016) ise mesleki dayanıklılığın "çalışanların olumsuz koşullara rağmen performanslarını ve refahlarını sürdürmelerini sağlayan davranışsal ve bilişsel adaptasyonları içeren dinamik bir süreç" olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bir başka tanımda ise, mesleki dayanıklılık, başa çıkma mekanizmalarını, uyum yeteneğini ve mesleki stres faktörlerinden kurtulma becerisini içerir (Çetinkaya Büyükbodur, 2018). Hartmann vd. (2020)'ye göre ise mesleki dayanıklılık, işyerindeki stres faktörlerini yönetmek ve mesleki zorluklara yanıt olarak iyileşmek ve büyümek için kaynakları etkili bir şekilde kullanma becerisidir.

1.2.3. Mesleki Dayanıklılık ve Turizm

Genel olarak bireylerin veya grupların iş yerindeki zorluklara, stres faktörlerine ve olumsuzluklara uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanan mesleki dayanıklılık

(Kossek ve Perrigino, 2016), özellikle turizm gibi dinamik sektörlerde kariyerlerin ve kuruluşların sürdürülebilirliğinde kritik bir faktördür (Prayag, vd., 2020). Turizm sektörü, mevsimsel dalgalanmalara, ekonomik değişikliklere ve salgın hastalıklar veya doğal afetler gibi beklenmedik krizlere maruz kalan oldukça değişken bir sektördür ve bu da dayanıklılığı hem çalışanlar hem de kuruluşlar için önemli bir özellik haline getirmektedir (Dias, vd., 2022). Çalışanların genellikle düzensiz çalışma saatleri, zorlu müşteri hizmetleri ve iş güvensizliği ile karşı karşıya kaldığı turizmde dayanıklılık, zihinsel refahın ve iş performansının sürdürülmesinde hayati bir rol oynamaktadır (Prayag, vd., 2020). Kısaca, turizmde mesleki dayanıklılık, çalışanların zorlu rollerle ve yüksek baskı yaratan durumlarla başa çıkmalarını sağladığı için önem arz etmektedir.

Bireylerin ve grupların iş yerindeki zorluklarla baş etme yeteneği olarak tanımlanan mesleki dayanıklılığın (Kossek ve Perrigino, 2016) özellikle turizm gibi hareketli sektörlerde kariyer ve kuruluşların sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynadığı kabul edilir (Prayag vd., 2020). Turizm sektörü oldukça değişken bir sektördür; mevsimsel dalgalanmalara ve ekonomik değişikliklerin yanı sıra salgın hastalık veya doğal afet gibi beklenmedik kriz durumlarına da maruz kalır. Bu durum hem çalışanlar hem de kuruluşlar için dayanıklılığın önemli bir özellik haline gelmesine yol açar (Dias vd., 2022). Turizm sektöründe çalışanların genellikle düzensiz iş saatleri ve zorlu müşterilerin yanı sıra iş güvensizliği ile başa çıkması gerektiren dayanıklılığın önemi vurgulanmaktadır. Araştırmalar gösteriyor ki turizm çalışanları için psikolojik dayanıklılığın ve iş performansının devamında büyük bir rol oynamaktadır (Prayag vd., 2020). Kısacası turizm sektöründe meslekî dayanıklılığın varlığı sayesinde çalışanlar zorlayıcı roller ve yüksek stresli durumlarla daha iyi baş edebilmektedir.

1.2.4. Mesleki Dayanıklılık Uygulamaları

İlgili literatür turizm alanı özelinde tarandığında, turist rehberleri ile ilgili yapılan sınırlı sayıda dayanıklılık çalışmalarından biri Saltık ve Kızılırmak'ın (2020) yaptığı "Profesyonel Turist Rehberlerinde Stres Yönetimi ve Psikolojik Dayanıklılığın Ölçülmesi" adlı çalışmadır. Bu çalışmada, aktif planlama ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişki tespit edilirken; psikolojik dayanıklılığın stres yönetimi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamıştır. Tekeli vd. (2021), turist rehberlerinde mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz-yeterliliğin aracı rolünü ortaya koymayı amaçladıkları çalışmalarında mesleki özdeşlemenin hem psikolojik dayanıklılık hem de

öz-yeterlilik üzerinde, öz-yeterliliğin ise psikolojik dayanıklılık üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun yanı sıra, mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisinde öz-yeterliliğin aracı etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada, özellikle Bali gibi bölgelerde tur rehberleri arasında dayanıklılığı etkileyen motivasyonel faktörler araştırılmış ve içsel motivasyonların, olumsuzluklar karşısında uyum sağlama ve gelişme yeteneklerini önemli ölçüde desteklediğini ortaya koyulmuştur (Poriesti vd., 2022). Dönmez vd. (2024), "İş-aile çatışması psikolojik dayanıklılığın tur rehberlerinin mutluluğu üzerindeki etkisine aracılık eder mi?" başlıklı çalışmalarında psikolojik dayanıklılığın, işin aileye engel olması ve ailenin işe engel olması üzerinde ikili bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Basitçe ifade etmek gerekirse, psikolojik olarak dirençli tur rehberleri iş taleplerini aile talepleriyle dengelemekte ya da tam tersini yaparak düşük düzeyde işin aileye engel olması ve ailenin işe engel olması ile karşılaşmaktadırlar. Jiang vd. (2023), "Tur Rehberlerinde COVID-19 Korkusu ve Psikolojik Zorlanma Arasındaki İlişki: İş Güvencesizliğinin Aracı Rolü ve Psikolojik Dayanıklılığın Moderatör Rolü" isimli çalışmalarında, daha yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olan turist rehberlerinin, Covid-19 sebepli stres faktörleriyle başa çıkma konusunda daha büyük bir kapasiteye sahip olduğunu ve böylece ruh sağlıkları üzerindeki olumsuz etkileri hafiflettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

1.3. Kişilik Kavramı

Kişilik, bir bireyi karakterize eden benzersiz düşünce, duygu ve davranış kalıplarını kapsayan çok yönlü bir yapıdır. Yaşam boyunca genetik, çevresel ve sosyal faktörlerin karmaşık bir etkileşimi ile şekillenir. Kişilik gelişimi durağan bir süreç değildir; daha ziyade hem içsel eğilimlerden hem de dış deneyimlerden etkilenerek yaşamın farklı aşamalarında gelişir. Bu çalışma, kişilik gelişiminin dinamiklerini, bunu destekleyen teorik çerçeveleri ve kişilik özelliklerinin yaşamın farklı alanlarındaki etkilerini araştırmaktadır.

Kişilik, bireyin karakterini meydana getiren, benzersiz duygu, düşünce ve davranış kalıplarını kapsayan çok yönlü bir yapı olup, yaşam boyunca başta genetik faktörler olmak üzere, çevresel ve sosyal faktörle etkileşim halinde şekillenir. Kişilik gelişimi durağan bir süreç değil devinimsel bir süreç olup, yaşamın farklı evrelerinde hem dışsal deneyimlerden hem de içsel eğilimlerden etkilenerek gelişir.

Genellikle kişilik, özellik teorileri ile kavramsallaşan, buna göre bireylerin farklı durum ve koşullar karşısındaki davranışlarını etkileyen unsurların sahip oldukları sabit özellikleri olduğu öne sürülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, dışadönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, nevrotiklik ve deneyime açıklık gibi boyutlardan meydana gelen Beş Faktör Modeli (BFM) kişilik psikolojisi alanında önem kazanmıştır. Yapılan çalışmalar, bireyin sahip olduğu bu özelliklerinin zaman içerisinde hem istikrar hem de değişim gösterdiğini ve kişinin yaşamında, yetişkinliğe adım atma, ilişki kurma ve mesleki hayatında yaşadığı kariyer değişimleri gibi dönüm noktalarında önemli değişimler yaşadığını ortaya koymaktadır (Staudinger ve Kunzmann, 2005; Lucas ve Donnellan, 2011; Roberts vd., 2006). Örneğin, bazı araştırmalar; Beş Faktör Modelini (BFM)'nin alt boyutlarından biri olan vicdanlılığın yaşla birlikte artma eğiliminde olduğunu, nevrotikliğin ise giderek azalabileceğini gösterirken, bu da bireyler olgunlaştıkça daha fazla sorumluluk sahibi olmaya ve duygusal açıdan daha istikrarlı olmaya doğru bir eğilim içerisinde olduğunu düşündürmektedir (Geukes vd., 2017; Potard vd., 2020).

Kişilik gelişimi, biyolojik yatkınlıklar ve çevresel faktörler de dahil olmak üzere çeşitli değişkenlerden etkilenir. Bu değişkenlerden kalıtımsal faktörler bireyin kişilik özelliklerinin daha istikrarlı olmasına katkı sağlarken, sosyal etkileşim ve hayata dair deneyimler gibi çevresel faktörler ise zaman içerisinde bireyin kişilik özelliklerinde değişimler meydana gelmesine sebep olabilir (Lodi-Smith ve Roberts, 2007; Kandler, 2012). Sosyal yatırım teorisi, bireylerin özellikle yetişkinlik döneminde kişilik değişimine katkı sağlayabilecek sosyal rollere (örn. iş, aile) yatırım yaptığını ileri sürmektedir (Roberts vd., 2017; Stamps ve Groothuis, 2010). Bu perspektif bireylerin kişiliklerini bulundukları sosyal çevrelerinin beklentilerini karşılayacak şekilde uyarladıklarını öne sürerek söz konusu bağlamın önemini vurgulamaktadır.

Yapılan çalışmalar, hayat boyu kişilik gelişimi örüntüleri hakkında çok kıymetli bilgiler ortaya koymuştur. Örneğin, Roberts vd. (2006) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, kişilik özelliklerinin insan hayatındaki dönüm noktaları olarak adlandırılabilecek ergenlikten yetişkinliğe kadar önemli ölçüde değişebileceğini ve erken yetişkinlik döneminde kayda değer düzeyde değişiklikler meydana geldiğini ortaya koymuştur (Ayuningtiyas vd., 2023; Baumert vd., 2017). Söz konusu bulgular, kişiliğin belirli bir yaştan sonra sabitlendiği yönündeki geleneksel düşünce yaklaşımına meydan okumakta ve hayat boyu büyüme ve değişim potansiyelinin olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca, TESSERA çerçevesi söz konusu durumu destekler nitelikte olup, kişilik gelişimi süreçlerinin ana hatlarını çizerek kısa vadeli durumsal deneyimlerin kişilik özelliklerinde uzun vadeli değişikliklere yol açabileceğini öne sürmektedir (Wrzus ve Roberts, 2016).

Diğer taraftan kişilik gelişiminde kültürel faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, kültürel normların ve değerlerin kişilik özelliklerini şekillendirebileceğini, özellikle bireylerin kendilerini algılama ve başkalarıyla etkileşime grime biçimlerini etkileyebileceğini göstermektedir (Cloninger ve Cloninger, 2011; Mela vd., 2013). Örneğin, bireyci kültürler bağımsızlık ve kendini özgürce ifade etme gibi kişilik özelliklerini teşvik ederken, toplulukçu kültürler uyumluluk ve uygunluk gibi kişilik özelliklerinin oluşmasını teşvik etmektedir (Morey vd., 2002; Sutin vd., 2009). Bu kültürel bakış açısı, toplumlar ve bağlamlar arasındaki kişilik ifadesi çeşitliliğini anlamak için gereklidir.

Ayrıca, kişilik ve yaşam sonuçları arasındaki etkileşim diğer bir önemli husustur. Buna göre Kişilik özelliklerinin akademik başarı, kariyer ilerlemesi ve ilişki memnuniyeti de dahil olmak üzere yaşam başarısının çeşitli yönlerini öngördüğü gösterilmiştir (Sutin ve Costa, 2010; Caspi vd., 2005). Örneğin, araştırmalarda kişinin yüksek düzeyde vicdanlılık sahibi olması daha iyi iş performansı ve iş istikrarı ile doğru orantılı olarak ilişkilendirilirken, sosyal ilişkileri ve sosyal ağ kurma fırsatlarını dışadönüklük özelliklerinin artırabileceği vurgulanmaktadır (Stroianovska vd., 2020). Bu değişkenler arasındaki bağlantıları anlamak, bireylerin hayata dair yörüngelerini ve genel refah düzeylerini şekillendirmede kişilik faktörünün önemini anlamaktır.

Kişilik faktörünün bireylerin ruh sağlığındaki rolünü ortaya koymak için yapılan çalışmalar bir diğer önemli araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar incelendiğinde; belirli kişilik özelliklerinin psikolojik bozuklukların gelişimiyle ilişkili olduğu; yüksek nevrotiklik düzeyine sahip bireylerin genellikle anksiyete ve depresyona karşı yüksek kırılganlığa sahip olduğunu göstermektedir (Soto ve Tackett, 2015; Damian vd., 2020). Buna karşılık, duygusal istikrar ve dayanıklılık gibi kişilik özellikleri ruh sağlığını koruyucu faktörler olarak hizmet edebilir (Wrzus ve Mehl, 2015; Roberts, 2009). Bu ilişki, uyumsuz özellikleri değiştirmeyi amaçlayan müdahaleler daha iyi psikolojik sonuçlara yol açabileceğinden, terapötik bağlamlarda kişiliği dikkate almanın önemini vurgulamaktadır (Bleidorn vd., 2019; Kandler, 2012).

Bireysel farklılıklara ek olarak, kişilik gelişimi sosyal ilişkilerden de etkilenebilir. Akranlar, aile ile ilişkiler ve romantik birliktelikler, bireylerin içinde bulundukları sosyal gruplara uyum sağlamayı, davranışlarını gruba adapte etmeyi öğrendikleri ve bu bağlamda kişilik özelliklerini şekillendirdikleri sosyalleşme süreçleri olarak tanımlanabilir (Fan ve Deng, 2008; Wright vd., 2011). Örneğin, ergenlik dönemindeki bireyler genellikle akran beklentilerine uyum sağlamak için kişilik özelliklerini değiştirir ve bu durum etkileşim koşullarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilir (King vd., 2000; Specht vd., 2014). Söz konusu sonuçlar, kişilik gelişiminde, bireysel özellikler ve sosyal ilişkilerin birbirine bağlılığını gözler önüne sermektedir.

Tüm bunlara ek olarak, teknolojik gelişmeler kişilik araştırmalarına yeni boyutlar kazandırmıştır. Dijital platformların ve sosyal medyanın kullanımı, bireylerin kişiliklerini ifade etme ve geliştirme biçimlerini değiştirmiş olup kendini ifade etme ve kimlik keşifleri için yeni fırsatlar sunmuştur (Grob, 2016; Shiner, 2009). Çevrimiçi etkileşim imkanları, bireyler sanal ilişkilerin karmaşıklığında gezinirken kişilik özelliklerini etkileyen bağlantılar kurmasını kolaylaştırabilir (Laceulle vd., 2023; Mõttus vd., 2015). Söz konusu gelişimler ışığında, dijital platformların kişilik gelişimi üzerindeki etkisini anlamak için sürekli yeni araştırmalar yapılmasının gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Özetle, kişilik, bireyleri yaşamları boyunca şekillendiren özelliklerin, sosyal bağlamların ve deneyimlerin dinamik bir etkileşimini kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik gelişimi genetik yatkınlıklardan, çevresel faktörlerden, kültürel bağlamlardan ve sosyal ilişkilerden etkilenerek kişilik özelliklerinin bir yandan istikrar kazanması bir yandan da etkileşimin koşullarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yönde değişim yaşanmasıyla sonuçlanabilir. Kişiliğin etkileri, ruh sağlığından kariyer başarısına, kişilerarası ilişkilerden kültürel etkileşime kadar hayatın çeşitli alanlarına uzanan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili alanda yapılan çalışmalar artmaya devam ettikçe, kişilik gelişiminin daha derinlemesine anlaşılması, bireylerin kişisel gelişimlerine ve refahlarını katkı sağlayacak süreçlerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

1.3.1. Kişilik Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Kişilik kavramını açıklarken de gördüğümüz üzere kişilik gelişimi, genetik ve çevresel faktörlerle etkileşim sonucu bireylerin davranış, düşünce ve duygularında

bireysel farklılıkların meydana gelmesidir. Kişilik gelişimini etkileyen faktörleri anlamak davranış genetiğini, çevresel etkileri ve sosyal etkileşimi, dahası bu değişkenler arasında meydana gelen karmaşık etkileşimin bireylerde oluşturduğu içgörüyü anlamak demektir. Bu noktadan hareketle çalışmanın bu bölümünde her bir değişken açıklandığı gibi değişkenler arasındaki etkileşimin kişilik gelişimindeki rolü açıklanacaktır.

Bireylerin kişilik gelişiminde rol oynayan önemli etkenler biri genetik (kalıtsal) faktörlerdir. İkiz çalışmaları tutarlı bir şekilde genetik etkilerin kişilik özelliklerindeki varyansın önemli bir kısmını oluşturduğunu göstermiştir. Araştırmalar, özellikle Beş Faktör Modeli (FFM) tarafından tanımlananlar olmak üzere, kişilik özelliklerine ilişkin kalıtsallık tahminlerinin %30 ila %60 arasında değiştiğini göstermektedir (Hopwood vd., 2011; Verweij vd., 2016; Bleidorn vd., 2014). Bu genetik etkiler, bireylerin genetik yatkınlıklarına göre çevrelerini seçtikleri ve şekillendirdikleri gen-çevre korelasyonları da dahil olmak üzere çeşitli yollarla ortaya çıkmaktadır (Rimfeld vd., 2016; Kandler vd., 2008). Örneğin, belirli kişilik özelliklerine sahip çocuklar, bu özellikleri pekiştiren belirli sosyal gruplara veya faaliyetlere yönelebilir ve bu da zaman içinde kümülatif bir etkiye yol açabilir (Kandler vd., 2008).

Çevresel faktörler de kişilik oluşumuna önemli ölçüde katkıda bulunur. Bu etkiler paylaşılan ve paylaşılmayan çevreler olarak ikiye ayrılabilir. Aile dinamikleri ve sosyo-ekonomik durum gibi paylaşılan çevresel faktörler, çocukluk döneminde kişilik özelliklerini şekillendirebilir. Ancak, bireyler büyüdükçe, paylaşılmayan çevresel etkiler- kardeşlerinkinden farklı olan benzersiz deneyimler- giderek daha önemli hale gelir (Bleidorn vd., 2009; Bleidorn vd., 2014; Johnson ve Krueger, 2005). Örneğin, yaşam olayları, akran ilişkileri ve eğitim deneyimlerinin tümü kişilik özelliklerinin gelişimine katkıda bulunabilir ve kişiliğin farklı yaşam evreleri boyunca evrilen dinamik doğasını vurgular (Kandler vd., 2011; Specht vd., 2014).

Genetik ve çevresel faktörler arasındaki etkileşim, kişilik gelişimini anlamak için çok önemlidir. Gen-çevre etkileşimi kavramı, genetik yatkınlıkların bireylerin çevrelerine nasıl tepki vereceğini etkileyebileceğini, çevresel bağlamların da genetik özelliklerin ifadesini şekillendirebileceğini öne sürmektedir (South ve Krueger, 2008; Cisler vd., 2011). Örneğin, genetik olarak yatkın bir birey sosyal çevresine bağlı olarak farklı kişilik özellikleri sergileyebilir, örneğin destekleyici ve ihmalkâr bir aile ortamı gibi (Kandler vd., 2008; Herndon vd., 2005). Bu karşılıklı etkileşim, kişilik oluşumunun karmaşıklığını

vurgular; çünkü kişilik tek başına genetik ya da çevre tarafından değil, bireyin yaşamı boyunca bunların sürekli etkileşimiyle belirlenir.

Kültürel etkiler kişilik gelişimi manzarasını daha da karmaşık hale getirmektedir. Kültürel normlar ve değerler kişilik özelliklerinin ifadesini şekillendirebilir ve farklı toplumlarda özelliklerin nasıl algılandığı ve geliştirildiği konusunda farklılıklara yol açabilir (Mondak vd., 2010). Örneğin, kolektivist kültürler uyumluluk ve uyumluluk gibi özellikleri teşvik ederken, bireyci kültürler bağımsızlık ve kendini ifade etme gibi özellikleri vurgulayabilir (Morey vd., 2002; Sutin vd., 2009). Bu kültürel bağlam sadece kişilik özelliklerinin gelişimini değil, aynı zamanda bunlarla ilişkili beklenti ve davranışları da etkilemektedir.

Buna ek olarak, travma ve büyük yaşam geçişleri de dahil olmak üzere yaşam deneyimlerinin rolü kişilik üzerinde kalıcı etkilere sahip olabilir. Araştırmalar, olumsuz deneyimlere maruz kalmanın kişilik özelliklerinde, özellikle de nevrotiklik ve dayanıklılık alanlarında değişikliklere yol açabileceğini göstermiştir (Damian vd., 2020; Cisler vd., 2011). Bu deneyimler, kişilikteki değişiklikleri katalize edebilir ve bireylerin çevrelerine yanıt olarak uyum sağlayabilirliğini vurgulayabilir (Damian vd., 2020; Specht vd., 2014).

Özetle, kişilik oluşumu genetik ve çevresel faktörlerin karmaşık bir etkileşiminden etkilenir ve kültürel bağlamlar ile yaşam deneyimlerinin önemli katkıları vardır. Genetik yatkınlıklar kişilik özellikleri için bir temel oluştururken, çevresel etkiler de bunların ifade ve gelişimini şekillendirir. Bu dinamikleri anlamak, kişiliğin nüanslarını ve bunun bireysel davranış ve refah üzerindeki etkilerini anlamak için gereklidir.

1.3.1.1. Genetik Faktörler

Kişilik oluşumunu etkileyen genetik faktörler, kalıtım ve çevresel etkiler arasındaki karmaşık etkileşimi yansıtan önemli ve çeşitlidir. Davranış genetiği alanında yapılan araştırmalar, genetik yatkınlıkların kişilik özelliklerindeki bireysel farklılıklara katkıda bulunduğunu tutarlı bir şekilde göstermiştir. Bu makale, kalıtım tahminleri, kişilik özellikleriyle ilişkili spesifik genler ve gen-çevre etkileşimlerinin rolü dahil olmak üzere kişilik oluşumunu etkileyen başlıca genetik faktörleri incelemektedir.

Kalıtılabilirlik tahminleri, genetik faktörlerin kişilik özelliklerindeki bireysel farklılıklara ne ölçüde katkıda bulunduğunun nicel bir ölçüsünü sağlar. Çalışmalar, kişilik

özelliklerinin kalıtılabilirliğinin tipik olarak %30 ila %60 arasında değiştiğini göstermiştir; bu da kişilik varyasyonunun önemli bir kısmının genetik etkilerden kaynaklandığını düşündürmektedir (Plomin vd., 2014; Kandler vd., 2019). Örneğin, ikiz çalışmalarının bir meta-analizi, genetik faktörlerin Beş Faktör Modeli (FFM) ile ölçülen kişilik özelliklerindeki varyansın yaklaşık %40'ını oluşturduğunu ortaya koymuştur (Kandler vd., 2019). Bu durum, genetiğin kişiliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamasına rağmen, çevresel faktörlerin de bireysel farklılıklara önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Belirli genler, özellikle mizaç ve davranışla ilgili olanlar olmak üzere kişilik özelliklerinin düzenlenmesinde rol oynamıştır. Örneğin, dopamin reseptör geni DRD4'teki varyasyonlar yenilik arama davranışı ile ilişkilendirilmiştir (Keltikangas-Järvinen vd., 2003). Ayrıca, serotonin taşıyıcı geni (5-HTTLPR) nevrotiklik ve duygusal istikrar gibi özelliklerle ilişkilendirilmiştir, bu da genetik varyasyonun duygusal tepkileri ve davranışsal eğilimleri etkileyebileceğini düşündürmektedir (Zhang ve Meaney, 2010; Barr vd., 2003). Bu bulgular, kişilik özelliklerinin biyolojik temellerini ve genetik yatkınlıkların gözlemlenebilir davranışlarda ortaya çıkma potansiyelini vurgulamaktadır.

Buna ek olarak, gen-çevre etkileşimi kavramı kişilik oluşumunu anlamak için merkezi bir öneme sahiptir. Bu bakış açısı, genetik yatkınlıkların bireylerin çevrelerine nasıl tepki vereceğini etkileyebileceğini, çevresel faktörlerin ise genetik özelliklerin ifadesini şekillendirebileceğini öne sürmektedir (Torgersen, 2005; Rutter vd., 2005). Örneğin, belirli özelliklere genetik yatkınlığı olan bireyler, bu özellikleri pekiştiren ortamlar arayabilir ve bu da kişilik özelliklerini daha da güçlendiren bir geri bildirim döngüsüne yol açabilir (Torgersen, 2005; Rutter vd., 2005). Bu karşılıklı etkileşim, kişilik gelişiminin karmaşıklığının altını çizmektedir, çünkü kişilik sadece genetik ya da çevre tarafından değil, bireyin yaşamı boyunca bunların sürekli etkileşimi ile belirlenmektedir.

Buna ek olarak, epigenetiğin kişilik oluşumundaki rolü de son yıllarda dikkat çekmektedir. DNA metilasyonu gibi epigenetik mekanizmalar, altta yatan genetik kodu değiştirmeden gen ifadesini etkileyebilir. Stres ve yaşam deneyimleri gibi çevresel faktörler, kişilik özelliklerini etkileyen epigenetik değişikliklere yol açabilir (Zhang ve Meaney, 2010; Sravanti, 2017). Bu durum, genetik faktörler kişilik için bir temel oluştururken, çevresel etkilerin bu genetik yatkınlıkların nasıl ifade edildiğini değiştirebileceğini ve doğa-yetiştirme tartışmasını daha da karmaşık hale getirebileceğini göstermektedir.

Özetle, genetik faktörler kişilik oluşumunda çok önemli bir rol oynamaktadır ve kalıtım derecesi tahminleri kişilik özelliklerindeki bireysel farklılıklara önemli bir genetik katkı olduğunu göstermektedir. Mizaç ve davranışla ilişkili spesifik genler, gen-çevre etkileşimleri ve epigenetik mekanizmalarla birlikte, kişilik gelişiminin karmaşık doğasını daha da aydınlatmaktadır. Bu genetik etkileri anlamak, kişilik psikolojisinin daha geniş bağlamını ve bunun bireysel davranış ve refah üzerindeki etkilerini anlamak için gereklidir.

1.3.1.2. Çevresel Faktörler

Kişilik oluşumunu etkileyen çevresel faktörler, aile etkileri, sosyal etkileşimler, eğitim ortamı ve daha geniş kültürel bağlam dahil olmak üzere çeşitli kategorilerde gruplandırılabilir. Bu kategorilerin her biri, bireysel kişilik özelliklerinin ve davranışlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar.

1.3.1.2.1. Aile Etkileri

Aile ortamı, kişilik gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Ebeveynlik tarzları, aile dinamikleri ve evin genel duygusal iklimi çocuğun kişiliği üzerinde derin bir etkiye sahip olabilir. Araştırmalar, sıcaklık ve olumlu pekiştirme ile karakterize edilen destekleyici aile ortamlarının, uyumluluk ve duygusal istikrar gibi özelliklerin gelişimine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Haan vd., 2013; Ma, 2023). Buna karşılık, sert disiplin veya ihmal gibi olumsuz ebeveynlik uygulamaları, kaygı ve saldırganlık gibi uyumsuz kişilik özelliklerinin gelişmesine yol açabilir (Haan vd., 2013; Ma, 2023). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, çocukların duygusal tepkilerini ve başa çıkma mekanizmalarını şekillendirdiği için özellikle etkilidir (Ma, 2023; Meng, 2023).

1.3.1.2.2. Sosyal Etkileşimler

Akran ilişkileri ve aile dışındaki sosyal etkileşimler de kişilik oluşumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Arkadaşlıklar ve grup dinamikleri yoluyla sosyalleşme süreci, mevcut kişilik özelliklerini güçlendirebilir veya zorlayabilir. Örneğin, destekleyici akran ilişkilerinde bulunan ergenlerin daha yüksek düzeyde öz saygı ve sosyal yeterlilik geliştirmesi muhtemelken, olumsuz akran ortamlarında bulunanlar artan düzeyde nevrotiklik veya sosyal geri çekilme sergileyebilir (Roberts ve Robins, 2003). Buna ek olarak, kişi-çevre uyumu kavramı, bireylerin doğuştan gelen özellikleriyle tutarlı

ortamlarda başarılı olma ve olumlu kişilik özellikleri geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir (Roberts ve Robins, 2003; Kristof-Brown vd., 2005).

1.3.1.2.3. Eğitim Ortamları

Eğitim ortamları, özellikle gelişim yıllarında kişiliğin şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Okullar, çocukların sosyal normları öğrendikleri, kişilerarası beceriler geliştirdikleri ve farklı bakış açılarına maruz kaldıkları yapılandırılmış bir ortam sağlar. Destekleyici öğretmenler ve ilgi çekici müfredatla karakterize edilen olumlu eğitim deneyimleri, vicdanlılık ve deneyime açıklık gibi özellikleri geliştirebilir (Mei ve Luen, 2023; Heckman vd., 2012). Buna karşılık, zorbalık veya destek eksikliği gibi olumsuz eğitim deneyimleri karakter gelişimini engelleyebilir ve düşük öz saygı ve kaygı gibi sorunlara yol açabilir (Heckman vd., 2012; Fitriana vd., 2019). Eğitim ortamı, öğrenciler sosyal sorumluluk ve etik hususları öğrenirken ahlaki muhakeme ve çevre yanlısı davranışların gelişimini de etkiler (Krettenauer, 2017).

1.3.1.2.4. Kültürel Bağlamlar

Kültürel faktörler, değerleri, inançları ve sosyal normları şekillendirerek kişilik gelişimini önemli ölçüde etkiler. Farklı kültürler, bireylerin kişiliklerini nasıl ifade ettiklerini etkileyebilecek farklı özellikleri arzu edilir olarak teşvik eder. Örneğin, kolektivist kültürler uyum ve iş birliği gibi özellikleri vurgularken, bireyci kültürler bağımsızlık ve kendini ifade etmeye öncelik verebilir (Haan vd., 2013; Padmasiri vd., 2019). Kültürel bağlamlar aynı zamanda davranış ve kişilik açısından bireylerden beklentileri de belirleyerek özelliklerin nasıl geliştirildiğini ve algılandığını etkiler (Padmasiri vd., 2019; Roberts ve Jackson, 2008). Ayrıca, farklı kültürel deneyimlere maruz kalmak, uyum ve açıklığı artırarak daha incelikli kişilik gelişimine katkıda bulunabilir (Haan vd., 2013; Padmasiri vd., 2019).

1.3.1.2.5. Yaşam Olayları ve Deneyimler

Travma, yer değiştirme veya büyük geçişler (örn. okula başlama, iş gücüne katılma) gibi önemli yaşam olayları, kişilik özelliklerinde önemli değişikliklere yol açabilir. Araştırmalar, bu olayların kişilik değişimi için katalizör görevi görebileceğini, mevcut özellikleri güçlendirebileceğini veya yeni özelliklerin gelişmesine yol açabileceğini öne sürmektedir (Denissen vd., 2019; Specht vd., 2011). Örneğin, olumsuzluklar yaşayan bireyler dayanıklılık ve başa çıkma stratejileri geliştirebilirken,

destekleyici yaşam değişiklikleri yaşayanlar olumlu özelliklerde büyüme yaşayabilir (Denissen vd., 2019; Specht vd., 2011). Yaşam deneyimlerinin kümülatif etkisi, bireyler değişen çevrelerine sürekli olarak uyum sağladıkça kişilik gelişiminin dinamik doğasını vurgular (Denissen vd., 2019; Specht vd., 2011).

Özetle, çevresel faktörler aile etkileri, sosyal etkileşimler, eğitim deneyimleri, kültürel bağlamlar ve önemli yaşam olayları yoluyla kişilik oluşumunu şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu faktörlerin anlaşılması, kişilik gelişiminin karmaşıklığına dair değerli bilgiler sağlar ve olumlu kişilik özelliklerinin geliştirilmesinde destekleyici ortamların önemini vurgular.

1.3.2. Kişilik Teorileri

Kişilik teorileri, bireyleri karakterize eden özellikler, davranışlar ve motivasyonlar da dahil olmak üzere insan kişiliğinin karmaşıklığını açıklamaya çalışan çerçevelerdir. Bu teoriler, kişiliğin nasıl geliştiği, nasıl ölçülebileceği ve farklı bağlamlarda davranışları nasıl etkilediğine dair içgörüler sağlar. Aşağıda, ana gruplar halinde kategorize edilmiş birkaç önde gelen kişilik teorisine ayrıntılı bir genel bakış sunulmaktadır.

1.3.2.1. Özellik Teorileri

Özellik teorileri, insan kişiliğini oluşturan belirli özelliklerin tanımlanması ve ölçülmesine odaklanır. En yaygın olarak tanınan özellik teorisi, beş boyut içeren **Büyük Beş Kişilik Özelliği** modelidir: açıklık, vicdanlılık, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik (genellikle OCEAN olarak kısaltılır) (Khan, 2021). Bu model, bu özelliklerin zaman içinde nispeten istikrarlı olduğunu ve iş performansı ve kişilerarası ilişkiler de dahil olmak üzere çeşitli yaşam sonuçlarını tahmin edebileceğini öne sürmektedir (Hurtz ve Donovan, 2000).

Bir diğer kayda değer özellik teorisi ise Eysenck'in kişiliği üç geniş özelliğe ayıran Üç Boyutlu Kişilik Modeli'dir: dışadönüklük-içedönüklük, nevrotiklik-istikrar ve psikotizm (Knyazev vd., 2015). Eysenck'in modeli, kişilik özelliklerinin biyolojik temelini vurgulamakta ve bunların genetik yatkınlıklardan kaynaklandığını öne sürmektedir.

1.3.2.2. Biyolojik Teoriler

Biyolojik kişilik teorileri, genetik ve nörobiyolojinin kişilik özelliklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Jeffrey Gray tarafından önerilen **Pekiştirme Duyarlılığı Teorisi (RST)**, kişilikteki bireysel farklılıkların beynin pekiştirme ve cezaya duyarlılığındaki varyasyonlardan kaynaklandığını öne sürmektedir (Knyazev vd., 2015; Revelle, 2008). Bu teori, kişilik özelliklerinin, bireylerin ödüllere ve tehditlere nasıl tepki vereceğini etkileyen belirli sinir devreleriyle bağlantılı olduğunu öne sürmektedir.

Buna ek olarak, **nöral verimlilik teorisi** daha yüksek zekaya veya daha iyi bilişsel işleyişe sahip bireylerin daha verimli nöral işleme sergileyebileceğini ve bunun da vicdanlılık ve açıklık gibi kişilik özelliklerini etkileyebileceğini öne sürmektedir (Knyazev vd., 2015). Bu biyolojik perspektifler, genetik faktörler ile kişilik gelişimi arasındaki etkileşimi vurgulamaktadır.

1.3.2.3. Psikodinamik Teoriler

Kökleri Sigmund Freud'un çalışmalarına dayanan psikodinamik teoriler, bilinçdışı süreçlerin ve erken çocukluk deneyimlerinin kişilik gelişimi üzerindeki etkisini vurgular. Freud'un modeli, davranış ve kişiliği şekillendirmek için etkileşime giren id, ego ve süperego kavramlarını içerir (Kapustin, 2015). Freud'a göre, çocuklukta çözülmemiş çatışmalar yetişkinlikte kişilik bozukluklarına yol açabilir.

Carl Jung'un analitik psikolojisi de bu kategoriye girer ve kişilik gelişimini ve davranışını etkilediğine inandığı kolektif bilinçdışı ve arketipler gibi kavramları ortaya atmıştır (Kapustin, 2015). Jung'un teorisi, kişiliğin şekillenmesinde kişisel gelişimin ve kendini gerçekleştirmenin önemini vurgulamaktadır.

1.3.2.4. Hümanistik Teoriler

Hümanistik teoriler bireyin kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme kapasitesine odaklanır. **Carl Rogers'ın Kişi Merkezli Teorisi, bireylerin kendilerini gerçekleştirmek için doğuştan gelen bir güdüye sahip olduklarını ve destekleyici bir ortamın bu süreci kolaylaştırabileceğini öne sürer (Patterson ve Joseph, 2007). Rogers, sağlıklı kişilik gelişimini teşvik etmede koşulsuz olumlu saygı ve empatinin önemini vurgulamıştır.

Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, bireylerin daha üst düzey ihtiyaçları (öz saygı ve kendini gerçekleştirme gibi) takip etmeden önce temel ihtiyaçlarını (fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları gibi) karşılamaları gerektiğini öne süren bir başka etkili hümanist teoridir (Levit, 2014). Bu çerçeve, kişilik gelişiminde motivasyonun rolünü vurgulamaktadır.

1.3.2.5. Sosyal-bilişsel Teoriler

Sosyal-bilişsel teoriler, kişiliğin şekillenmesinde gözlemsel öğrenmenin, sosyal deneyimin ve bilişsel süreçlerin rolünü vurgular. Albert Bandura'nın **sosyal öğrenme teorisi**, bireylerin başkalarını gözlemleme ve taklit etme yoluyla davranışları öğrendiğini ve kişilik özellikleri geliştirdiğini ileri sürmektedir (Mischel, 2004). Bandura, bireyin davranışlarını ve kişiliğini etkileyen belirli durumlarda başarılı olma yeteneğine olan inancını ifade eden öz-yeterlilik kavramını ortaya atmıştır.

Walter Mischel tarafından önerilen **Bilişsel-Duygusal Kişilik Sistemi (CAPS)** teorisi, kişiliğin bilişsel süreçler ve durumsal değişkenlerin dinamik bir etkileşimi olduğunu öne sürerek bilişsel ve duygusal faktörleri bütünleştirir (Mendoza-Denton ve Goldman-Flythe, 2009). Bu teori, kişiliği ve davranışı anlamada bağlamın önemini vurgulamaktadır.

1.3.2.6. Bütünleştirici Teoriler

Bütünleştirici teoriler, kişiliğin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için farklı kişilik teorilerinin unsurlarını birleştirmeye çalışır. Üçlü Kişilik Teorisi** duygusal eğilimleri, kişilik özelliklerini ve kişilerarası ilişkileri bütünleştirir ve kişiliğin evrimsel temelini vurgular (Karterud ve Kongerslev, 2021). Bu yaklaşım, kişiliğin karmaşıklığını ve çok yönlü bir anlayışa duyulan ihtiyacı kabul eder.

Buna ek olarak, **Örtük Kişilik Teorisi** bireylerin sınırlı bilgiye dayanarak başkalarının özellikleri hakkında nasıl varsayımlarda bulunduklarını ve bunun da etkileşimlerini ve ilişkilerini nasıl etkilediğini araştırmaktadır (Hochwälder, 2000). Bu teori, kişilik algısı ve sosyal davranışla ilgili bilişsel süreçleri vurgular.

Sonuç olarak kişilik teorileri, insan davranışının karmaşıklığını ve bireysel farklılıkları anlamak için değerli çerçeveler sağlar. Sabit özellikleri tanımlayan özellik teorilerinden biyolojik, psikodinamik, hümanistik, sosyal-bilişsel ve bütünleştirici

yaklaşımlara kadar her bir teori, kişiliği şekillendiren faktörlere ilişkin benzersiz içgörüler sunar. Bu teorileri anlamak, psikologlar, eğitimciler ve insan kişiliği ve davranışının inceliklerini anlamak isteyen bireyler için çok önemlidir.

1.3.3. Beş Faktör Kişilik Modeli

Genellikle Beş Büyük kişilik özelliği olarak bilinen Beş Faktör Modeli (FFM), insan kişiliğini anlamak için yaygın olarak kabul edilen bir çerçevedir. Bireylerin temel özelliklerini yakalayan beş geniş boyut tanımlar. Bu boyutlar şunlardır: Nevrotiklik, Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Uyumluluk ve Vicdanlılık. Bu özelliklerin her biri, kişiliğin kapsamlı bir görünümünü sağlayan bir dizi belirli davranış ve özelliği kapsar. Aşağıda, beş faktörün her biri, etkileri ve farklı bağlamlardaki uygunlukları ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

1.3.3.1. Nevrotiklik

Nevrotiklik; kaygı, depresyon ve sinirlilik gibi olumsuz duygular yaşama eğilimini ifade eder. Nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin durumları tehdit edici olarak algılama olasılığı daha yüksektir ve duygusal dengesizlikle tepki verebilirler. Bu özellik, ruh hali ve anksiyete bozuklukları da dahil olmak üzere bir dizi psikolojik sorunla ilişkilidir (Andreassen vd., 2013; Malouff vd., 2007). Buna karşılık, nevrotiklik düzeyi düşük olan bireyler duygusal açıdan daha istikrarlı ve dirençli olma eğilimindedir ve genellikle stresle başa çıkma konusunda daha fazla beceri gösterirler (Paunonen ve Ashton, 2001). Araştırmalar nevrotikliğin kişiler arası ilişkileri, iş performansını ve genel ruh sağlığını etkileyebileceğini göstermiştir (Balyan vd., 2021).

1.3.3.2. Dışadönüklük

Dışadönüklük, sosyallik, girişkenlik ve başkalarıyla birlikte uyarım arama eğilimi ile karakterize edilir. Dışadönük kişiler genellikle sosyal ortamlarda başarılı olan, dışa dönük, enerjik ve hevesli kişiler olarak tanımlanır (Schmukle vd., 2008). Bu özellik olumlu duygusal deneyimlerle ve grup faaliyetlerinin tercih edilmesiyle bağlantılıdır. Araştırmalar, dışadönüklüğün satış ve yönetim gibi sosyal etkileşim gerektiren rollerde daha yüksek iş tatmini ve performansla ilişkili olduğunu göstermiştir (Robbins vd., 2010; Özyeşil vd., 2013). Bunun aksine, dışadönüklük puanı düşük olan içe dönük kişiler, yalnız

aktiviteleri tercih edebilir ve sosyal etkileşimlerden sonra yeniden şarj olmak için daha fazla zamana ihtiyaç duyabilirler (Tidball vd., 2006).

1.3.3.3. Deneyime Açıklık

Deneyime Açıklık, bireyin yeni fikirler, deneyimler ve yaratıcı arayışlarla ilgilenme isteğini yansıtır. Deneyime açıklık düzeyi yüksek bireyler genellikle yaratıcı, meraklı ve açık fikirli olup yenilik ve çeşitliliği tercih ederler (Kornør ve Nordvik, 2007). Bu özellik sanatsal ilgiler, entelektüel uğraşlar ve geleneksel olmayan düşünme eğilimi ile ilişkilidir (Schnuck ve Handal, 2011). Araştırmalar açıklığın yaratıcılık ve uyum sağlama ile pozitif ilişkili olduğunu ve dinamik ortamlarda değerli bir özellik olduğunu göstermiştir (Strawn ve Alexander, 2007). Tersine, açıklık düzeyi düşük bireyler rutin ve aşinalığı tercih edebilir ve değişime direnç gösterebilir (Martin ve Fryedman, 2000).

1.3.3.4. Uzlaşılabilirlik

Uyumluluk; merhamet, işbirlikçilik ve sosyal uyuma öncelik verme eğilimi gibi özellikleri kapsar. Uyumluluk düzeyi yüksek bireyler tipik olarak empatik, güvenilir ve fedakârdır ve genellikle başkalarının ihtiyaçlarına değer verirler (Bishop ve Deokar, 2014). Bu özellik prososyal davranışlar ve olumlu kişilerarası ilişkilerle bağlantılıdır ve uyumlu bireyleri etkili ekip üyeleri ve liderler haline getirir (Ramanaiah vd., 2002). Bununla birlikte, aşırı yüksek uyumluluk seviyeleri, kendini ortaya koymada veya zor kararlar almada zorluklara yol açabilir (Furnham ve Fudge, 2008). Öte yandan, uyumluluk düzeyi düşük bireyler daha rekabetçi ve çatışmacı olabilir, bu da potansiyel olarak sosyal durumlarda çatışmalara yol açabilir (Judge ve Bono, 2000).

1.3.3.5. Vicdanlılık

Vicdanlılık, öz disiplin, organizasyon ve güçlü bir görev duygusu ile karakterize edilir. Vicdanlılık düzeyi yüksek bireyler tipik olarak güvenilir, hedef odaklı ve çalışkandır ve genellikle yapılandırılmış ortamlarda başarılı olurlar (Jočić ve Petot, 2005). Vicdanlı bireyler uzun vadeli hedefler belirleme ve bunlara ulaşma eğiliminde olduklarından, bu özellik sürekli olarak akademik ve mesleki başarı ile bağlantılıdır (Harris ve Fleming, 2005). Ayrıca sağlığı geliştirici davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksektir ve daha düşük düzeyde riskli davranış sergilerler (Widiger ve Trull, 2007). Buna karşılık, vicdanlılık düzeyi düşük bireyler organizasyon ve takip konusunda

zorlanabilir ve bu da potansiyel olarak hem kişisel hem de mesleki alanlarda zorluklara yol açabilir (Passamonti vd., 2019).

Beş Faktör Modeli, psikoloji, eğitim ve örgütsel davranış dahil olmak üzere çeşitli alanlarda önemli etkilere sahiptir. Psikolojide, Beş Büyük özelliği ve bunların yönlerini ölçen NEO Kişilik Envanteri gibi kişilik değerlendirme araçlarının temelini oluşturmaktadır (Barger vd., 2016). Eğitim ortamlarında, öğrencilerin kişilik özelliklerini anlamak öğretim stratejilerini bilgilendirebilir ve kişiye özel öğrenme deneyimlerini destekleyebilir (McCrae vd., 2005). Örgütsel bağlamlarda, FFM iş performansını, liderlik etkinliğini ve ekip dinamiklerini tahmin etmek için kullanılır ve işyeri başarısında kişiliğin önemini vurgular (DeYoung vd., 2007).

Beş Faktör Kişilik Modeli, insan davranışının karmaşıklığını ve bireysel farklılıkları anlamak için sağlam bir çerçeve sunmaktadır. Kişiliğin beş geniş boyutunu - Nevrotizm, Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Uyumluluk ve Vicdanlılık- tanımlayan ve ölçen bu model, kişiliğin ruh sağlığı, ilişkiler ve mesleki başarı da dahil olmak üzere hayatın çeşitli yönlerini nasıl etkilediğine dair değerli bilgiler sunmaktadır. Araştırmalar gelişmeye devam ettikçe, FFM insan kişiliğini anlamada hem teorik keşif hem de pratik uygulama için kritik bir araç olmaya devam etmektedir.

1.3.4. Cervantes Kişilik Ölçeği

Cervantes Kişilik Ölçeği (CPS), özellikle turizm ve otelcilik bağlamında kişilik özelliklerinin çeşitli boyutlarını değerlendirmek üzere tasarlanmış psikometrik bir araçtır. Bu ölçek, İspanyol edebiyatı ve kimliğiyle kültürel bir bağı yansıtan Miguel de Cervantes'in adını taşımaktadır. CPS, kişilik özelliklerinin turizm ortamlarındaki davranışları, tercihleri ve deneyimleri nasıl etkilediğine dair içgörü sağlamayı amaçlamaktadır. Aşağıda, Cervantes Kişilik Ölçeğinin yapısını, uygulamalarını ve turizmle ilgili çalışmalardaki önemini detaylandıracağım.

1.3.4.1. Cervantes Kişilik Ölçeğinin Yapısı

Cervantes Kişilik Ölçeği tipik olarak Beş Büyük kişilik özelliği gibi daha geniş kişilik çerçeveleriyle uyumlu birkaç temel boyutu kapsar. Boyutların tam sayısı ölçeğin belirli uyarlamalarına göre değişebilirken, genellikle aşağıdaki gibi özellikleri içerir:

1. Dışadönüklük: Sosyalliği, coşkuyu ve atılganlığı yansıtır.

2. Anlaşılabilirlik: Sıcaklığı, empatiyi ve işbirlikçiliği gösterir.

3. Vicdanlılık: Organizasyon, güvenilirlik ve hedefe yönelik davranışı temsil eder.

4. Nörotisizm: Duygusal dengesizliği ve strese yatkınlığı yakalar.

5. Deneyime Açıklık: Merak, yaratıcılık ve yeni fikir ve deneyimleri keşfetme isteğini ifade eder.

1.3.5. Cervantes Kişilik Ölçeğinin Turizmle İlgili Çalışmalardaki Uygulamaları

Cervantes Kişilik Ölçeği, kişilik özellikleri ile turizm davranışının çeşitli yönleri arasındaki ilişkiyi araştırmak için turizmle ilgili çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır. İşte dikkate değer bazı uygulamalar:

1. Turist Davranışı ve Tercihleri: Çalışmalar, kişilik özelliklerinin turistlerin faaliyet, destinasyon ve deneyim tercihlerini nasıl etkilediğini incelemek için CPS'yi kullanmıştır. Örneğin, dışadönüklüğü yüksek olan bireyler sosyal ve etkileşimli turizm deneyimlerini tercih ederken, açıklığı yüksek olanlar yeni ve maceracı aktiviteler arayabilir (Rasoolimanesh vd., 2022; Hosany vd., 2006).

2. Destinasyon Markası: Ölçek, turistlerin kişilik özelliklerinin turizm destinasyonlarının kişiliği ile nasıl örtüştüğünü değerlendirmek için kullanılmıştır. Araştırmalar, turist kişiliği ile destinasyon kişiliği arasındaki uyumun memnuniyeti ve sadakati artırabileceğini göstermektedir (Bekk vd., 2016; Ekinci ve Hosany, 2006). Bu uygulama, özellikle hedef kitlenin kişiliğini anlamanın pazarlama stratejilerini bilgilendirebileceği destinasyon markalaşması bağlamında önemlidir (Ekinci ve Hosany, 2006).

3. Ortak Yaratım Deneyimleri: CPS, Airbnb gibi eşler arası konaklamalarda ortak yaratım deneyimlerini araştıran çalışmalarda uygulanmıştır. Araştırmacılar, kişilik özelliklerinin turistlerin seyahat deneyimleri sırasında değer ortak yaratımına katılımlarını nasıl etkilediğini araştırmış ve iş birliğine dayalı etkileşimleri şekillendirmede kişiliğin önemini vurgulamıştır.

4. Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Ölçek, kişilik özelliklerinin turistler arasındaki yaşam kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarla da ilişkilendirilmiştir. Örneğin, belirli kişilik özellikleri, seyahat deneyimleri sırasında daha yüksek yaşam memnuniyeti

ve esenlik düzeyleriyle ilişkili olabilir ve bu da kişiliğin genel seyahat keyfini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını düşündürmektedir (Castelo-Branco vd., 2008).

5. Kültürel Bağlamlar: CPS çeşitli kültürel bağlamlara uyarlanmış ve doğrulanmıştır, bu da araştırmacıların kültürel farklılıkların kişilik özelliklerini ve turizm davranışlarını nasıl etkilediğini keşfetmelerine olanak tanımaktadır. Bu uyarlanabilirlik, ölçeğin küresel turizm araştırmalarındaki önemini artırmakta ve turist motivasyonları ve deneyimlerindeki kültürler arası farklılıklara ilişkin içgörü sağlamaktadır (Rasoolimanesh vd., 2022; Hosany vd., 2006).

Kısaca özetlemek gerekirse, Cervantes Kişilik Ölçeği, kişilik özellikleri ve turizm davranışları arasındaki etkileşimi anlamak için değerli bir araç olarak hizmet etmektedir. Çeşitli çalışmalarda uygulanması, turist tercihlerini, deneyimlerini ve memnuniyetini şekillendirmede kişiliğin önemini vurgulamaktadır. Turizm gelişmeye devam ettikçe, CPS pazarlama stratejilerini, destinasyon markalaşmasını ve turist deneyimlerinin genel olarak geliştirilmesini bilgilendiren kritik içgörüler sağlayabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya dâhil olan katılımcıların kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılıkları ve öz-yeterlilik algılarına ilişkin saptamalar ile bu değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla uygulanan süreç hakkındaki bilgilere yer verilmektedir.

2.1 Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışmada, nicel bir araştırma yöntemi benimsenmiş olup veri analizi sürecinde ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Araştırmanın temel modeli, turist rehberlerinin kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılıkları ve öz-yeterlilik algıları arasındaki ilişkiler üzerine kurulmuştur. Çalışmada, katılımcıların kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılık ve öz-yeterlilik algılarının belirlenmesi amacıyla betimsel analizlere de yer verilmiştir.

İlişkisel tarama tasarımı (correlational research design), sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılır ve değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü (pozitif, negatif veya sıfır ilişki) ve gücünü belirlemeye odaklanır (Creswell ve Creswell, 2017). Ancak, ilişkisel tarama tasarımı, değişkenler arasında nedensellik (sebep-sonuç ilişkisi) kurmaz; yalnızca değişkenlerin birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koyar (Fraenkel vd., 2012). Bu nedenle, bu yöntem daha çok keşifsel bir yaklaşım sunarak hipotez oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynar. Araştırma kapsamında, değişkenler hem tek başına hem de birbirleriyle olan etkileşimleri bağlamında incelenmiştir. Ayrıca, öz-yeterliliğin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkideki düzenleyici etkisi de analiz edilmiştir. Alan yazında yer alan benzer çalışmalar dikkate alınarak, araştırmanın hipotezleri ve modeli şekillendirilmiştir.

İlişkisel tarama deseni, aynı zamanda farklı değişkenler arasındaki potansiyel etkileşimleri belirlemek için de güçlü bir araçtır. Bu bağlamda, çalışmada kişilik özelliklerinin mesleki dayanıklılık üzerindeki etkisini anlamak ve bu etkide öz-yeterliliğin düzenleyici rolünü incelemek için regresyon analizlerinden yararlanılmıştır. Bu analizler, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve gücüne dair nicel veriler sunarak, çalışmanın temel varsayımlarını test etmede önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca,

araştırmada kullanılan analiz teknikleri, sosyal bilimlerde güvenilir sonuçlar elde etmek için yaygın olarak tercih edilen yöntemler arasında yer almaktadır (Field, 2018).

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizm, dünya genelinde birçok ülkenin ekonomisine önemli katkılar sağlayan hizmet sektörlerinden biridir (Zengin, 2010). Bu sektörde, turist rehberleri turistlerle doğrudan etkileşim kuran temel meslek gruplarından biri olarak öne çıkmaktadır (Çınar ve Yenipınar, 2019). Literatürdeki turist rehberi tanımları, bu meslek grubunun bir ülkenin turistik değerlerini tanıtma ve turistleri bilgilendirme işlevini üstlendiğini göstermektedir (Değirmencioğlu, 2001).

Turist rehberlerinin, mesleki görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için geniş bir bilgi, beceri ve nitelik yelpazesine sahip olmaları gerekmektedir (Tetik, 2006). Bunun yanı sıra, turist rehberleri mesleklerini icra ederken çeşitli kriz durumlarıyla karşılaşabilir ve bu süreçlerde önemli sorumluluklar taşırlar (Çınar ve Yenipınar, 2019). Mesleki başarıda sadece edinilmiş bilgi ve beceriler değil, aynı zamanda kişisel psikolojik özellikler de önemli bir rol oynamaktadır (Cheng vd., 2016). Bu psikolojik özellikler arasında "kişilik özellikleri", "dayanıklılık" ve "öz-yeterlilik" sayılabilir.,

Kişilik kavramı insan doğasının karmaşıklığı nedeniyle tek bir tanımla ifade edilemez (Çelik, 2018). Taymur ve Türkçapar (2012), kişiliği "bireylerin düşünce, duygu ve davranış gibi psikolojik tepkilerindeki ve farklılıkları belirleyen sadece yaşanan an, içinde bulunulan biyolojik durum veya sosyal ortam ile açıklanamayan biçimde süreklilik gösteren özellikler ve eğilimler" olarak tanımlamaktadır. Bireylerin ruh sağlığında kişilik faktörünün rolünü inceleyen araştırmalar, önemli bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan incelemeler, belirli kişilik özelliklerinin psikolojik bozuklukların gelişimiyle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, yüksek düzeyde nevrotiklik gösteren bireylerin anksiyete ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına karşı daha hassas oldukları saptanmıştır (Soto ve Tackett, 2015; Damian vd., 2020). Öte yandan, duygusal istikrar ve dayanıklılık gibi olumlu kişilik özellikleri, ruh sağlığını koruyucu faktörler olarak işlev görebilir (Wrzus ve Mehl, 2015; Roberts, 2009). Bu bulgular, terapötik müdahalelerde kişilik faktörlerinin dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir; çünkü uyumsuz kişilik özelliklerini değiştirmeye yönelik yaklaşımlar, daha olumlu psikolojik sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir (Bleidorn vd., 2019; Kandler, 2012). Kısaca ifade etmek gerekirse; kişilik, bireylerin yaşamları boyunca

şekillenen özelliklerin, sosyal bağlamların ve deneyimlerin dinamik bir etkileşimini içeren bir kavramdır. Kişilik gelişimi, genetik eğilimler, çevresel faktörler, kültürel bağlamlar ve sosyal ilişkilerden etkilenir. Bu süreç, kişilik özelliklerinin bir yandan istikrar kazanmasına, diğer yandan ise etkileşim koşullarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yönde değişmesine neden olabilir. Kişiliğin etkileri, ruh sağlığından mesleki başarıya, kişilerarası ilişkilerden kültürel etkileşimlere kadar birçok alanda kendini gösterir. Bu alanda yürütülen araştırmalar arttıkça, kişilik gelişiminin daha derinlemesine anlaşılması sağlanmakta ve bireylerin kişisel gelişimleri ile yaşam kalitelerine katkı sunacak süreçlerin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Fransızcadan Türkçeye "dayanıklılık, esneklik veya psikolojik sağlamlık" olarak çevrilen rezilyans kavramı, psikolojiden sosyolojiye, eğitimden coğrafyaya kadar birçok alanda farklı şekillerde ele alınmakta olup, tek bir tanıma indirgenememektedir (Cihangir ve Şeremet, 2020). Temel olarak "psikolojik adaptasyon" anlamına gelen rezilyans, dar bir çerçevede kısa süreli travmatik deneyimlerin ardından ortaya çıkan bir kişilik özelliği olarak da değerlendirilebilir (Herman vd., 2011). Dayanıklılık kavramı, bireylerin değişken yaşam koşullarını etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olan önemli bir özellik olarak tanımlanmaktadır (Block ve Kremen, 1996; Waugh vd., 2008). Dayanıklı bireyler, zorluklara karşı önceden hazırlıklı olup, psikolojik kaynaklarını etkin bir biçimde kullanarak stresli durumların üzerlerindeki olumsuz etkilerini minimize edebilmektedirler (Fredrickson vd., 2008). Araştırmalar, dayanıklılığın iyimser düşünce (Kumpfer, 1999), düşük düzeyde psikolojik sıkıntı (Utsey vd., 2008) ve olumlu iş tutumları (Youssef ve Luthans, 2007) gibi olumlu sonuçlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, dayanıklılığın bireylerin psikolojik sağlığı için kritik bir özellik olduğunu desteklemektedir. Turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıkları üzerine yapılan araştırmalar sınırlı olsa da alan yazında bazı çalışmalar dikkat çekmektedir. Saltık ve Kızılırmak (2020), turist rehberlerinde stres yönetimi ve psikolojik dayanıklılık ilişkisini incelemiş; aktif planlamanın psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olduğunu, ancak stres yönetimi üzerinde doğrudan bir etkisinin bulunmadığını saptamışlardır. Tekeli vd. (2021) ise mesleki özdeşleşmenin psikolojik dayanıklılığa etkisinde öz-yeterliliğin aracı rolünü inceleyerek, mesleki özdeşleşmenin hem psikolojik dayanıklılık hem de öz-yeterlilik üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermişlerdir. Poriesti vd. (2022), Bali'deki tur rehberlerinde içsel motivasyonların dayanıklılığı desteklediğini vurgulamıştır. Dönmez vd. (2024), iş-aile çatışmasının psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisini inceleyerek, psikolojik olarak dirençli rehberlerin iş ve aile taleplerini dengelemede daha

başarılı olduklarını ortaya koymuştur. Son olarak, Jiang vd. (2023), COVID-19 döneminde yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip rehberlerin stresle daha etkili başa çıktıklarını ve ruh sağlıklarını koruduklarını tespit etmişlerdir.

Öz-yeterlilik, Bandura (1997) tarafından "belirlenen hedeflere ulaşmak için kişinin eylemleri organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin kişisel yargıları" olarak tanımlanmış ve bireyin davranışlarını şekillendirmede öz-yeterliliğin önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Pek çok farklı sosyal bilimler alanında yürütülen öz-yeterlilik çalışmaları turizm özelinde de kendine yer bulmuştur. Turizm sektöründe öz-yeterlilik üzerine yapılan araştırmalar, bu kavramın mesleki başarı ve iş tatmini üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Wong ve Wang (2009), tur liderlerinin duygusal emeği ile öz-yeterlilik ilişkisini incelemiş ve yüksek öz-yeterliliğe sahip liderlerin duygusal yönetimde daha başarılı olduklarını belirlemiştir. Huang vd. (2009) ise tur rehberlerinin öz-yeterliliğinin, turist memnuniyetini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Haines vd. (2013) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, öz-yeterliliğin stres yönetimi ve iş tatmini ile yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Ginting (2018), miras turizminde öz-yeterliliğin kültürel kimliği korumadaki rolüne odaklanırken, Guan ve Huan (2019), tur rehberlerinin proaktif davranışları üzerinde öz-yeterliliğin etkisini incelemiştir. Crespi-Vallbona (2021), öz-yeterliliğin rehber performansı ve turist memnuniyetine katkısını vurgulamış, Alrawadieh vd. (2023) ise öz-yeterliliğin kadın tur rehberlerinde psikolojik iyilik hali üzerindeki olumlu etkilerini incelemiştir. Pelit vd. (2022), öz-yeterlilik ile iş yapma davranışları arasında pozitif bir ilişki bulurken, Iqbal (2022) öz-yeterliliğin yaşam kalitesi ile bağlantısını ortaya koymuştur. Deng vd. (2022) ise öz-yeterliliğin tur rehberlerinin damgalanma ve kişilerarası ilişkiler üzerindeki etkisini incelemiştir. Son olarak, Dönmez vd. (2024), öz-yeterliliğin psikolojik dayanıklılık ve mutlulukla olan ilişkisini araştırmış ve bu kavramın refah üzerindeki önemini vurgulamıştır. Bu çalışmalar, turizm sektöründe öz-yeterliliğin hizmet kalitesi ve çalışan refahı açısından kritik bir faktör olduğunu göstermektedir.

Özetlemek gerekirse, insana dayalı bir sektör olan turizmde bireysel özelliklerin önemi göz ardı edilemez. Bu bağlamda, turist rehberleri gibi doğrudan insanlarla etkileşimde bulunan profesyonellerin psikolojik özelliklerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Literatürde, turist rehberlerinin öz-yeterlilikleri üzerine yapılan farklı çalışmalar mevcut olsa da turist rehberlerinin, kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının bu ilişkiyi nasıl etkilediğini

inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışmanın amacı, turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide turist rehberlerinin öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi olup olmadığını incelemektir. Bu doğrultuda, araştırmanın temel problemi bu ilişkileri açıklığa kavuşturmak olarak belirlenmiştir. Söz konusu probleme ilişkin aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur:

1. Turist rehberlerinin Cervantes Kişilik Ölçeği'ne göre kişilik özellikleri nelerdir?
2. Turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıklarına ilişkin algıları nelerdir?
3. Turist rehberlerinin öz-yeterlilik ilişkin algıları nelerdir?
4. Turist rehberlerinin kişilik özellikleri demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?
5. Turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıkları demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?
6. Turist rehberlerinin öz-yeterlilik algıları demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

Yapılan alan yazın taramasının ardından oluşturulan araştırma sorularına ek olarak, çalışmanın temel problemi olan "turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide turist rehberlerinin öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi olup olmadığını ortaya koymak için 1 ana, 3 alt hipotez geliştirilmiştir. Bu hipotezler şu şekildedir:

Hipotez 1: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1a: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Başlama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1b: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Yılmama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1c: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Sürdürme Çabası-Israr" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Yukarıda bahsi geçen hipotezlerin test edilmesi ve öz-yeterlilik algısının düzenleyici rolüne ilişkin hipotezin test edilebilmesi için oluşturulan araştırma modeli Şekil 1'de gösterilmektedir.

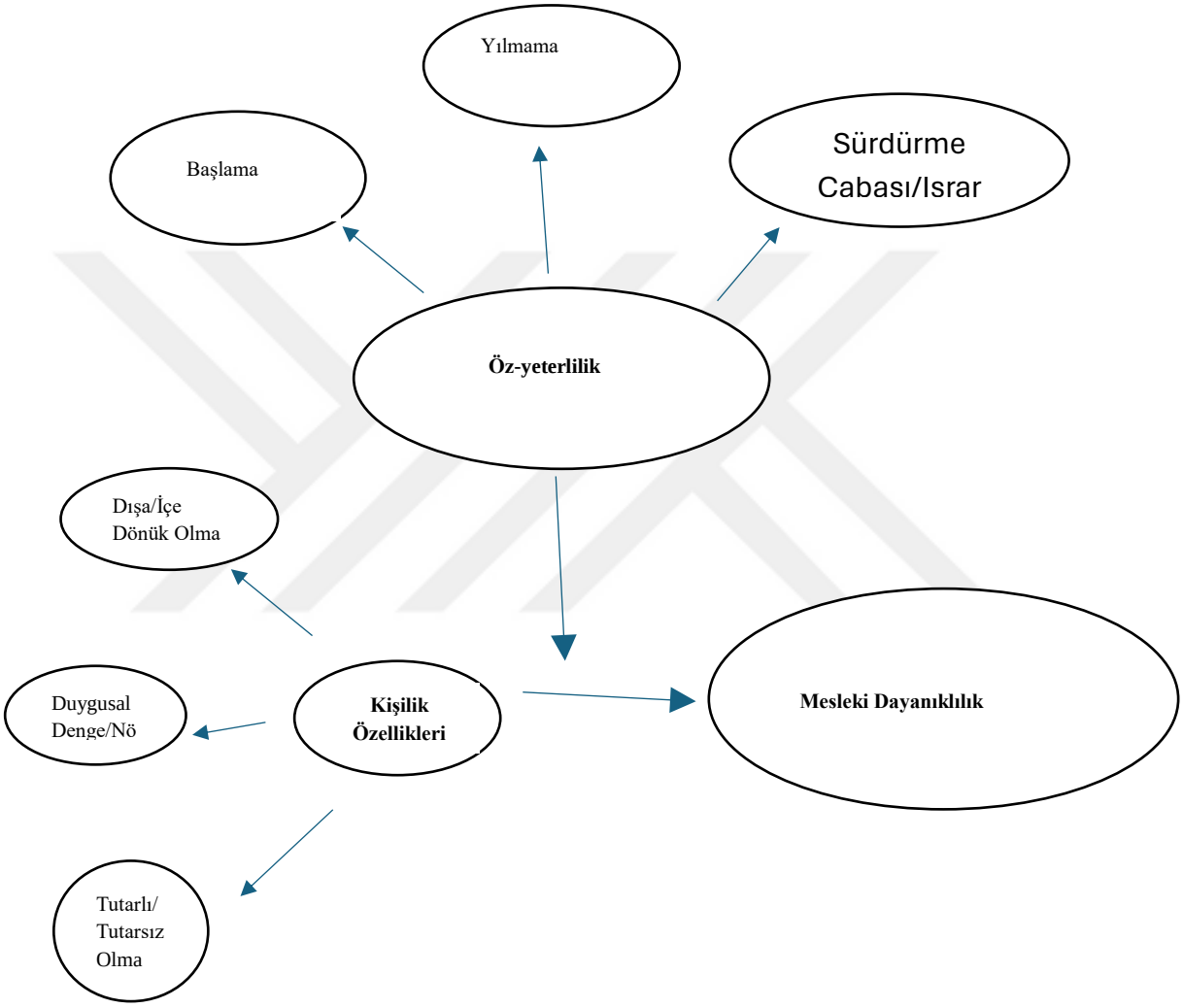

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Süreçleri

Bu araştırmada, turist rehberlerinin kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılık düzeyleri ve öz-yeterlilik algılarının belirlenmesi amacıyla nicel veri toplama yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak yapılandırılmış bir anket formu kullanılmıştır.

Anket yöntemi, bireylerin belirli konulara ilişkin görüş, tutum, algı ve davranışlarını sistematik bir biçimde ölçmek için kullanılan bir nicel veri toplama tekniği olup (Creswell ve Creswell, 2017) geniş bir katılımcı kitlesinden kısa sürede ve düşük maliyetle veri toplama avantajı sağlaması nedeniyle sosyal bilimlerde yaygın olarak tercih edilmektedir (Dillman vd., 2014).

Veriler, Türkiye'de faal olarak çalışan profesyonel turist rehberlerinden toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye genelinde TUREB'e bağlı toplam 13.378 turist rehberi (TUREB, 2023) oluşturmaktadır. Veri toplama süreci, turist rehberlerinin mesleki yoğunluklarının görece azaldığı Ekim ve Kasım aylarında gerçekleştirilmiştir. Böylelikle rehberlerin ankete katılım sağlama olasılığını yükselterek, veri toplama sürecinin verimliliğini ve anketlere verilen yanıtların kalitesini artırmak ve araştırmanın güvenilirliğine katkı sağlamak hedeflenmiştir. Katılımcılara sosyal medya, mesleki gruplar ve e-posta yoluyla ulaşılmıştır. Toplamda 206 geçerli anket değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı olarak ankete katılmış ve gizlilik ilkelerine özen gösterilmiştir.

Çalışmanın verilerini elde etmek amacıyla oluşturulan anket formu, araştırmanın değişkenlerini ölçmek üzere geliştirilmiş ölçeklerden oluşmaktadır. Anket iki ana bölüme ayrılmıştır: İlk bölüm, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki deneyim, çalışma şekli gibi sosyo-demografik bilgilerini toplamak amacıyla yapılandırılmıştır. Bu bilgiler, değişkenler arası ilişkileri analiz etmek için önemli bir temel sağlamaktadır (Bryman, 2016). İkinci bölümde ise araştırmanın temel değişkenlerini ölçmek için Cervantes Kişilik Ölçeği, Mesleki Dayanıklılık ve Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği kullanılmıştır:

- Cervantes Kişilik Ölçeği: Castelo-Branco vd. (2008) tarafından geliştirilmiş, Bal ve Şahin (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 20 maddeden ve dışa/içe dönüklük, duygusal denge/nörotizm, tutarlı/tutarsız olma alt boyutlarından oluşmaktadır.
- Mesleki Dayanıklılık Ölçeği: Näswall vd. (2019) tarafından geliştirilmiş, Limon (2022) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 9 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıya sahiptir.
- Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği: Sherer vd. (1982) tarafından geliştirilmiş, Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 17 maddelik beşli Likert tipi ifadelerden oluşmaktadır.

Ölçeklerin yapı geçerliliği ve iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla madde analizleri gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) kullanılarak ölçeklerin yapısal geçerliliği test edilmiştir (Tabachnick vd., 2013). AFA yapılabilmesi adına, öncelikle ölçekte yer alan ifadelere verilen cevapların normal dağılım testi ile çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Örneklem büyüklüğünü test etmek ve verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla çalışmada kullanılan her bir ölçek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda, KMO örneklem büyüklüğünün her bir ölçek için yeterli olduğu görülmektedir (Seçer, 2015). Buna ek olarak, çalışmada kullanılan ölçeklere dik döndürme (Orthogonal Rotation) yöntemlerinden olan "Varimax" kullanılarak açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla Cronbach's Alfa ve McDonald's Omega katsayıları hesaplanarak güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Genel Öz-yeterlilik Ölçeği'nden OZY9, OZY12 ve OZY14; Cervantes Kişilik Ölçeği'nden ise KIS7, KIS15, KIS16 ve KIS17 maddeleri ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddeler, düşük faktör yükleri ve madde toplam korelasyonlarının yetersiz bulunması nedeniyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Mesleki Dayanıklılık Ölçeği için gerçekleştirilen analizler sonucunda ise herhangi bir madde çıkarılmamıştır. Bu kapsamda yapılan bütün analiz sonuçları, her bir ölçek için sırasıyla Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 1. Cervantes Kişilik Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

Ölçek İfadeleri	Faktör Yükleri (FY)		
	Duygusal Denge/Nörotizm	**Dışa/İçe Dönük Olma**	**Tutarlı/Tutarsız Olma**
KIS8	0.805		
KIS10	0.755		
KIS11	0.751		
KIS12	0.750		
KIS13	0.744		
KIS14	0.743		
KIS9	0.735		
KIS3[a]		0.797	
KIS4[a]		0.775	
KIS1[a]		0.759	
KIS2[a]		0.754	
KIS6[a]		0.679	
KIS5		-0.413	
KIS18			0.828
KIS19			0.821
KIS20			0.569
Cronbach's Alpha (Ölçek)		0.885	
McDonald's ω		0.888	
Öz Değerler	5.509	2.545	1.406
Varyans %	34.43	15.91	8.79
Toplam Varyans Ölçek %		59.1	
KMO Örneklem Ölçümü		0.831	
Barlett Testi		**Yaklaşık Ki-kare**	1519
		df.	120
		Sig.	<.001

Tablo 1'de sunulan Cervantes Kişilik Ölçeği Faktör Analizi sonuçları, ölçeğin üç temel faktör altında toplandığını göstermektedir: Duygusal Denge/Nörotizm, Dışa/İçe Dönük Olma ve Tutarlı/Tutarsız Olma. Faktör yükleri incelendiğinde, ölçek maddelerinin ilgili faktörlerde anlamlı şekilde kümelendiği görülmektedir. Özellikle Duygusal Denge/Nörotizm faktörüne ait en yüksek faktör yükü 0.805 (KIS8) ile tespit edilirken, Dışa/İçe Dönüklük faktöründe KIS3 (0.797) ve Tutarlı/Tutarsız Olma faktöründe KIS18

(0.828) en yüksek yükleri almıştır. Cronbach's Alpha (0.885) ve McDonald's Omega (0.888) değerleri, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ve güvenilir bir ölçüm sunduğunu göstermektedir. Ölçeğin toplam varyans açıklama oranı %59.1 olarak hesaplanmış olup, üç faktörün bireysel katkıları sırasıyla %34.43, %15.91 ve %8.79 olarak belirlenmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçümü 0.831 olup, verinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Barlett testi sonuçları (χ^2=1519, df=120, p<0.001) ölçeğin faktör yapısının anlamlı olduğunu desteklemektedir. Sonuç olarak, faktör analizi sonuçları, ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlandığını ve üç faktörlü yapının çalışmada kullanılabilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

Ölçek İfadeleri	Faktör Yükleri (FY)
MES5	0.874
MES4	0.855
MES6	0.846
MES7	0.808
MES3	0.785
MES1	0.764
MES8	0.758
MES9	0.725
MES2	0.713
Cronbach's Alpha (Ölçek)	0.920
McDonald's ω	0.927
Öz Değerler	5.670
Toplam Varyans Ölçek %	63
KMO Örneklem Ölçümü	0.857
Barlett Testi	
Yaklaşık Ki-kare	1533
df.	36
Sig.	<.001

Tablo 2'de sunulan Mesleki Dayanıklılık Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi sonuçları, ölçeğin tek faktörlü bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Faktör yükleri

incelendiğinde, tüm maddelerin 0.713 ile 0.874 arasında değişen yüksek faktör yüklerine sahip olduğu görülmektedir. MES5 (0.874) en yüksek faktör yüküne sahip madde olarak belirlenirken, en düşük faktör yükü MES2 (0.713) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı oldukça yüksek olup, Cronbach's Alpha katsayısı 0.920 ve McDonald's Omega katsayısı 0.927 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ölçeğin toplam varyans açıklama oranı %63 olup, faktör analizinde kabul edilebilir düzeyin üzerinde bir yapı geçerliliği sergilemektedir. Örneklem yeterliliğini test eden Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçümü 0.857 olarak hesaplanmış ve verinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Barlett testi sonuçları (χ^2=1533, df=36, p<0.001) ölçeğin faktör yapısının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu desteklemektedir. Sonuç olarak, analiz sonuçları Mesleki Dayanıklılık Ölçeği'nin tek faktörlü bir yapı sunduğunu, güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Genel Öz-yeterlilik Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

Ölçek İfadeleri	Faktör Yükleri (FY)			
	Başlama	Yılmama		Sürdürme Çabası/Israr
OZY6	0.853			
OZY7	0.850			
OZY5	0.843			
OZY3	0.835			
OZY8	0.739			
OZY4	0.737			
OZY2	0.715			
OZY1	0.671			
OZY11[a]		0.769		
OZY13[a]		0.744		
OZY10[a]		0.739		
OZY17[a]				0.810
OZY16[a]				0.790
OZY15[a]				0.532
Cronbach's Alpha (Ölçek)			0.908	
McDonald's ω			0.915	
Öz Değerler	6.105	2.154		0.996
Varyans %	43.61	15.39		7.11
Toplam Varyans Ölçek %		66.1		
KMO Örneklem Ölçümü		0.868		
Barlett Testi			Yaklaşık Ki-kare	1650
			df.	91
			Sig.	<.001

Tablo 3'te sunulan Genel Öz-yeterlilik Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi sonuçları, ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Faktör yükleri incelendiğinde, Başlama, Yılmama ve Sürdürme Çabası/Israr olmak üzere üç alt boyutta değişkenlerin yüksek faktör yüklerine sahip olduğu görülmektedir. Başlama boyutunda OZY6 (0.853), Yılmama boyutunda OZY11 (0.769) ve Sürdürme Çabası/Israr boyutunda OZY17 (0.810) en yüksek faktör yüklerine sahip maddeler olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı yüksek olup, Cronbach's Alpha katsayısı 0.908 ve McDonald's Omega katsayısı 0.915 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Toplam varyans açıklama oranı %66.1 olup, faktör analizinde kabul edilebilir seviyenin üzerinde bir yapı sergilemektedir. Örneklem yeterliliğini test eden Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçümü 0.868 olarak hesaplanmış ve verinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Barlett testi sonuçları (χ^2=1650, df=91, $p<0.001$) ölçeğin faktör yapısının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, analizler Genel Öz-yeterlilik Ölçeği'nin üç faktörlü bir yapı sunduğunu ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Başlama, Yılmama ve Sürdürme Çabası/Israr faktörlerinin güçlü bir yapı gösterdiği ve öz-yeterlilik algısının çok boyutlu bir kavram olduğu söylenebilir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizinde Jamovi 2.6.19 yazılımı kullanılmıştır. Veri setinin genel özelliklerini belirlemek için tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda, değişkenlerin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri hesaplanmış; demografik değişkenler için frekans ve yüzde dağılımları değerlendirilmiştir. İki değişkenli gruplarda (cinsiyet, medeni durum) karşılaştırma amacıyla bağımsız örneklemler için t-testi (independent samples t test); ikiden fazla değişken olan gruplarda ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, ikiden fazla değişken olan gruplarda farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak amacıyla çoklu karşılaştırma (Tukey HSD) analizi yapılmıştır. Ayrıca, araştırma hipotezini ve alt hipotezlerini test etmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Öz-yeterlilik algısının düzenleyici etkisini test etmek için Jamovi programının eklentisi olan MedMod modülü kullanılarak moderasyon analizleri uygulanmıştır. Moderasyon analizleri, değişkenler arasındaki etkileşimleri incelemek amacıyla geliştirilmiş bir yöntem olup, özellikle

regresyon tabanlı analizlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Hayes, 2018). Buna ek olarak, bu çalışmadan elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla, 206 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde 5000 bootstrap örneklemesi uygulanmıştır. Bootstrap, mevcut veri setinden tekrar tekrar rastgele örnekler alarak istatistiksel tahminler ve güven aralıkları oluşturan bir yeniden örnekleme yöntemi olup (Efron, 1979) özellikle küçük örneklemler ve regresyon analizleri gibi durumlarda yaygın olarak tercih edilir.

Son olarak, çalışmadan elde edilen bulgular, tablo ve grafiklerle desteklenerek raporlanmış, istatistiksel anlamlılık düzeyleri $p < 0.05$ (istatistiksel olarak anlamlı), $p < 0.01$ (yüksek derecede anlamlı) ve $p < 0.001$ (çok yüksek derecede anlamlı) kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Bu analizler sonucunda, turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algısının düzenleyici rolü kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da bazı sınırlılıklar ve varsayımlar mevcuttur. Araştırmanın evrenini Türkiye'de hizmet veren profesyonel turist rehberleri oluşturmaktadır. Ancak, evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından, araştırma belirli bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Bu bağlamda zaman, maliyet ve erişilebilirlik gibi faktörler sınırlılıkları oluşturmaktadır. Ayrıca, aşağıdaki ifadeler de sınırlılıklar kapsamına girmektedir:

- Veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır ve bu durum, katılımcıların yanıtlarını sınırlı seçenekler dahilinde verme zorunluluğu nedeniyle niteliksel derinliği sınırlayabilir.
- Online anket yöntemiyle veri toplanmış olup, dijital erişim imkanları sınırlı olan turist rehberlerine ulaşılamamış olabilir.
- Araştırmada, öz-yeterlilik algısı, kişilik özellikleri ve mesleki dayanıklılık gibi kavramlar ölçekler aracılığıyla sınırlı bir şekilde değerlendirilmiştir, dolayısıyla bu değişkenlerin farklı boyutları gözden kaçmış olabilir.
- Katılımcıların demografik özellikleri (yaş, eğitim düzeyi, mesleki tecrübe vb.) nedeniyle elde edilen bulgular, tüm turist rehberleri topluluğuna genellenemeyebilir.

- 206 geçerli anketin değerlendirmeye alınması, araştırmanın güvenirliğini destekleyen bir örneklem büyüklüğü sağlamıştır. Ancak, olası örnekleme hataları ve temsil edilebilirlik kısıtları göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmanın varsayımlarını ise şu şekilde belirtmek mümkündür:

- Anket formunda yer alan ifadelerin katılımcılar tarafından doğru ve eksiksiz bir şekilde anlaşıldığı varsayılmıştır.
- Ankete verilen yanıtların katılımcıların gerçek görüş ve tutumlarını yansıttığı kabul edilmektedir.
- Örneklem seçiminin, Türkiye'deki turist rehberleri evrenini temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.
- Anket uygulamasının online ortamda yapılması nedeniyle katılımcıların gönüllü ve samimi bir şekilde katıldığı kabul edilmektedir.
- Katılımcıların mesleklerine ilişkin sorulara yanıt verirken yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip olduğu varsayılmıştır.

Bu sınırlılıklar ve varsayımlar, araştırmanın bulgularının yorumlanmasında dikkate alınmalıdır. Araştırmanın genellenebilirliği, örneklem büyüklüğü ve veri toplama yönteminin doğasıyla sınırlıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ölçeklere ilişkin geçerlilik ve güvenirlik bilgilerine, araştırmaya katılanların demografik ve diğer bireysel özelliklerine, katılımcıların öz-yeterlilik algılarına, kişilik özelliklerine ve mesleki dayanıklılıklarına ilişkin görüşlerinin demografik özellikler ve diğer değişkenlere göre farklılıklarına ve kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin düzenleyici etkisine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik ve Diğer Bireysel Özellikleri

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim durumu gibi farklı demografik özelliklerinin yanı sıra eylem türü, çalışma kartı için alınan eğitim, çalışma şekli, mesleki tecrübe, çalışma kartlarının kapsamı ve aylık ortalama tur sayısı gibi birçok özelliklerine ilişkin betimsel istatistiki bilgiler yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algısının düzenleyici etkisini incelemeye yönelik yapılan bu araştırmada, veriler Türkiye'de görev yapan turist rehberlerinden elde edilmiştir. Araştırma kapsamında 206 anket değerlendirmeye alınmış olup, anketi cevaplayan katılımcıların demografik (cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim durumu) özelliklerine ilişkin bilgilere Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Değişkenler		f	Toplam	%	p
CİNSİYET	**Erkek**	130	206	63.1	<.001
	Kadın	76	206	36.9	<.001
YAŞ	**20-25**	30	206	14.6	<.001
	26-30	30	206	14.6	<.001
	31-40	40	206	19.4	<.001
	41-50	50	206	24.3	<.001
	51-60	40	206	19.4	<.001
	61 ve üzeri	16	206	7.8	<.001
MEDENİ DURUM	**Bekar**	110	206	53.4	0.365
	Evli	96	206	46.6	0.365
EĞİTİM	**Doktora**	20	206	9.7	<.001
	Yüksek Lisans	74	206	35.9	<.001
	Lisans	98	206	47.6	0.531
	Ön Lisans	14	206	6.8	<.001

Tablo 4 incelendiğinde, toplam 206 katılımcının %63.1'i (f=130) erkek, %36.9'u ise kadındır. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımına bakıldığında ise, %14.6'sının (f=30) 20-25, yine %14.6'sının (f=30) 26-30, %19.4'ünün (f=40) 31-40, %24.3'ünün (f=50) 41-50, %19.4'ünün (f=40) 51-60 ve %7.8'inin (f=16) 61 ve üzeri yaşlarda olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımı incelendiğinde ise, %53.4'ünün (f=110) bekar, %46.6'sının (f=96) evli olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların eğitim durumu incelendiğindeyse, %9.7'sinin (f=20) doktora, %35.9'unun (f=74) yüksek lisans, %47.6'sının (f=98) lisans ve %6.8'inin (f=14) ise ön lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Özetlemek gerekirse, araştırmaya katılanlarının çoğunluğunun erkek (f=130), 41-50 yaş arasında (f=50), bekar (f=110) ve lisans mezunu (f=74) olduğu görülmüştür.

3.1.2. Araştırmaya Katılanların Diğer Bireysel Özellikleri

Tablo 5'te araştırmaya katılan turist rehberlerinin eylem türü, çalışma kartı için aldıkları eğitim, çalışma şekilleri, mesleki tecrübeleri, çalışma kartlarının kapsamı ve aylık ortalama tur sayılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Diğer Bireysel Özellikleri

Değişkenler		f	Toplam	%	p
EYLEM TÜRÜ	**Eylemli**	198	206	96.1	<.001
	Eylemsiz	8	206	3.9	<.001
ÇALIŞMA KARTI İÇİN ALINAN EĞİTİM	**Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika Programı**	56	206	27.2	<.001
	Profesyonel Turist Rehberliği Ön Lisans Programı	44	206	21.4	<.001
	Profesyonel Turist Rehberliği Lisans Programı	70	206	34.0	<.001
	Profesyonel Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	206	17.5	<.001
ÇALIŞMA ŞEKLİ	**Bağlı**	12	206	5.8	<.001
	Bağımsız	194	206	94.2	<.001
MESLEKİ TECRÜBE	**1-3**	82	206	39.8	0.004
	4-6	24	206	11.7	<.001
	7-10	26	206	12.6	<.001
	10 ve üzeri	74	206	35.9	<.001
ÇALIŞMA KARTINIZIN KAPSAMI	**Bölgesel**	102	206	49.5	0.944
	Ülkesel	104	206	50.5	0.944
AYLIK ORTALAMA TUR SAYISI	**0-5**	68	206	33.0	<.001
	6-10	54	206	26.2	<.001
	11-15	36	206	17.5	<.001
	16-20	20	206	9.7	<.001
	21 ve üzeri	28	206	13.6	<.001

Araştırmaya katılanların diğer bireysel özelliklerine ilişkin verilere Tablo 5'te yer verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, 206 katılımcının %96.1'inin (f=198) eylemli, %3.9'unun ise eylemsiz rehber olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma kartları için aldıkları eğitim incelendiğinde %27.2'sinin (f=56) Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika Programı, %34'ünün (f=70) Profesyonel Turist Rehberliği Lisans Programı, %17.5'inin (f=36) Profesyonel Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı ve %21.4'ünün Profesyonel Turist Rehberliği Ön Lisans Programı aracılığıyla rehberlik unvanını aldıkları göze çarpmaktadır. Katılımcıların çalışma şekli incelendiğinde, %5.8'inin (f=12) bağlı, %94.2'sinin bağımsız olarak çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların mesleki tecrübeleri ele alındığında, %39.8'inin (f=82) 1-3 yıllık, %11.7'sinin (f=24) 4-6 yıllık, %12.6'sının (f=26) 7-10 yıllık ve %35.9'unun (f=74) 10 yıl ve üzeri tecrübeye

sahip olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan rehberlerin çalışma kartlarının kapsamı incelendiğinde, %49.5'inin (f=102) bölgesel, %50.5'inin ise (f=104) ülkesel çalışma kartına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına bakıldığında, %33'ünün (f=68) 0-5, %26.2'sinin (f=54) 6-10, %17.5'inin (f=36) 11-15, %9.7'sinin (f=20) 16-20, %13.6'sının (f=28) 21 ve üzeri tura çıktıkları görülmektedir.

Tablo 5'i özetlediğimizde, katılımcıların büyük çoğunluğunun eylemli rehber olduğu (f=198), çoğunluğunun profesyonel turist rehberliği lisans programı mezunu olduğu (f=70), büyük çoğunluğunun bağımsız olarak mesleğini icra ettiği (f=194), çoğunluğunun (f=82) 1 ila 3 yıllık mesleki tecrübeye sahip olduğu, çoğunluğunun çalışma kartı kapsamının ülkesel olduğu (f=104) ve yine çoğunluğunun ayda ortalama tur sayısının 0 ila 5 arasında olduğu (f=68) göze çarpmaktadır.

3.2. Genel Öz-yeterlilik Ölçeğinde Yer Alan İfadelere İlişkin Bulgular

Genel Öz-yeterlilik ölçeğindeki her bir ifadeye ilişkin bulgulara yer verilen bu bölümde, ifadeler faktör analizi sonucunda ortaya çıkan boyutlara göre gruplanmıştır. Boyutlara göre gruplandırılarak verilen ifadeler yüzde, frekans analizleri, ortalama ve standart sapma değerleri ile betimlenmiştir. Ölçekteki ifadelere ilişkin bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo 6. Öz-yeterlilik Ölçeğinin İfadelerine İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum 1		Katılmıyorum 2		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Başlama	**OZY1**	56	27.2	90	43.7	30	14.6	14	6.8	16	7.8	2.24	1.156
	OZY2	66	32	98	47.6	18	8.7	14	6.8	10	4.9	2.05	1.058
	OZY3	82	39.8	88	42.7	18	8.7	6	2.9	12	5.8	1.92	1.061
	OZY4	98	47.6	80	38.8	12	5.8	6	2.9	10	4.9	1.79	1.023
	OZY5	102	49.5	74	35.9	18	8.7	4	1.9	8	3.9	1.75	0.975
	OZY6	80	38.8	84	40.8	28	13.6	8	3.9	6	2.9	1.91	0.969
	OZY7	74	35.9	104	50.5	16	7.8	4	1.9	8	3.9	1.87	0.923
	OZY8	114	55.3	64	31.1	18	8.7	6	2.9	4	1.9	1.65	0.902
Yılmama	**OZY10**	8	3.9	10	4.9	20	9.7	58	28.2	110	53.4	4.22	1.063
	OZY11	14	6.8	28	13.6	64	31.1	56	27.2	44	21.4	3.43	1.165
	OZY13	8	3.9	26	12.6	30	14.6	74	35.9	68	33	3.82	1.141
Sürdürme Çabası	**OZY15**	10	4.9	30	14.6	44	21.4	78	37.9	44	21.4	3.56	1.123
	OZY16	4	1.9	20	9.7	44	21.4	82	39.8	56	27.2	3.81	1.008
	OZY17	10	4.9	8	3.9	48	23.3	88	42.7	52	25.2	3.80	1.020

3.2.1.Başlama Boyutuna İlişkin Bulgular

Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin "başlama" boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7. Başlama Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum 1		Katılmıyorum 2		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Başlama	OZY1-Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.	56	27.2	90	43.7	30	14.6	14	6.8	16	7.8	2.24	1.156
	OZY2-Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım.	66	32	98	47.6	18	8.7	14	6.8	10	4.9	2.05	1.058
	OZY3-Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla baş edebileceğimi sanmıyorum.	82	39.8	88	42.7	18	8.7	6	2.9	12	5.8	1.92	1.061
	OZY4-Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım.	98	47.6	80	38.8	12	5.8	6	2.9	10	4.9	1.79	1.023
	OZY5-Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam.	102	49.5	74	35.9	18	8.7	4	1.9	8	3.9	1.75	0.975
	OZY6-Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim.	80	38.8	84	40.8	28	13.6	8	3.9	6	2.9	1.91	0.969
	OZY7-Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem.	74	35.9	104	50.5	16	7.8	4	1.9	8	3.9	1.87	0.923
	OZY8-Her şeyi yarım bırakırım.	114	55.3	64	31.1	18	8.7	6	2.9	4	1.9	1.65	0.902

Tablo 7'nin göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Genel Öz-yeterlilik ölçeğinde yer alan "Başlama" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

OZY1 "Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem." ifadesine katılımcıların %43.7'si (f=90) "Katılmıyorum", %27.2'si (f=56) "Kesinlikle

Katılmıyorum", %14.6'sı (f=30) "Az Katılıyorum", %7.8'i (f=16) "Kesinlikle Katılıyorum" ve %6.8'i (f=14) "Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

OZY2 "Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım." ifadesini ise katılımcıların %47.6'sı (f=98) "Katılmıyorum", %32'si (f=66) "Kesinlikle Katılmıyorum", %8.7'si (f=18) "Az Katılıyorum", %6.8'i (f=14) "Katılıyorum" ve %4.9'u "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevaplamışlardır.

OZY3 "Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla baş edebileceğimi sanmıyorum." ifadesine katılımcıların verdikleri cevaplar "Katılmıyorum" %42.7 (f=88), "Kesinlikle Katılmıyorum" %39.8 (f=82), "Az Katılıyorum" %8.7 (f=18), "Kesinlikle Katılıyorum" %5.9 (f=12) ve "Katılıyorum" %2.9 (f=6) şeklindedir.

OZY4 "Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım." ifadesi için katılımcıların %47.6'sı (f=98) "Kesinlikle Katılmıyorum", %38.8'i (f=80) "Katılmıyorum", %5.8'i (f=12) "Az Katılıyorum", %4.9'u (f=10) "Kesinlikle Katılıyorum" ve %2.9'u (f=6) "Katılıyorum" cevabını vermişlerdir.

OZY5 "Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam." ifadesi için katılımcıların %49.5'i (f=102) "Kesinlikle Katılmıyorum" ve %35.9'u (f=74) "Katılmıyorum" şeklinde cevap verirken, %8.7'si (f=18) "Az Katılıyorum", %3.9'u (f=8) "Kesinlikle Katılıyorum" ve %1.9'u (f=4) "Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

Başlama boyutunun 6. ifadesi olan OZY6 "Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim." ifadesi için 206 katılımcının %40.8'i (f=84) "Katılmıyorum", %38.8'i (f=80) "Kesinlikle Katılmıyorum" derken, %13.6'sı (f=28) "Az Katılıyorum", %3.9'u (f=8) "Katılıyorum" ve %2.9'u (f=6) "Kesinlikle Katılıyorum" demişlerdir.

OZY7 "Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem." ifadesine katılımcıların verdikleri cevaplar %50.5 (f=104) "Katılmıyorum", %35.9 (f=74) "Kesinlikle Katılmıyorum", %7.8 (f=16) "Az Katılıyorum", %3.9 (f=8) "Kesinlikle Katılıyorum" ve %1.9 (f=4) "Katılıyorum" şeklinde olmuştur.

Başlama boyutunda yer alan son ifade OZY8 "Her şeyi yarım bırakırım." İfadesi için katılımcıların %55.3'ü (f=114) "Kesinlikle Katılmıyorum", %31.1'i (f=64) "Katılmıyorum", %8.7'si (f=18) "Az Katılıyorum", %2.9'u (f=6) "Katılıyorum" ve %1.9'u (f=4) "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 7'de yer alan başlama boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler detaylı incelendiğinde, değerlerin düşük düzeyde katılım ifade eden ortalama "2" civarında olduğu ve standart sapmalarının ise "1" e yakın ve altında olduğu

görülmektedir. Katılımcıların başlama boyutuna ilişkin algılarının özellikle OZY8 “Her şeyi yarım bırakırım.” ifadesinde en düşük değer olan “Kesinlikle Katılmıyorum”a yakın olduğu ($\bar{x}$=1.65, S.S.=0.902), bunun yanı sıra OZY1 “Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.” ifadesinde ($\bar{x}$=2.24, S.S.=1.156), bu boyutta yer alan diğer ifadelere nazaran “Katılmıyorum”a daha yakın olduğu gözlenmiştir. Ayrıca standart sapma değerleri ise katılımcıların başlama boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Başlama boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çok büyük çoğunlukla başladıkları bir işi tamamlamaya çalıştıkları (OZY8), belirledikleri hedeflere ulaşmada kendilerini başarılı buldukları (OZY5) ve kendileri için yeni olan şeyleri öğrenmekten kaçınmadıkları (OZY4) söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların beklenmeyen sorunlarla karşılaştıklarında baş edebileceklerine dair inançlarının yüksek olduğunu (OZY7), çoğunlukla zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınmadıklarını (OZY2), karmaşık görünen işleri bile çoğunlukla denemeye çalıştıklarını (OZY1), hayatta karşılaşacakları sorunlarla başa çıkmada kendilerine çoğunlukla güvendiklerini (OZY3) ve yeni bir şey denerken başlangıçta zorlansalar bile çoğunlukla vazgeçmediklerini (OZY6) de söylemek mümkündür. Bu veriler ışığında, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin başlama boyutunda oldukça yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

3.2.2.Yılmama Boyutuna İlişkin Bulgular

Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin “yılmama” boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Yılmama Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum 1		**Katılmıyorum 2**		**Az Katılıyorum**		**Katılıyorum**		**Kesinlikle Katılıyorum**			
		f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**$\bar{x}$**	**S.S.**
Yılmama	OZY10-Kendine güvenen biriyim.	8	3.9	10	4.9	20	9.7	58	28.2	110	53.4	4.22	1.063
	OZY11-Başarısızlık benim azmimi arttırır.	14	6.8	28	13.6	64	31.1	56	27.2	44	21.4	3.43	1.165
	OZY13-Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam başarana kadar uğraşırım.	8	3.9	26	12.6	30	14.6	74	35.9	68	33	3.82	1.141

Tablo 8'in göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Genel Öz-yeterlilik ölçeğinde yer alan "Yılmama" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

OZY10 "Kendine güvenen biriyim." ifadesini katılımcıların %53.4'ü (f=110) "Kesinlikle Katılıyorum", %28.2'si (f=58) "Katılıyorum", %9.7'si (f=20) "Az Katılıyorum", %4.9'u (f=10) "Katılmıyorum" ve %3.9'u (f=8) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevaplamışlardır.

OZY11 "Başarısızlık benim azmimi arttırır." ifadesi için katılımcıların %31.1'i (f=64) "Az Katılıyorum", %27.2'si (f=56) "Katılıyorum" ve %21.4'ü (f=44) "Kesinlikle Katılıyorum" cevabını verirken, %13.6'sı (f=28) "Katılmıyorum" ve %6.8'i (f=14) "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını vermişlerdir.

Yılmama boyutunun son ifadesi olan OZY13 "Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam başarana kadar uğraşırım." ifadesi için 206 katılımcının %35.9'unun (f=74) "Katılıyorum", %33'ünün (f=68) "Kesinlikle Katılıyorum", %14.6'sının (f=30) "Az Katılıyorum" şeklinde cevapladığı görülürken, %12.6'sının (f=26) "Katılmıyorum" ve %3.9'unun (f=8) ise "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevapladığı gözlenmiştir.

Tablo 8'de yer alan yılmama boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler detaylı incelendiğinde, değerlerin yüksek düzeyde katılım ifade eden ortalama "4" civarında olduğu ve standart sapmalarının ise "1" e yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yılmama boyutuna ilişkin algılarının özellikle OZY10 "Kendine güvenen biriyim." ($\bar{x}$=4.22, S.S.=1.063) ve OZY13 "Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam başarana kadar uğraşırım." ifadesinde ($\bar{x}$=3.82, S.S.=1.141) "4-Katılıyorum"a yakın olduğu, OZY11 "Başarısızlık benim azmimi arttırır." ifadesinde ($\bar{x}$=3.43, S.S.=1.165) ise ortalama değer olan "3-Az Katılıyorum"a daha yakın olduğu gözlenmiştir. Ayrıca standart sapma değerleri ise katılımcıların yılmama boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Yılmama boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, kendilerine büyük oranda güvendiklerini (OZY8) ve bir işi ilk denemede yapamazlarsa yüksek olasılıkla başarana kadar uğraştıklarını (OZY13) söylemek mümkündür. Ancak bir başarısızlık karşısında azimlerinin (OZY11) orta düzeyde arttığı görülmüştür. Bu bilgiler yorumlandığında, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin yılmama boyutunda oldukça yüksek olduğu ancak başarısızlık karşısında zaman zaman düşük düzeyde de olsa yılma davranışı gösterebildikleri sonucuna ulaşılabilir.

3.2.3. Sürdürme Çabası-Israr Boyutuna İlişkin Bulgular

Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin "sürdürme çabası-ısrar" boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Sürdürme Çabası-Israr Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum 1		Katılmıyorum 2		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	%	**f**	**%**	f	%	**x̄**	**S.S.**
Sürdürme Çabası-Israr	OZY15-Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.	10	4.9	30	14.6	44	21.4	78	37.9	44	21.4	3.56	1.123
	OZY16- Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.	4	1.9	20	9.7	44	21.4	82	39.8	56	27.2	3.81	1.008
	OZY17-Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.	10	4.9	8	3.9	48	23.3	88	42.7	52	25.2	3.80	1.020

Tablo 9'un göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Genel Öz-yeterlilik ölçeğinde yer alan "Sürdürme Çabası-Israr" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

OZY15 "Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım." ifadesine katılımcıların %37.9'u (f=78) "Katılıyorum", %21.4'ü (f=44) "Kesinlikle Katılıyorum" ve "Az Katılıyorum", %14.6'sı (f=30) "Katılmıyorum" ve %4.9'u "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

OZY16 "Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim." ifadesine katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, %39.8'inin (f=82) "Katılıyorum", %27.2'sinin (f=56) "Kesinlikle Katılıyorum", %21.4'ünün (f=44) "Az Katılıyorum", %9.7'sinin (f=20) "Katılmıyorum" ve %1.9'unun (f=10) "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını verdikleri görülmektedir.

OZY17 “Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.” ifadesine katılımcıların %42.7’si (f=88) “Katılıyorum”, %25.2’si (f=52) “Kesinlikle Katılıyorum”, %23.3’ü (f=48) “Az Katılıyorum” yanıtını vermişlerdir. Aynı ifadeyi katılımcıların %4.9’u (f=10) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde cevaplarken %3.9’u (f=8) “Katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır.

Tablo 9’da yer alan sürdürme çabası-ısrar boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler detaylı incelendiğinde, değerlerin yüksek düzeyde katılım ifade eden ortalama “4”e yakın olduğu ve standart sapmalarının ise “1” e yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların sürdürme çabası-ısrar boyutuna ilişkin algılarının OZY16 “Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.” ($\bar{x}$=3.81, S.S.=1.008) ifadesi ile OZY17 “Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.” ($\bar{x}$=3.80, S.S.=1.020) ifadesinde birbirine oldukça yakın oldukları ve ifadelere yüksek katılım gösteren “4-Katılıyorum”a yakın oldukları gözlenmiştir. Bu boyutun diğer ifadesi olan OZY15 “Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.” ($\bar{x}$=3.56, S.S.=1.123) ise önceli iki ifadeden daha düşük değerle de olsa yine yüksek katılım belirten “4-Katılıyorum”a yakın olduğu görülmüştür. Bunlara ek olarak, standart sapma değerleri ise katılımcıların sürdürme çabası-ısrar boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Sürdürme Çabası-Israr boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çoğunlukla bir şey yapmaya karar verdiklerinde hemen harekete geçtiklerini (OZY16), yaptıkları planlarını hayata geçirebileceklerine dair yüksek bir inanca sahip olduklarını (OZY17) ve bir şeyi yapmak hoşlarına gitmese de o işi bitirmek için kendilerini çoğunlukla zorladıklarını (OZD15) söylemek mümkündür. Buna göre, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin sürdürme çabası-ısrar boyutunda oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Turist rehberlerinin tur esnasında karar vermeyi ve verilen kararların uygulanmasını gerektiren pek çok olayla karşılaşabildikleri düşünüldüğünde verilen cevapların mesleğin doğası ile uyumlu olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, hoşlarına gitmeyen bir tur bile olsa o turun herkes için güzel ve güvenli bir biçimde tamamlanmasından da sorumlu olan kişi turist rehberidir. Bu da yine çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

3.3. Cervantes Kişilik Ölçeğinde Yer Alan İfadelere İlişkin Bulgular

Cervantes Kişilik ölçeğindeki her bir ifadeye ilişkin bulgulara yer verilen bu bölümde, ifadeler faktör analizi sonucunda ortaya çıkan boyutlara göre gruplanmıştır. Boyutlara göre gruplandırılarak verilen ifadeler yüzde, frekans analizleri, ortalama ve standart sapma değerleri ile betimlenmiştir.

Tablo 10. Cervantes Kişilik Ölçeğindeki İfadelere İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Dışa/İçe Dönük Olma	**KIS1**	0	0.0	22	10.7	20	9.7	80	38.8	84	40.8	4.10	0.963
	KIS2	2	1.0	20	9.7	14	6.8	92	44.7	78	37.9	4.09	0.956
	KIS3	8	3.9	26	12.6	36	17.5	74	35.9	62	30.1	3.76	1.130
	KIS4	10	4.9	28	13.6	58	28.2	58	28.2	52	25.2	3.55	1.150
	KIS5	22	10.7	36	17.5	70	34.0	56	27.2	22	10.7	3.10	1.139
	KIS6	12	5.8	14	6.8	32	15.5	82	39.8	66	32.0	3.85	1.121
Duygusal Denge / Nörotizm	**KIS8**	38	18.4	46	22.3	56	27.2	46	22.3	20	9.7	2.83	1.245
	KIS9	36	17.5	58	28.2	38	18.4	54	26.2	20	9.7	2.83	1.268
	KIS10	26	12.6	46	22.3	64	31.1	52	25.2	18	8.7	2.95	1.155
	KIS11	54	26.2	70	34.0	40	19.4	30	14.6	12	5.8	2.40	1.188
	KIS12	74	35.9	84	40.8	22	10.7	12	5.8	14	6.8	2.07	1.146
	KIS13	80	38.8	60	29.1	32	15.5	22	10.7	12	5.8	2.16	1.216
	KIS14	116	56.3	42	20.4	22	10.7	12	5.8	14	6.8	1.86	1.226
Tutarlı / Tutarsız Olma	**KIS18**	28	13.6	44	21.4	60	29.1	66	32.0	8	3.9	2.91	1.110
	KIS19	22	10.7	44	21.4	56	27.2	66	32.0	18	8.7	3.07	1.146
	KIS20	16	7.8	30	14.6	48	23.3	76	36.9	36	17.5	3.42	1.165

3.3.1. Dışa/İçe Dönük Olma Boyutuna İlişkin Bulgular

Cervantes kişilik ölçeğinin "dışa/içe dönük olma" boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Dışa/İçe Dönük Olma Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Dışa/İçe Dönük Olma	KIS1-Konuşkan bir insan olduğumu düşünüyorum.	0	0.0	22	10.7	20	9.7	80	38.8	84	40.8	4.10	0.963
	KIS2-Birçok arkadaşım var.	2	1.0	20	9.7	14	6.8	92	44.7	78	37.9	4.09	0.956
	KIS3-Hiç kimseyi tanımadığım bir sosyal toplantıda/partide iyi zaman geçirebilirim.	8	3.9	26	12.6	36	17.5	74	35.9	62	30.1	3.76	1.130
	KIS4-Birisiyle dışarı çıkmaya her zaman hazırım.	10	4.9	28	13.6	58	28.2	58	28.2	52	25.2	3.55	1.150
	KIS5-Her zaman başkalarıyla dışarı çıkmak yerine evde vakit geçirmeyi tercih ederim.	22	10.7	36	17.5	70	34.0	56	27.2	22	10.7	3.10	1.139
	KIS6-Bir toplantı ortamında konuşmalara katılmayı severim.	12	5.8	14	6.8	32	15.5	82	39.8	66	32.0	3.85	1.121

Tablo 11'in göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Cervantes Kişilik ölçeğinde yer alan "Dışa/İçe Dönük Olma" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

KIS1 "Konuşkan bir insan olduğumu düşünüyorum." ifadesine 206 katılımcının

%40.8'i (f=84) "Kesinlikle Katılıyorum", %38.8'i (f=80) "Katılıyorum", %10.7'si (f=22) "Katılmıyorum" ve %9.7'si (f=20) "Az Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu ifade için, katılımcıların hiç biri (%0.0, f=0) "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını seçmemişlerdir.

KIS2 "Birçok arkadaşım var." ifadesini ise katılımcıların %44.7'si (f=92) "Katılıyorum", %37.9'u (f=78) "Kesinlikle Katılıyorum", %9.7'si (f=20) "Katılmıyorum", %6.8'i (f=14) "Az Katılıyorum" ve %1'i (f=2) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevaplamışlardır.

KIS3 "Hiç kimseyi tanımadığım bir sosyal toplantıda/partide iyi zaman geçirebilirim." İfadesine katılımcıların verdikleri cevaplar "Katılıyorum" %35.9 (f=74), "Kesinlikle Katılıyorum" %30.1 (f=62), "Az Katılıyorum" %17.5 (f=36), "Katılmıyorum" %12.6 (f=26) ve "Kesinlikle Katılmıyorum" %3.9 (f=8) şeklindedir.

KIS4 "Birisiyle dışarı çıkmaya her zaman hazırım." ifadesi için katılımcılardan "Katılıyorum" ve "Az Katılıyorum"a eşit oranda %28.2 (f=58) cevap alınmıştır. Bu ifadeye katılımcıların %25.2'si (f=52) "Kesinlikle Katılıyorum", %13.6'sı (f=28) "Katılmıyorum" ve %4.9'u (f=10) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

KIS5 "Her zaman başkalarıyla dışarı çıkmak yerine evde vakit geçirmeyi tercih ederim." ifadesi için katılımcıların %34'ü (f=70) "Az Katılıyorum", %27.2'si (f=56) "Katılıyorum", %17.5'i (f=36) ise "Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir. Bu ifade için "Kesinlikle Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde verilen cevapların oranı %10.7 (f=22) olup birbirine eşittir.

"Dışa/İçe Dönük Olma" boyutunun son ifadesi olan KIS6 "Bir toplantı ortamında konuşmalara katılmayı severim." ifadesi için katılımcıların %39.8'i (f=82) "Katılıyorum", %32'si (f=66) "Kesinlikle Katılıyorum" ve %15.5'i (f=32) "Az Katılıyorum" cevabını tercih ederken, %6.8'i (f=14) "Katılmıyorum" ve %5.8'i "Kesinlikle Katılmıyorum" seçeneğini tercih etmişlerdir.

Tablo 11'de yer alan dışa/içe dönük olma boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler incelendiğinde, değerlerin yüksek düzeyde katılım ifade eden ortalama "4" civarında olduğu ve standart sapmalarının ise "1" e yakın ve altında olduğu görülmektedir. Katılımcıların dışa/içe dönük olma boyutuna ilişkin algılarının özellikle KIS1 "Konuşkan bir insan olduğumu düşünüyorum." ifadesinin diğer ifadelere nazaran daha yüksek bir değere ($\bar{x}$=4.10, S.S.=0.963) sahip olarak "4-Katılıyorum"a en yakın ifade olduğu, KIS5 "Her zaman başkalarıyla dışarı çıkmak yerine evde vakit geçirmeyi

tercih ederim.” ifadesinin ise ($\bar{x}$=3.10, S.S.=1.139), orta değer olan “3-Az Katılıyorum”a daha yakın olduğu gözlenmiştir. Ayrıca standart sapma değerleri ise katılımcıların başlama boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Dışa/İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çoğunluğunun birçok arkadaşa sahip olduklarını (KIS2), pek çoğunun kendini konuşkan bir insan olarak nitelendirdiklerini (KIS1), yine çoğunluğunun bir toplantıda konuşmaya katılmayı sevdiklerini (KIS6), hiç kimseyi tanımadıkları bir sosyal ortamda çoğunluğunun hoşça vakit geçirebildiklerini (KIS3) ve birisiyle dışarı çıkmaya çoğunlukla her an hazır olduklarını (KIS4) söylemek mümkündür. Yine aynı boyutta, katılımcıların başkalarıyla dışarı çıkmaktansa evde vakit geçirmeye (KIS5) orta düzeyde katılım gösterdikleri söylenebilir. Bu veriler göstermektedir ki, turist rehberleri büyük oranda dışa dönüktür. Meslekleri gereği sürekli insanlarla iç içe olan rehberlerin dışa dönük olması beklenen bir sonuçtur. Ancak, yine mesleklerinin gereği olarak vakitlerinin çoğunu mesai mefhumu olmadan, zaman zaman dışarıda konaklayarak evden dışarda geçiren turist rehberleri fırsat bulduklarında veya boş zamanlarında evde vakit geçirmeyi de tercih etmektedirler.

3.3.2. Duygusal Denge/Nörotizm Boyutuna İlişkin Bulgular

Cervantes kişilik ölçeğinin “duygusal denge/nörotizm” boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 12’de verilmiştir:

Tablo 12. Duygusal Denge/Nörotizm Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Duygusal Denge / Nörotizm	KIS8-Zaman zaman kendimi çok kötü/mutsuz hissediyorum.	38	18.4	46	22.3	56	27.2	46	22.3	20	9.7	2.83	1.245
	KIS9-Söylememem ve yapmamam gereken şeyler sürekli olarak zihnimi meşgul eder.	36	17.5	58	28.2	38	18.4	54	26.2	20	9.7	2.83	1.268
	KIS10-Duygusal dalgalanma yaşarım.	26	12.6	46	22.3	64	31.1	52	25.2	18	8.7	2.95	1.155
	KIS11-Kendimi hoşnut/iyi hissetmek için diğer insanların onayına gereksinim duyarım.	54	26.2	70	34.0	40	19.4	30	14.6	12	5.8	2.40	1.188
	KIS12-Ne kadar plan yaparsam yapayım işlerim her zaman ters gider.	74	35.9	84	40.8	22	10.7	12	5.8	14	6.8	2.07	1.146
	KIS13-Bazen öylesine gergin/sinirli olurum ki işime devam edemem.	80	38.8	60	29.1	32	15.5	22	10.7	12	5.8	2.16	1.216
	KIS14-Kendimi bomboş hissediyorum.	116	56.3	42	20.4	22	10.7	12	5.8	14	6.8	1.86	1.226

Tablo 12'nin göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Cervantes Kişilik ölçeğinde yer alan "Duygusal Denge/Nörotizm" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

KIS8 "Zaman zaman kendimi çok kötü/mutsuz hissediyorum." ifadesine katılımcıların %27.2'si (f=56) "Az Katılıyorum", %22.3'ü (f=46) "Katılmıyorum", yine %22.3'ü (f=46) "Katılıyorum", %18.4'ü (f=38) "Kesinlikle Katılmıyorum" ve %9.7'si (f=20) "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

KIS9 "Söylememem ve yapmamam gereken şeyler sürekli olarak zihnimi

meşgul eder.” ifadesini katılımcıların %28.2’si (f=58) “Katılmıyorum”, %26.2’si (f=54) “Katılıyorum”, %18.4’ü (f=38) “Az Katılıyorum”, %17.5’i (f=36) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve %9.7’si (f=20) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplamışlardır.

KIS10 “Duygusal dalgalanma yaşarım.” ifadesine katılımcıların cevapları %31.1 (f=64) “Az Katılıyorum”, %25.2 (f=52) “Katılıyorum”, %22.3 (f=46) “Katılmıyorum”, %12.6 (f=26) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve %8.7 (f=18) şeklinde olmuştur.

KIS11 “Kendimi hoşnut/iyi hissetmek için diğer insanların onayına gereksinim duyarım.” ifadesine katılımcıların %34’ü (f=70) “Katılmıyorum”, %26.2’si (f=54) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %19.4’ü (f=40) “Az Katılıyorum”, %14.6’sı (f=30) “Katılıyorum” ve %5.8’i (f=12) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermişlerdir.

KIS12 “Ne kadar plan yaparsam yapayım işlerim her zaman ters gider.” ifadesi için katılımcıların %40.8’i (f=84) “Katılmıyorum”, %35.9’u (f=74) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %10.7’si (f=22) “Az Katılıyorum”, %6.8’i (f=14) “Kesinlikle Katılıyorum” ve %5.8’i (f=12) “Katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir.

KIS13 “Bazen öylesine gergin/sinirli olurum ki işime devam edemem.” İfadesine katılımcıların cevapları %38.8 (f=80) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %29.1 (f=60) “Katılmıyorum”, %15.5 (f=32) “Az Katılıyorum”, %10.7 (f=22) “Katılıyorum” ve %5.8 (f=12) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde olmuştur.

Duygusal Denge/Nörotizm boyutunun son ifadesi olan KIS14 “Kendimi bomboş hissediyorum.” ifadesi için katılımcıların %56.3’ü (f=116) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %20.4’ü (f=42) “Katılmıyorum”, %10.7’si (f=22) “Az Katılıyorum” cevabını verirken, %6.8’i (f=14) “Kesinlikle Katılıyorum” ve %5.8’i (f=12) “Katılıyorum” cevabını vermişlerdir.

Tablo 12’de yer alan duygusal denge/nörotizm boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler detaylı incelendiğinde, değerlerin çoğunun (KIS11, KIS12, KIS13, KIS14) düşük düzeyde katılım ifade eden ortalama “2” civarında olduğu, bazı ifadelerin (KIS8, KIS9, KIS10) ise orta düzeyde katılım gösteren “3” değerine yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu boyuttaki ifadelerin standart sapma değerlerinin ise “1” e yakın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların duygusal denge/nörotizm boyutuna ilişkin algılarının özellikle KIS14 “Kendimi bomboş hissediyorum.” ifadesinde en düşük değer olan “Kesinlikle Katılmıyorum”a yakın olduğu ($\bar{x}$=1.86, S.S.=1.226), bunun yanı sıra KIS10 “Duygusal dalgalanma yaşarım.” ifadesinde ($\bar{x}$=2.95, S.S.=1.155), bu boyutta yer alan diğer ifadelere

nazaran “Az Katılıyorum”a daha yakın olduğu gözlenmiştir. Ayrıca ifadelerin standart sapma değerleri ise, katılımcıların duygusal denge/nörotizm boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Duygusal Denge/Nörotizm boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çok büyük çoğunlukla kendilerini duygusal olarak boş hissetmediklerini (KIS14), kendilerini gergin ve sinirli hissettiklerinde bile çok büyük çoğunlukla işlerine devam ettiklerini (KIS13) söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların çoğunlukla planladıkları şekilde işlerini yürüttükleri (KIS12), kendilerini hoşnut ve iyi hissetmek için başkalarının onayına çoğunlukla ihtiyaç duymadıkları (KIS11) ve söylememeleri veya yapmamaları gereken şeylerle zihinlerini çoğunlukla meşgul etmedikleri (KIS9) görülmüştür. Bunlara ek olarak, katılımcıların duygusal dalgalanma yaşadıkları (KIS10) ve kendilerini çok kötü ve mutsuz hissettiklerini (KIS8) zamanların orta düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgulara bakarak, turist rehberlerinin duygusal denge anlamında güçlü oldukları, işlerini yaparken olumsuz duyguların kendilerini ele geçirmesine müsaade etmedikleri ve planladıkları şekilde işlerini sürdükleri açıktır. Kendileri için kadar kötü bir gün olursa olsun, tura katılan kişilerin dikkatlerinin tamamen turist rehberinde olması belirtilen özelliklerin gelişmesini sağlamış olabilir. Yine bulgulara bakarak, turist rehberlerinin işlerini yaparken söz sahibi olan kişinin kendileri olduklarının oldukça farkında oldukları ve başkalarından bir onay ihtiyacı duymadıkları da ortadadır. Ancak, her insan gibi zaman zaman duygusal anlamda dalgalanma yaşamaları ve kendilerini mutsuz hissedebilecekleri de göz ardı edilmemesi gereken bir bulgudur.

3.3.3. Tutarlı/Tutarsız Olma Boyutuna İlişkin Bulgular

Cervantes kişilik ölçeğinin “tutarlı/tutarsız olma” boyutundaki ankette belirtilen her bir ifadeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Tutarlı/Tutarsız Olma Boyutuna İlişkin Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
		f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**x̄**	**S.S.**
Tutarlı/Tutarsız Olma	KIS18-Bazen biraz dedikodu yaparım.	28	13.6	44	21.4	60	29.1	66	32.0	8	3.9	2.91	1.110
	KIS19-Bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olurum.	22	10.7	44	21.4	56	27.2	66	32.0	18	8.7	3.07	1.146
	KIS20-Bazen işlerimi bir sonraki güne ertelerim.	16	7.8	30	14.6	48	23.3	76	36.9	36	17.5	3.42	1.165

Tablo 13'ün göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Cervantes Kişilik ölçeğinde yer alan "Tutarlı/Tutarsız Olma" boyutuna ilişkin ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

KIS18 "Bazen biraz dedikodu yaparım." ifadesine katılımcıların %32'si (f=66) "Katılıyorum", %29.1'i (f=60) "Az Katılıyorum.", %21.4'ü (f=44) "Katılmıyorum", %13.6'sı (f=28) "Kesinlikle Katılmıyorum." ve %3.9'u (f=8) "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

KIS19 "Bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olurum." ifadesine katılımcıların %32'si (f=66) "Katılıyorum", %27.2'si (f=56) "Az Katılıyorum.", %21.4'ü (f=44) "Katılmıyorum", %10.7'si (f=22) "Kesinlikle Katılmıyorum." ve %8.7'si (f=18) "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermişlerdir.

KIS20 "Bazen işlerimi bir sonraki güne ertelerim." ifadesinde katılımcıların cevapları %36.9 (f=76) "Katılıyorum", %23.3 (f=48) "Az Katılıyorum", %17.5 (f=36) "Kesinlikle Katılıyorum", %14.6 (f=30) "Katılmıyorum" ve %7.8 (f=16) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde olmuştur.

Tablo 13'te yer alan tutarlı/tutarsız olma boyutunda yer alan her bir ifadeye ilişkin ortalama değerler incelendiğinde, değerlerin orta düzeyde katılım ifade eden ortalama "3" civarında olduğu ve standart sapmalarının ise "1" e yakın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların tutarlı/tutarsız olma boyutuna ilişkin algılarının özellikle KIS20 "Bazen işlerimi bir sonraki güne ertelerim." ifadesinin (x̄=3.42, S.S.=1.165) çoğunlukla

“4-Katılıyorum” cevabını aldığı, KIS19 “Bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olurum.” ifadesi ($\bar{x}$=3.07, S.S.=1.146) ile KIS18 “Bazen biraz dedikodu yaparım.” ifadelerinin ($\bar{x}$=2.91, S.S.=1.110) eşit oranda (%32, f=66) “4-Katılıyorum” cevabını aldıkları görülmektedir. Ayrıca standart sapma değerleri ise katılımcıların tutarlı/tutarsız olma boyutunda yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Tutarlı/Tutarsız Olma boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, bazen işlerini bir sonraki güne ertelediklerini (KIS20), bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olduklarını (KIS19) ve bazen biraz dedikodu yaptıklarını (KIS18) kabul ettiklerini söylemek mümkündür. Bu bulgular turist rehberlerinin kendilerini kişilik bakımından dengeli bulduklarını göstermektedir.

3.4. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğinde Yer Alan İfadelere İlişkin Bulgular

Mesleki Dayanıklılık ölçeğindeki her bir ifadeye ilişkin bulgulara yer verilen bu bölümde, anketteki ifadeler yüzde, frekans analizleri, ortalama ve standart sapma değerleri ile betimlenmiştir.

Mesleki Dayanıklılık ölçeğinin her bir ifadesine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine ait bulgular Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Mesleki Dayanıklılık Ölçeğindeki İfadelere İlişkin Bulgular

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Az Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**f**	**%**	f	**%**	**X̄**	**S.S.**
MES1-Tur esnasında karşılaştığım zorlukları aşmak için meslektaşlarımla etkili iş birliği yaparım.	0	0.0	12	5.8	16	7.8	82	39.8	96	46.6	4.27	0.840
MES2-Aşırı iş yükünü uzun süre başarılı bir şekilde idare ederim.	2	1.0	6	2.9	26	12.6	102	49.5	70	34.0	4.13	0.811
MES3-Tur esnasında karşılaştığım kriz durumlarını ustalıkla çözerim.	6	2.9	2	1.0	20	9.7	100	48.5	78	37.9	4.17	0.866
MES4-Hatalarımdan ders çıkararak mesleği yapış tarzımı iyileştiririm.	2	1.0	2	1.0	8	3.9	92	44.7	102	49.5	4.41	0.705
MES5-Performansımı tekrar tekrar değerlendirerek; mesleği yapış tarzımı sürekli geliştiririm.	2	1.0	2	1.0	10	4.9	88	42.7	104	50.5	4.41	0.718
MES6-Eleştiri niteliğinde bile olsa tarafıma yöneltilen geri bildirimleri dikkate alırım.	2	1.0	2	1.0	10	4.9	90	43.7	102	49.5	4.40	0.710
MES7-Özel kaynaklara (kitap, teknolojik materyal vb.) ihtiyacım olduğunda (Bağlı olduğum oda ve meslektaşlarımdan) yardım isterim.	6	2.9	10	4.9	36	17.5	70	34.0	84	40.8	4.05	1.021
MES8-Desteklerine ihtiyaç duyduğumda, oda yöneticilerime ve meslektaşlarıma konuyu açarım.	8	3.9	14	6.8	26	12.6	80	38.8	78	37.9	4.00	1.064
MES9-Turist rehberliği alanında yaşanan değişimleri, mesleki gelişimim için fırsata çeviririm.	6	2.9	14	6.8	30	14.6	84	40.8	72	35.0	3.98	1.017

Tablo 14'ün göstermiş olduğu veriler incelendiğinde, katılımcıların Mesleki Dayanıklılık ölçeğinde yer alan ifadelere katılım düzeyleri sırasıyla şu şekilde belirtilebilir:

MES1 "Tur esnasında karşılaştığım zorlukları aşmak için meslektaşlarımla etkili iş birliği yaparım." ifadesine katılımcıların %46.6'sı (f=96) "Kesinlikle Katılıyorum",

%39.8'i (f=82) "Katılıyorum", %7.8'i (f=16) "Az Katılıyorum" ve %5.8'i (f=12) "Katılmıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu ifade için katılımcıların hiçbiri (%0.0, f=0) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevap vermemiştir.

MES2 "Aşırı iş yükünü uzun süre başarılı bir şekilde idare ederim." ifadesi için katılımcıların %49.5'i (f=102) "Katılıyorum", %34'ü (f=70) "Kesinlikle Katılıyorum", %12.6'sı (f=26) "Az Katılıyorum", %2.9'u (f=6) "Katılmıyorum" ve %1'i (f=2) "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını vermişlerdir.

MES3 "Tur esnasında karşılaştığım kriz durumlarını ustalıkla çözerim." ifadesine toplam 206 katılımcının %48.5'i (f=100) "Katılıyorum", %37.9'u (f=78) "Kesinlikle Katılıyorum.", %9.7'si (f=20) "Az Katılıyorum" derken, %2.9'u (f=6) "Kesinlikle Katılmıyorum" ve %1'i (f=2) de "Katılmıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

MES4 "Hatalarımdan ders çıkararak mesleği yapış tarzımı iyileştiririm." ifadesi için katılımcıların %49.5'i (f=102) "Kesinlikle Katılıyorum", %44.7'si (f=92) "Katılıyorum" ve %3.9'u (f=8) "Az Katılıyorum" cevabını verirken, bu ifadeye "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını verenlerin oranları (%1, f=2) eşittir.

MES5 "Performansımı tekrar tekrar değerlendirerek; mesleği yapış tarzımı sürekli geliştiririm." ifadesine katılımcıların cevapları %50.5 (f=104) "Kesinlikle Katılıyorum", %42.7 (f=88) "Katılıyorum", %4.9 (f=10) "Az Katılıyorum", %1 (f=2) "Katılmıyorum" ve yine %1 (f=2) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde olmuştur.

MES6 "Eleştiri niteliğinde bile olsa tarafıma yöneltilen geri bildirimleri dikkate alırım." ifadesinde katılımcıların %49.5'i (f=102) "Kesinlikle Katılıyorum", %43.7'si (f=90) "Katılıyorum", %4.9'u (f=10) "Az Katılıyorum", %1'i (f=2) "Katılmıyorum" ve yine %1'i (f=2) "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını vermişlerdir.

MES7 "Özel kaynaklara (kitap, teknolojik materyal vb.) ihtiyacım olduğunda (Bağlı olduğum oda ve meslektaşlarımdan) yardım isterim." ifadesine katılımcıların cevapları %40.8 (f=84) "Kesinlikle Katılıyorum", %34 (f=70) "Katılıyorum", %17.5 (f=36) "Az Katılıyorum", %4.9 (f=10) "Katılmıyorum" ve %2.9 (f=6) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde olmuştur.

MES8 "Desteklerine ihtiyaç duyduğumda, oda yöneticilerime ve meslektaşlarıma konuyu açarım." ifadesine katılımcıların %38.8'i (f=80) "Katılıyorum", %37.9'u (f=78) "Kesinlikle Katılıyorum", %12.6'sı (f=26) "Az Katılıyorum", %6.8'i (f=14) "Katılmıyorum" ve %3.9'u (f=8) "Kesinlikle

Katılmıyorum" cevabını vermişlerdir.

MES9 "Turist rehberliği alanında yaşanan değişimleri, mesleki gelişimim için fırsata çeviririm." ifadesine katılımcıların %40.8'inin (f=84) "Katılıyorum", %35'inin (f=72) "Kesinlikle Katılıyorum", %14.6'sının (f=30) "Az Katılıyorum", %6.8'inin (f=14) "Katılmıyorum" ve %2.9'unun (f=6) "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevap verdikleri görülmüştür.

Tablo 14'te yer alan Mesleki Dayanıklılık ölçeğinin her bir ifadesine ilişkin ortalama değerler detaylı incelendiğinde, değerlerin yüksek düzeyde katılım ifade eden ortalama "4" civarında olduğu ve standart sapmalarının ise "1" e yakın veya "1"in altında olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki dayanıklılıklarına ilişkin algılarının özellikle MES4 "Hatalarımdan ders çıkararak mesleği yapış tarzımı iyileştiririm." ($\bar{x}$=4.41, S.S.=0.705) ve MES5 "Performansımı tekrar tekrar değerlendirerek mesleği yapış tarzımı sürekli geliştiririm." ($\bar{x}$=4.41, S.S.=0.718) yüksek oranda katılım gösteren "4-Katılıyorum"a yakın olduğu, MES9 "Turist rehberliği alanında yaşanan değişimleri, mesleki gelişimim için fırsata çeviririm." ifadesinde ($\bar{x}$=3.98, S.S.=1.017) ise ölçekteki diğer ifadelerden daha düşük oranla "4-Katılıyorum" ifadesine yakınsadığı görülmüştür. Ayrıca standart sapma değerleri ise katılımcıların mesleki dayanıklılık ölçeğinde yer alan ifadelere ilişkin algılarının çok farklı dağılım göstermediğini işaret etmektedir.

Katılımcıların, Mesleki Dayanıklılık ölçeğinde yer alan tüm ifadelere ilişkin cevapları incelendiğinde, hatalarından büyük çoğunlukla ders çıkararak mesleklerini daha iyi yapmaya çalıştıkları (MES4), performanslarını sürekli değerlendirerek mesleği yapış tarzlarını devamlı geliştirmeye çabaladıkları (MES5) ve eleştiri de dahil kendilerine iletilen geri bildirimleri büyük çoğunlukla dikkate aldıkları (MES6) sonucuna varılabilir. Buna ek olarak, katılımcıların tur esnasındaki sorunları aşmak için meslektaşları ile iş birliği yapmaya büyük oranda sıcak baktıkları (MES1), tur sırasında karşılaşılan krizlerin üstesinden çoğunlukla gelebildiklerini (MES3) ve aşırı iş yükünü çoğunlukla başarılı bir şekilde idare edebildiklerini (MES2) söylemek mümkündür. Ayrıca, çalışmaya katılanların meslekleri ile ilgili kitap, teknolojik materyal gibi ekstra kaynaklara ihtiyaç duyduklarında büyük çoğunluğunun bağlı bulundukları oda ve meslektaşlarından yardım istemekten çekinmedikleri (MES7), desteklerine ihtiyaç duyduklarında oda yöneticilerine ve meslektaşlarına başvurduklarını (MES8) ve turist rehberliği alanındaki değişimleri mesleki gelişimleri açısından çoğu zaman bir fırsat olarak gördükleri (MES9) söylenebilir. Bu bulgular, turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıklarının oldukça yüksek

olduğunu göstermektedir. Turist rehberi olarak, tura katılan herkesin dikkatinin kendilerinde olduğunun bilincinde olan rehberlerin performanslarını hem kendi değerlendirmeleri hem de aldıkları geri bildirimler ışığında iyileştirmeye çalıştıkları sonucuna varılabilir. İlaveten, farklı gruplardan insanların bir arada gerçekleştirdiği turlar sırasında, pek çok sorun ve kriz çıkabileceğini kestirmek mümkündür. Çalışmada edinilen bulgular, turist rehberlerinin bu problemleri aşabildiklerini ve gerektiğinde meslektaşları ile istişarelerde bulunduklarını göstermektedir. Ayrıca, belirli sezonlarda yoğun çalışma gerektiren turist rehberliği mesleğini icra edenlerin, bu çalışma şartlarına uyum gösterebildiklerini de söylemek yanlış olmaz. Bunun yanı sıra, turist rehberlerinin bağlı bulundukları oda ve meslektaşları ile güzel bir iş birliği içinde oldukları ve alandaki değişimleri takip ederek kendilerini güncel tutmaya çalışmaları, bu çalışmanın önemli bulguları arasındadır.

3.5. Turist Rehberlerinin Öz-yeterlilik, Kişilik ve Mesleki Dayanıklılık Algılarının Demografik ve Diğer Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Araştırmada yer alan katılımcıların, öz-yeterlilik, kişilik ve mesleki dayanıklılık düzeylerine ilişkin algılarının, demografik ve diğer bireysel özelliklerine göre karşılaştırılması amacıyla, iki değişkenli gruplarda (cinsiyet, medeni durum) bağımsız örneklemler için t testi (independent samples t test); ikiden fazla değişken olan gruplarda ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, ikiden fazla değişken olan gruplarda farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak amacıyla çoklu karşılaştırma (Tukey HSD) analizi yapılmıştır.

Katılımcıların, araştırmada kullanılan ölçeklere ve bu ölçeklere ait alt boyutlara ilişkin algılarının cinsiyete göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan bağımsız örneklemler için t testi sonuçlarına Tablo 15’te yer verilmiştir:

Tablo 15. Katılımcıların Ölçeklere ve Ölçeklerin Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Cinsiyete Göre Farklılık Testi Sonuçları

	CİNSİYET	N	X̄	S.S.	t	p
ÖZ-YETERLİLİK	**Erkek**	130	2.67	0.448	1.66050	0.199
	Kadın	76	2.75	0.423		
Başlama	**Erkek**	130	1.86	0.844	1.02608	0.312
	Kadın	76	1.97	0.746		
Yılmama	**Erkek**	130	3.82	0.950	0.00104	0.974
	Kadın	76	3.82	0.817		
Israr	**Erkek**	130	3.70	0.866	0.31137	0.578
	Kadın	76	3.76	0.785		
KİŞİLİK	**Erkek**	130	3.02	0.543	2.12747	0.146
	Kadın	76	3.12	0.413		
Dışa-İçe Dönük	**Erkek**	130	3.78	0.660	1.24908	0.265
	Kadın	76	3.68	0.636		
Denge	**Erkek**	130	2.39	0.967	0.94843	0.332
	Kadın	76	2.52	0.888		
Tutarlı-Tutarsız	**Erkek**	130	2.97	1.004	14.71533	0.001***
	Kadın	76	3.40	0.602		
MESLEKİ DAYANIKLILIK	**Erkek**	130	4.24	0.721	0.97368	0.325
	Kadın	76	4.14	0.604		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 15'te yer verilen bağımsız örneklemler için t testi sonuçlarına göre, Öz-yeterlilik (p=0.199; p>0,05), Kişilik (p=0.146; p>0,05) ve Mesleki Dayanıklılık (p=0.325; p>0,05) ölçeklerinin genel ortalamalarında ve alt boyutlarında, katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Fakat, Kişilik ölçeğinin "tutarlı/tutarsız olma" boyutunda (p=0,001; p<0,01) katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15'te Kişilik ölçeğinin "tutarlı/tutarsız olma" boyutuna ilişkin ortalamalar detaylı incelendiğinde; kadınların ($\bar{X}$=3.40), erkeklerin ise ($\bar{X}$=2.97) oranında tutarlılık algısına sahip oldukları gözlenmiştir.

Katılımcıların, araştırmada kullanılan ölçeklere ve bu ölçeklere ait alt boyutlara ilişkin algılarının medeni duruma göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan bağımsız örneklemler için t testi sonuçlarına Tablo 16'da yer verilmiştir:

Tablo 16. Katılımcıların Ölçeklere ve Ölçeklerin Alt Boyutlarına Medeni Durumuna Göre Farklılık Testi Sonuçları

	MEDENİ DURUM	N	$\bar{X}$	S.S.	t	p
ÖZ-YETERLİLİK	**Bekar**	110	2.71	0.417	0.0762	0.783
	Evli	96	2.69	0.466		
Başlama	**Bekar**	110	1.92	0.772	0.1777	0.674
	Evli	96	1.87	0.853		
Yılmama	**Bekar**	110	3.80	0.913	0.1405	0.708
	Evli	96	3.85	0.892		
Israr	**Bekar**	110	3.72	0.747	7.2400	0.993
	Evli	96	3.72	0.931		
KİŞİLİK	**Bekar**	110	3.19	0.452	17.6909	0.001***
	Evli	96	2.91	0.511		
Dışa-İçe Dönük Olma	**Bekar**	110	3.78	0.634	0.7832	0.377
	Evli	96	3.70	0.672		
Duygusal Denge-Nörotizm	**Bekar**	110	2.66	0.887	13.8321	0.001***
	Evli	96	2.19	0.937		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**Bekar**	110	3.25	0.816	3.8729	0.050*
	Evli	96	3.00	0.975		
MESLEKİ DAYANIKLILIK	**Bekar**	110	4.22	0.501	0.1287	0.720
	Evli	96	4.18	0.843		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 16'da yer verilen bağımsız örneklemler için t testi sonuçlarına göre, Öz-yeterlilik (p=0.783; p>0,05) ve Mesleki Dayanıklılık (p=0.720; p>0,05) ölçeklerinde ve bu ölçeklerin alt boyutlarında katılımcıların medeni durumlarına ilişkin anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ancak hem Kişilik ölçeğinde hem de bu ölçeğin alt boyutları olan "duygusal denge/nörotizm" (p=0,001; p<0,01) ve "tutarlı/tutarsız olma" boyutlarında (p=0,050; p<0,05) katılımcıların medeni durumlarına ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16'da Kişilik ölçeğine ilişkin farklılık görülen ortalamalar detaylı incelendiğinde; bekarların (**X̄**=3.19), evlilerin ise (**X̄**=2.91) oranında katılım gösterdiği gözlenmiştir. Bu ölçekte medeni duruma göre farklılık gözlemlenen alt boyutlar değerlendirildiğinde, "duygusal denge/nörotizm" boyutunda bekarların (**X̄**=2.66) ortalaması, evlilere (**X̄**=2.19) nazaran daha düşüktür. "Tutarlı/tutarsız olma" boyutunda ise bekarlar (**X̄**=3.25) ve evliler (**X̄**=3.00) ortalama değer olan "3"e yakın olsalar da bekarların bu boyuttaki ortalamasının, evlilerden yüksek olduğu görülmüştür.

3.6. Turist Rehberlerinin Öz-yeterlilik Algılarının Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının yaşlara göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	YAŞ	N	X̄	S.S.	F	p
ÖZ-YETERLİLİK	**20-25**	30	2.71	0.256	2.02	0.085
	26-30	30	2.78	0.310		
	31-40	40	2.66	0.282		
	41-50	50	2.58	0.378		
	51-60b	40	2.86	0.726		
	61 ve üzeri	16	2.63	0.379		
Başlama	**20-25/ e***	30	1.84	0.573	2.51	0.037*
	26-30/ e*	30	1.82	1.006		
	31-40/ e**	40	1.73	0.618		
	41-50/ e**	50	1.73	0.577		
	51-60/ a*,b*,c*,d*	40	2.39	1.126		
	61 ve üzeri	16	1.88	0.359		
Yılmama	**20-25**	30	3.98	0.612	3.93	0.003**
	26-30/ d*,e,f***	30	4.29	0.772		
	31-40	40	4.00	0.632		
	41-50/ b*	50	3.64	1.034		
	51-60/ b**	40	3.55	0.895		
	61 ve üzeri/ b*	16	3.46	1.264		
Sürdürme Çabası-Israr	**20-25**	30	3.78	0.686	1.06	0.387
	26-30	30	3.84	0.892		
	31-40	40	3.80	0.780		
	41-50	50	3.77	0.850		
	51-60	40	3.42	0.954		
	61 ve üzeri	16	3.79	0.687		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 17'ye göre Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde (p=0,085; p>0,05) ve alt boyutu olan "Sürdürme Çabası-Israr" (p=0,387; p>0,05) boyutunda katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin alt boyutlarından "Başlama" (p=0,037; p<0,05) ve "Yılmama" (p=0,003 p<0,01) boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Başlama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 20-25 yaş arası ($\bar{X}$=1.84), 26-30 yaş arası ($\bar{X}$=1.82), 31-40 yaş arası ($\bar{X}$=1.73), 41-50 yaş arası ($\bar{X}$=1.73), 51-60 yaş arası ($\bar{X}$=2.39) ve son olarak 61 yaş ve üzeri ($\bar{X}$=1.88) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 51-60 yaş arasında yer alanlarla, 20-25, 26-30, 31-40, 41-50 yaş arasında bulunanlar arasında öz-yeterliliğin başlama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Genç yaşlarda (20-25 ve 26-30 yaş arası) bir işe başlamakla ilgili çekinceler görülürken, orta yaşa yaklaştıkça başlama boyutunda kişilerin öz-yeterlilik algılarının arttığını söylemek mümkündür. 51-60 yaş arasında ise yaşa bağlı olarak başlama boyutunda tekrardan bir düşüş olduğu görülmektedir.

Yılmama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 20-25 yaş arası ($\bar{X}$=3.98), 26-30 yaş arası ($\bar{X}$=4.29), 31-40 yaş arası ($\bar{X}$=4.00), 41-50 yaş arası ($\bar{X}$=3.64), 51-60 yaş arası ($\bar{X}$=3.55) ve son olarak 61 yaş ve üzeri ($\bar{X}$=3.46) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 51-60 yaş arasında yer alanlarla, 26-30 yaş arasında yer alanlar arasında, 26-30 yaş arasında bulunanlarla ise 41-50, 51-60 arasında ve 61 yaş üzerinde olanlar arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Genç yaşlarda (20-25, 26-30 ve 31-40 arası) yılmama eğilimi için yüksek katılım gösteren 4'e yakınlık görülürken, orta yaş ve ilerisinde yılmama boyutunda kişilerin öz-yeterlilik algılarının düştüğünü söylemek mümkündür.

Yaş değişkeni için, başlama ve yılmama boyutlarına ilişkin farklılıklar beraber değerlendirildiğinde, katılımcıların bunlara ilişkin algısının orta yaş ve üzerinde hayatın getirdiği başka sorumluluklar ve sorunlarla beraber (varsa çocukların büyümesi, yaşa bağlı sağlık sorunları vb.) düşmeye başladığı sonucuna varılabilir.

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının eğitim durumlarına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 18'de gösterilmektedir.

Tablo 18. Katılımcıların Öz-yeterlilik Algılarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	EĞİTİM	N	X̄	S.S.	F	p
ÖZ-YETERLİLİK	**Doktora**	20	2.74	0.260	1.04	0.383
	Yüksek Lisans	74	2.76	0.571		
	Lisans	98	2.66	0.367		
	Ön Lisans	14	2.61	0.274		
Başlama	**Doktora**	20	1.86	0.557	1.80	0.161
	Yüksek Lisans	74	1.99	1.047		
	Lisans	98	1.88	0.667		
	Ön Lisans	14	1.59	0.489		
Yılmama	**Doktora/ d***	20	3.73	0.953	4.65	0.006*
	Yüksek Lisans/ d*	74	3.84	0.912		
	Lisans/ d*	98	3.76	0.923		
	Ön Lisans/ a*,b*,c*	14	4.29	0.431		
Sürdürme Çabası-Israr	**Doktora**	20	4.07	0.730	1.61	0.201
	Yüksek Lisans	74	3.71	0.894		
	Lisans	98	3.67	0.772		
	Ön Lisans	14	3.67	1.046		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 18'e göre Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde (p=0,383; p>0,05) ve alt boyutları olan "Başlama" (p=0,161; p>0,05) ve "Sürdürme Çabası-Israr" (p=0,201; p>0,05) boyutlarında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Yılmama" (p=0,006 p<0,01) boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Yılmama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde doktora eğitimi alanların (**X̄**=3.73), yüksek lisans mezunu olanların (**X̄**=3.84), lisans mezunlarının (**X̄**=3.76) ve son olarak ön lisans eğitimi alanların (**X̄**=4.29) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, doktora, yüksek lisans ve lisans mezunu olanlarla ön lisans mezunları arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Bu boyutta en yüksek ortalama ön lisans mezunu katılımcılarda görülürken, en düşük ortalama ise doktora eğitimi alan katılımcılara aittir.

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının çalışma kartı için aldıkları eğitime göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 19. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Çalışma Kartı İçin Aldıkları Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	ÇALIŞMA KARTI İÇİN ALINAN EĞİTİM	N	X̄	S.S.	F	p
ÖZ-YETERLİLİK	**Sertifika Programı**	56	2.76	0.697	1.73	0.176
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	2.73	0.266		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	2.59	0.357		
	Turist Rehberliği Ön lisans Programı	44	2.67	0.257		
Başlama	**Sertifika Programı/ b*, c*,d***	56	2.23	1.049	3.50	0.018*
	Turist Rehberliği Lisans Programı/ a*	70	1.83	0.742		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı/ a*	36	1.74	0.647		
	Turist Rehberliği Ön lisans Programı/ a*	44	1.72	0.537		
Yılmama	**Sertifika Programı/ b***,d*****	56	3.36	1.168	6.36	0.001***
	Turist Rehberliği Lisans Programı/ a***	70	4.03	0.715		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	3.80	0.765		
	Turist Rehberliği Ön lisans Programı/ a***	44	4.11	0.630		
Sürdürme Çabası-Israr	**Sertifika Programı**	56	3.60	0.944	1.03	0.384
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	3.83	0.804		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	3.63	0.712		
	Turist Rehberliği Ön lisans Programı	44	3.79	0.829		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 19'a göre Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde (p=0,176; p>0,05) ve alt boyutu olan "Sürdürme Çabası-Israr" (p=0,384; p>0,05) boyutunda katılımcıların çalışma kartı

için aldıkları eğitime göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin alt boyutlarından "Başlama" (p=0,018; p<0,05) ve "Yılmama" (p=0,001 p<0,01) boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Başlama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde sertifika programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=2.23), turist rehberliği lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=1.83), turist rehberliği yüksek lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=1.74), ve son olarak turist rehberliği ön lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=1.72) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı sahibi olanların lisans, yüksek lisans ve ön lisans sonrasında çalışma kartı alanlar arasında öz-yeterliliğin başlama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Sertifika programı ile çalışma kartı alanların başlama boyutunda öz-yeterlilik algılarının, diğer tüm çalışma kartı için alınan eğitim türlerine göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutta yer alan ifadeler negatif olduğu için, daha düşük katılım ortalaması, bu boyutta daha yüksek öz-yeterlilik algısını ifade etmektedir. Başlama boyutuna ilişkin öz-yeterliliği en yüksek olan grubun çalışma kartını ön lisans programı ile alanlar olduğu, bu boyutta en düşük öz-yeterliliğe sahip olanların ise sertifika programı ile çalışma kartı olanlar görülmüştür.

Yılmama boyutuna ilişkin ortalamalar sertifika programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=3.36), turist rehberliği lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.03), turist rehberliği yüksek lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=3.80), ve son olarak turist rehberliği ön lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.11) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı alanlarla lisans ve ön lisans programlarıyla çalışma kartı sahibi olanlar arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Sertifika programı sonrası çalışma kartı alanların yılmama boyutunda öz-yeterlilik algılarının, diğer tüm çalışma kartı için alınan eğitim türlerine göre en düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu farklılık değerlendirildiğinde, çalışma kartı için yükseköğretim sisteminin farklı seviyelerinden eğitim alan katılımcıların, aldığı eğitimin süresi ve kapsayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, sektörün zorlayıcı koşullarına karşı hazır bulunuşluk düzeylerinin sertifika programları ile çalışma kartı alanlara oranla daha yüksek olduğu ve güçlükler karşısında yılmama eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının mesleki tecrübeye göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 20. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Mesleki Tecrübe Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	MESLEKİ TECRÜBE	N	X̄	S.S.	F	p
ÖZ-YETERLİLİK	**1-3**	82	2.72	0.280	1.77	0.161
	4-6	24	2.64	0.397		
	7-10	26	2.61	0.205		
	10 ve üzeri	74	2.74	0.622		
Başlama	**1-3/ c****	82	1.91	0.730	11.79	0.001***
	4-6	24	1.74	0.624		
	7-10/ a, d*****	26	1.36	0.447		
	10 ve üzeri/ c***	74	2.13	0.943		
Yılmama	**1-3/d*****	82	4.01	0.669	6.31	0.001***
	4-6	24	3.83	0.863		
	7-10/d***	26	4.23	0.770		
	10 ve üzeri/c*, a*****	74	3.47	1.060		
Sürdürme Çabası-Israr	**1-3/c*****	82	3.59	0.800	9.04	0.001***
	4-6	24	3.83	0.491		
	7-10/ a**, d*****	26	4.33	0.625		
	10 ve üzeri/ c***	74	3.62	0.934		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 20'ye göre Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde (p=0,161; p>0,05) katılımcıların mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin alt boyutları olan "Başlama" (p=0,001 p<0,05), "Yılmama" (p=0,001; p<0,05) ve "Sürdürme Çabası-Israr" (p=0,001; p<0,05) boyutlarında katılımcıların mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Başlama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 1-3 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=1.91), 4-6 yıl mesleki tecrübe sahip olanların ($\bar{X}$=1.74), 7-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=1.36), ve son olarak 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=2.13) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla; 7-10 yıl arasında mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Yılmama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 1-3 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=4.01), 4-6 yıl mesleki tecrübe sahip olanların ($\bar{X}$=3.83), 7-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=4.23), ve son olarak 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=3.47) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla; 7-10 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların ise yine 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Sürdürme Çabası-Israr boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 1-3 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=3.59), 4-6 yıl mesleki tecrübe sahip olanların ($\bar{X}$=3.83), 7-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=4.33), ve son olarak 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=3.62) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla; 7-10 yıl arasında mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 20, daha bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, öz-yeterliliğin üç boyutunda da katılımcıların mesleki tecrübelerine göre ortaya çıkan farklılaşmada her boyutta bir benzerlik görülmüş olup şu şekilde yorumlanabilir: Turist rehberlerinin ilk 3 yılı mesleğe uyum sağlama aşaması olup kişilerin kendini en toy hissettiği zamanlar olduğu, dolayısıyla iş stresinin daha fazla hissedildiği söylenebilir. 7-10 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların ise mesleklerinde artık kazandıkları deneyimler sayesinde olgunlaştıkları ve kendilerine bir işi başlatma, zorluklar karşısında yılmama ve bir işi sürdürmede ısrar gösterebilme gibi konularda en güvendikleri zaman diliminde oldukları sonucuna varılabilir. Vardarlıer ve İnan (2017), çalışmalarında 2008 yılı basımlı "Outliers" adlı kitaba atıfta bulunarak başarıya giden yolda iki faktörden biri olan 10.000

saat kuralına göre bir konuda uzmanlaşmak için o konu üzerinde en az 10.000 saat çalışılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu ifade de bu çalışmada varılan mesleki tecrübe arttıkça öz-yeterliliğin arttığı sonucunu desteklemektedir. 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarda ise yaş, mesleğin getirdiği yıpranmışlık, hayatlarındaki diğer koşulların değişmesi gibi etkilerle öz-yeterlilik algılarının başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar boyutlarında tekrar bir düşüş gösterdiği sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının aylık ortalama tur sayısına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 21'de gösterilmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların Öz-Yeterlilik Algılarının Aylık Ortalama Tur Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	AYLIK ORTALAMA TUR SAYISI	N	X̄	S.S.	F	p
ÖZ-YETERLİLİK	**0-5**	68	2.69	0.295	1.08	0.372
	6-10	54	2.63	0.318		
	11-15	36	2.70	0.636		
	16-20	20	2.79	0.722		
	21 ve üzeri	28	2.80	0.372		
Başlama	**0-5**	68	2.04	0.745	1.15	0.340
	6-10	54	1.81	0.482		
	11-15	36	1.80	1.027		
	16-20	20	1.95	1.007		
	21 ve üzeri	28	1.81	0.982		
Yılmama	**0-5/ e****	68	3.62	0.893	5.02	0.001***
	6-10/ e**	54	3.63	0.889		
	11-15	36	3.98	0.816		
	16-20	20	4.03	0.973		
	21 ve üzeri/ a, b****	28	4.33	0.770		
Sürdürme Çabası-Israr	**0-5**	68	3.49	0.855	1.88	0.122
	6-10	54	3.83	0.706		
	11-15	36	3.83	0.830		
	16-20	20	3.80	0.783		
	21 ve üzeri	28	3.88	0.991		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 21'e göre Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde (p=0,372; p>0,05) ve ölçeğin "Başlama" (p=0,340 p>0,05) ve "Sürdürme Çabası-Israr" (p=0,122; p>0,05) alt boyutlarında katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Yılmama" (p=0,001; p<0,05) boyutunda katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Yılmama boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde ayda 0-5 arası tura çıkanların ($\bar{X}$=3.62), 6-10 tura çıkanların ($\bar{X}$=3.63), 11-15 arası tura çıkanların ($\bar{X}$=3.98), ayda ortalama 16-20 tura çıkanların ($\bar{X}$=4.03) ve son olarak 21 ve üzeri tura çıkanların ($\bar{X}$=4.33) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, aylık ortalama tur sayısı 0-5 olanlarla, aylık ortalama tur sayısı 21 ve üzeri olanlar arasında; aylık ortalama 6-10 arasında tur yapan rehberlerle ise ayda 21 ve üzeri tur yapan rehberler arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların Öz-yeterlilik algılarından özellikle başlama ve ısrar boyutlarına ilişkin katılım düzeyleri aylık tur sayıları ne olursa olsun paralellik gösterirken tek farklılığın sadece yılmama boyutunda olması oldukça anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Öyle ki aylık 21 ve fazlası tur yapabilen katılımcıların mesleki güçlükler karşısında yılmama motivasyonunun daha yüksek olması önemli bir ön koşul olarak değerlendirilebilir.

3.7. Turist Rehberlerinin Kişilik Özelliklerinin Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların kişilik özelliklerinin yaşlara göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 22'de gösterilmektedir:

Tablo 22. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	YAŞ	N	X̄	S.S.	F	p
KİŞİLİK	**20-25/ c**, d**, f*****	30	3.36	0.594	6.87	0.001***
	26-30/ f**	30	3.21	0.396		
	31-40/ a**	40	2.90	0.563		
	41-50/ a**	50	2.95	0.381		
	51-60/ f*	40	3.15	0.451		
	61 ve üzeri/ a*, b**, e***	16	2.71	0.351		
Dışa-İçe Dönük Olma	**20-25**	30	4.00	0.725	2.59	0.032
	26-30	30	3.94	0.535		
	31-40	40	3.61	0.827		
	41-50	50	3.72	0.551		
	51-60	40	3.56	0.568		
	61 ve üzeri	16	3.73	0.516		
Duygusal Denge-Nörotizm	**20-25/ d*, f****	30	2.84	1.013	5.09	0.001***
	26-30	30	2.57	0.782		
	31-40	40	2.26	0.914		
	41-50/ a*	50	2.22	0.884		
	51-60/ f**	40	2.76	0.924		
	61 ve üzeri/a, e****	16	1.79	0.774		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**20-25**	30	3.29	1.113	1.13	0.350
	26-30	30	3.22	1.003		
	31-40	40	2.98	0.940		
	41-50	50	3.12	0.824		
	51-60	40	3.23	0.771		
	61 ve üzeri	16	2.83	0.644		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 22'ye göre Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde (p=0,001; p<0,05) ve "Duygusal Denge-Nörotizm" (p=0,001; p<0,05) alt boyutunda katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık görülürken, ölçeğin diğer alt boyutlarını oluşturan "Dışa-İçe Dönük Olma" (p=0,032; p>0,05) ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" (p=0,350; p>0,01) boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir.

Cervantes kişilik ölçeğinin geneline ilişkin ortalamalar incelendiğinde 20-25 yaş arası (**X̄**=3.36), 26-30 yaş arası (**X̄**=3.21), 31-40 yaş arası (**X̄**=2.90), 41-50 yaş arası

($\bar{X}$=2.95), 51-60 yaş arası ($\bar{X}$=3.15) ve son olarak 61 yaş ve üzeri ($\bar{X}$=2.71) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 20-25 yaş arasındaki katılımcılarla 31-40, 41-50 ve 61 yaş ve üzerindekiler arasında; 26-30 yaş arasındaki katılımcılarla 61 yaş ve üzerindekiler arasında, son olarak 51-60 yaş arasındaki katılımcıların 61 yaş ve üzerindeki katılımcılarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu söylenebilir.

Duygusal Denge-Nörotizm boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 20-25 yaş arası ($\bar{X}$=2.84), 26-30 yaş arası ($\bar{X}$=2.57), 31-40 yaş arası ($\bar{X}$=2.26), 41-50 yaş arası ($\bar{X}$=2.22), 51-60 yaş arası ($\bar{X}$=2.76) ve son olarak 61 yaş ve üzeri ($\bar{X}$=1.79) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 20-25 yaş arasında yer alanlarla, 41-50 yaş arasında olanlar ve 61 yaş üzerindekiler arasında; 51-60 yaşları arasında olan katılımcılarla 61 yaş ve üzerinde olanlar arasında kişilik ölçeğinin duygusal denge-nörotizm boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir.

Tablo 22'de görülen farklılaşmalar birlikte değerlendirildiğinde, farklılaşmaların üç gruba ayrıldığı söylenebilir. Bu gruplamanın da gençler, orta yaşlılar ve ileri yaştakiler şeklinde olduğu gözlenmiştir. Gruplar arası farklılık ilişkisi değerlendirildiğinde, duygusal dalgalanmaların genç yaşlarda daha çok görüldüğü, ancak yaş ilerledikçe belli bir dengeye geldiği sonucuna varılabilir. Katılımcılarda 50 yaş civarında görülen küçük farklılığın alanında uzman kişilerce araştırılması önerilebilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin eğitim durumlarına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 23' te gösterilmektedir.

Tablo 23. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	EĞİTİM	N	X̄	S.S.	F	p
KİŞİLİK	**Ön Lisans**	14	3.04	0.490	0.0465	0.986
	Lisans	98	3.06	0.487		
	Yüksek Lisans	74	3.07	0.510		
	Doktora	20	3.02	0.564		
Dışa-İçe Dönük Olma	**Ön Lisans**	14	4.00	0.413	2.6446	0.060
	Lisans	98	3.76	0.685		
	Yüksek Lisans	74	3.76	0.583		
	Doktora	20	3.43	0.777		
Duygusal Denge-Nörotizm	**Ön Lisans**	14	2.33	0.553	0.5345	0.661
	Lisans	98	2.40	0.945		
	Yüksek Lisans	74	2.47	1.020		
	Doktora	20	2.61	0.834		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**Ön Lisans**	14	2.81	1.076	0.6457	0.590
	Lisans	98	3.20	0.856		
	Yüksek Lisans	74	3.10	0.987		
	Doktora	20	3.13	0.596		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 23'e göre Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde (p=0,986; p>0,05), ölçeğin alt boyutları olan "Dışa-İçe Dönük Olma" (p=0,060; p>0,05), "Duygusal Denge-Nörotizm" (p=0,661; p>0,05) ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" (p=0,590; p>0,01) boyutlarında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Eğitim durumu fark etmeksizin turist rehberliği mesleğini yapan profesyonellerin ortak kişilik özelliklerine sahip olduğu gözlenmektedir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin çalışma kartı için alınan eğitime göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 24'te gösterilmektedir.

Tablo 24. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Çalışma Kartı İçin Aldıkları Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	ÇALIŞMA KARTI İÇİN ALINAN EĞİTİM	N	X̄	S.S.	F	p
KİŞİLİK	**Sertifika Programı**	56	3.08	0.578	1.23	0.301
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	3.12	0.498		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	2.95	0.433		
	Turist Rehberliği Ön Lisans Programı	44	3.02	0.442		
Dışa-İçe Dönük Olma	**Sertifika Programı**	56	3.62	0.639	2.79	0.044
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	3.72	0.755		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	3.72	0.572		
	Turist Rehberliği Ön Lisans Programı	44	3.94	0.510		
Duygusal Denge-Nörotizm	**Sertifika Programı**	56	2.61	1.121	1.53	0.211
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	2.49	0.923		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	2.29	0.884		
	Turist Rehberliği Ön Lisans Programı	44	2.27	0.709		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**Sertifika Programı**	56	3.12	0.774	2.93	0.038
	Turist Rehberliği Lisans Programı	70	3.37	0.814		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	2.94	1.034		
	Turist Rehberliği Ön Lisans Programı	44	2.92	0.996		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 24'e göre Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde (p=0,301; p>0,05), ölçeğin alt boyutları olan "Dışa-İçe Dönük Olma" (p=0,044; p<0,05), "Duygusal Denge-Nörotizm" (p=0,211; p>0,05) ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" (p=0,038; p<0,05) boyutlarında katılımcıların çalışma kartı için aldıkları eğitime göre anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Yukarıdaki tabloda bazı sonuçlar 0.05 düzeyinde anlamlı olsa da, tukey analizine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, çalışma kartı için alınan eğitim fark etmeksizin turist rehberliği mesleğini yapan profesyonellerin ortak kişilik özelliklerine sahip olduğu söylenebilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin mesleki tecrübeye göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Mesleki Tecrübe Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	MESLEKİ TECRÜBE	N	X̄	S.S.	F	p
KİŞİLİK	**1-3**	82	3.16	0.451	2.151	0.103
	4-6	24	3.05	0.610		
	7-10	26	2.98	0.577		
	10 ve üzeri	74	2.98	0.475		
Dışa-İçe Dönük Olma	**1-3/ d****	82	3.78	0.542	6.337	0.001***
	4-6/ c*	24	3.58	0.788		
	7-10/ b*, d**	26	4.05	0.691		
	10 ve üzeri/ a,c****	74	3.53	0.631		
Duygusal Denge-Nörotizm	**1-3**	82	2.55	0.875	2.540	0.064
	4-6	24	2.46	1.030		
	7-10	26	2.08	0.722		
	10 ve üzeri	74	2.44	1.026		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**1-3**	82	3.14	0.928	0.610	0.611
	4-6	24	3.33	1.031		
	7-10	26	2.95	0.960		
	10 ve üzeri	74	3.13	0.801		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 25'e göre Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde (p=0,103; p>0,05), ölçeğin "Duygusal Denge-Nörotizm" (p=0,064; p>0,05) ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" (p=0,611; p>0,01) alt boyutlarında katılımcıların mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Dışa-İçe Dönük Olma" (p=0,001; p<0,05) boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Dışa-İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 1-3 yıl arası (**X̄**=3.78), 4-6 yıl arası (**X̄**=3.58), 7-10 yıl arası (**X̄**=4.05), ve son olarak 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanların (**X̄**=3.53) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Buna ek olarak elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla; 4-6 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların yine 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla ve 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla arasında kişilik ölçeğinin dışa-içe dönük olma boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Bu farklılaşmalar değerlendirildiğinde, mesleğin ilk yıllarında turist

rehberlerinin daha dışa dönük olduğu gözlemlenirken, mesleki tecrübe arttıkça turist rehberlerinin dışa dönüklük eğiliminin düştüğü sonucuna varılabilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin aylık ortalama tur sayısına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 26'da gösterilmektedir.

Tablo 26. Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Aylık Ortalama Tur Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	AYLIK ORTALAMA TUR SAYISI	N	X̄	S.S.	F	p
KİŞİLİK	**0-5**	68	3.14	0.552	0.981	0.423
	6-10	54	3.00	0.431		
	11-15	36	3.06	0.492		
	16-20	20	3.08	0.582		
	21 ve üzeri	28	2.96	0.435		
Dışa-İçe Dönük Olma	**0-5 c*, d***	68	3.56	0.639	4.031	0.005**
	6-10	54	3.72	0.607		
	11-15/ a*	36	3.94	0.655		
	16-20/ a*	20	3.97	0.357		
	21 ve üzeri	28	3.81	0.811		
Duygusal Denge-Nörotizm	**0-5**	68	2.68	0.938	1.720	0.155
	6-10	54	2.31	0.804		
	11-15	36	2.37	0.767		
	16-20	20	2.30	1.100		
	21 ve üzeri	28	2.29	1.183		
Tutarlı-Tutarsız Olma	**0-5**	68	3.38	0.839	2.419	0.057
	6-10	54	3.15	0.589		
	11-15	36	2.89	1.045		
	16-20	20	3.10	1.103		
	21 ve üzeri	28	2.83	1.056		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 26'ya göre Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde (p=0,423; p>0,05), ölçeğin "Duygusal Denge-Nörotizm" (p=0,155; p>0,05) ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" (p=0,057; p>0,01) alt boyutlarında katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Dışa-İçe Dönük Olma" (p=0,005; p<0,05) alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Dışa-İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde 0-5 tur arası ($\bar{X}$=3.56), 6-10 tur arası ($\bar{X}$=3.72), 11-15 tur arası ($\bar{X}$=3.94), 16-20 tur arası ($\bar{X}$=3.97) ve son olarak 21 tur ve üzeri ($\bar{X}$=3.81) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, ayda ortalama 0-5 arası tur yapanların, 11-15 tur ve 16-20 tur yapanlarla arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklılık, kendi içinde değerlendirildiğinde aylık ortalama tur sayısı arttıkça katılımcıların dışa dönük olma eğilimlerinin yükseldiği görülmektedir. Ancak, katılım düzeylerinin birbirine yakınlığı (En düşük: 3.56, En yüksek: 3.97) düşünüldüğünde aylık tur ortalaması kaç olursa olsun dışa-içe dönük olma ölçeğinde yer alan ifadelere katılımlarının çok da farklılaşmadığı şeklinde de yorumlanabilir.

3.8. Turist Rehberlerinin Mesleki Dayanıklılıklarının Bireysel Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların mesleki dayanıklılıklarının yaşa, eğitim durumuna, çalışma kartı için alınan eğitime, mesleki tecrübeye ve aylık ortalama tur sayısına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 27'de gösterilmektedir.

Tablo 27. Katılımcıların Mesleki Dayanıklılıklarının Farklı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

MESLEKİ DAYANIKLILIK		N	X̄	S.S.	F	p
Yaş	**20-25/ e*, f***	30	4.38	0.617	4.70	0.001***
	26-30/ e, f***	30	4.48	0.481		
	31-40/ e*	40	4.33	0.563		
	41-50	50	4.16	0.768		
	51-60/ a*, b, c***	40	3.91	0.749		
	61 ve üzeri/ a*, b*	16	3.89	0.579		
Eğitim Durumu	**Ön Lisans**	14	4.52	0.383	3.72	0.170
	Lisans	98	4.13	0.712		
	Yüksek Lisans	74	4.19	0.710		
	Doktora	20	4.37	0.492		
Çalışma Kartı	**Sertifika Programı/ b*, c***	56	4.00	0.754	3.89	0.011*
	Turist Rehberliği Ön Lisans Programı/ a*	44	4.39	0.390		
	Turist Rehberliği Lisans Programı/ a*	70	4.20	0.800		
	Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programı	36	4.29	0.503		
Mesleki Tecrübe	**1-3/ c****	82	4.16	0.666	10.3	0.001***
	4-6	24	4.26	0.692		
	7-10/ a, d*****	26	4.69	0.456		
	10 ve üzeri/ c***	74	4.06	0.690		
Aylık Tur Sayısı	**0-5/ c*, d**, e*****	68	3.91	0.679	7.82	0.001***
	6-10	54	4.22	0.720		
	11-15/ a*	36	4.33	0.668		
	16-20/ a**	20	4.48	0.378		
	21 ve üzeri/ a***	28	4.52	0.527		

Not: * p< .05, **p<.01, *** p< .001

Tablo 27'ye göre katılımcıların mesleki dayanıklılıklarında "eğitim durumu" değişkenine göre (p=0,170; p>0,01) bir farklılık gözlenmezken, yaş (p=0,001; p<0,05), çalışma kartı için alınan eğitim (p=0,011; p<0,05), mesleki tecrübe (p=0,001; p<0,05) ve son olarak aylık ortalama tur sayısı (p=0,001; p<0,05) değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Yaş değişkenine ilişkin ortalamalar incelendiğinde 20-25 arası ($\bar{X}$=4.38), 26-30 yaş arası ($\bar{X}$=4.48), 31-40 yaş arası ($\bar{X}$=4.33), 41-50 yaş arası ($\bar{X}$=4.16), 51-60 yaş arası ($\bar{X}$=3.91) ve son olarak 61 yaş ve üzerindekilerin ($\bar{X}$=3.89) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Buna ek olarak elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 20-25 yaş aralığındaki turist rehberlerinin, 51-60 yaş ve 61 yaş ve üzerindekilerle, 26-30 yaş aralığındaki turist rehberlerinin, yine 51-60 yaş ve 61 yaş ve üzerindekilerle, son olarak 31-40 yaş aralığındaki turist rehberlerinin 51-60 yaş arasındakilerle arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Çalışma kartı için alınan eğitime ilişkin ortalamalar incelendiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.00), turist rehberliği ön lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.39), turist rehberliği lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.20), ve son olarak turist rehberliği yüksek lisans programı ile çalışma kartı alanların ($\bar{X}$=4.29) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı almaya hak kazananlarla turist rehberliği ön lisans programını ve turist rehberliği lisans programını tamamlayarak çalışma kartı alanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklılık değerlendirildiğinde, çalışma kartı için yükseköğretim sisteminin farklı seviyelerinden eğitim alan katılımcıların, aldığı eğitimin süresi ve kapsayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, sektörün zorlayıcı koşullarına karşı hazır bulunuşluk düzeylerinin sertifika programları ile çalışma kartı alanlarla oranla daha yüksek olduğu ve güçlükler karşısında daha dayanıklı oldukları söylenebilir.

Mesleki tecrübeye ilişkin ortalamalar incelendiğinde, 1-3 yıl arası ($\bar{X}$=4.16), 4-6 yıl arası ($\bar{X}$=4.26), 7-10 yıl arası ($\bar{X}$=4.69) ve son olarak 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanların ($\bar{X}$=4.06) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Buna ek olarak elde edilen sonuçlar göstermiştir ki, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla arasında anlamlı bir farklılaşma vardır. Mesleğe yeni başlayanlar (1-3 yıl), mesleki dayanıklılık düzeyi en düşükken, meslekte tecrübe kazanmış olanların (7-10 yıl) mesleki dayanıklılıklarının tecrübe ile arttığı görülmektedir. Ancak 10 yıl ve üzerinde tecrübe sahibi olan rehberlerin mesleki dayanıklılıklarında bir düşüş gözlenmiştir.

Aylık ortalama tur sayısına ilişkin ortalamalar incelendiğinde, 0-5 tur arası ($\bar{X}$=3.91), 6-10 tur arası ($\bar{X}$=4.22), 11-15 tur arası ($\bar{X}$=4.33), 16-20 tur arası ($\bar{X}$=4.48) ve son olarak 21 tur ve üzeri ($\bar{X}$=4.52) oranlarında katılım gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca

elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, ayda ortalama 0-5 arası tur yapanların, 11-15 tur, 16-20 tur ve 21 ve üzeri tura katılanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayda yapılan ortalama tur sayısı arttıkça, mesleki dayanıklılığın da arttığı gözlenmektedir. Daha yoğun çalışanlar, mesleki anlamda daha dayanıklıdır veya zaten daha dayanıklı olanlar ayda daha fazla tur yapma eğilimindedir şeklinde yorumlanabilir.

Hipotez Testi

Turist rehberlerinin kişilik özellikleri (bağımsız değişken) ile mesleki dayanıklılıkları (Rezilyans) (bağımlı değişken) arasındaki ilişkide turist rehberlerinin öz-yeterlilik algılarının (düzenleyici değişken) düzenleyici etkisi olup olmadığı incelenen bu araştırmada 1 ana 3 alt hipotez geliştirilmiştir. Araştırmanın yöntem kısmında da belirtildiği üzere bu hipotezler;

Hipotez 1: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1a: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Başlama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1b: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Yılmama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Hipotez 1c: Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Israr" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır.

Söz konusu hipotezler Jamovi 2.6.19 versiyonuna eklenen ek bir modül olan "medmud" aracılığı ile analiz edilmiştir. Analiz ve değerlendirmeler yapılırken "öz-yeterlilik" değişkenin alt boyutları olan "Başlama", "Yılmama" ve "Israr" değişkenleri üzerinden analiz yapılarak alt hipotezlerin testi gerçekleştirilmiştir. Alt hipotezlerin kabul edilmesi ana hipotezin kabul edildiği anlamına geleceği varsayımı üzerinden hareket edilmiştir.

Tablo 28'de Mesleki dayanıklılık bağımlı değişkeni ile kişilik bağımsız değişkeni arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin başlama boyutunun düzenleyici rolüne ilişkin test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 28. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
KİŞİLİK	0.182	0.0815	0.00947	0.330	2.23	0.025
BAŞLAMA 2	0.570	0.0845	0.39575	0.726	6.75	<.001
KİŞİLİK ∗ BAŞLAMA 2	-0.354	0.0797	-0.49197	-0.173	-4.45	<.001

Tablo 28 incelendiğinde araştırmanın bağımlı değişkeni olarak belirlenmiş Mesleki dayanıklılık üzerinde, bağımsız değişken olarak belirlenmiş kişilik değişkenin (Est= 0.182, SE= 0.0815, t= 2.23, p<0.05) anlamlı ve pozitif yönde etkilediği ayrıca bağımlı değişken olan mesleki dayanıklılığı düzenleyici değişken olan öz-yeterliliğin Başlama boyutunun (Est= 0.570, SE= 0.0845, t= 6.75, p<0.001) anlamlı ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Öz-yeterliliğin "Başlama" motivasyonunun kişilik ile mesleki dayanıklılık arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Est= -0.354, SE= 0.0797, t= -4.45, p<0.001).

Tablo 29. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
Ortalama	0.182	0.0865	0.00227	0.3406	2.11	0.035
Düşük (-1SD)	0.468	0.1333	0.20262	0.7236	3.51	<.001
Yüksek (+1SD)	-0.104	0.0890	-0.28436	0.0655	-1.17	0.244

Tablo 29'da Kişilik ve Mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip olan Başlama değişkenin farklı seviyelerdeki etkisi gösterilmektedir. Düzenleyici etkiye ilişkin detaylar incelendiğinde, turist rehberlerinin yeni bir işe başlama motivasyonu orta (Est= 0.182, p<0.05) ve düşük (Est= 0.468, p<0.001) değerler aldığında düzenleyici etkinin anlamlı olduğu, buna karşın başlama motivasyonu yüksek (Est= 0.182, p>0.05) değerler aldığında düzenleyici etkinin ortadan kaldığı görülmektedir. Tüm bu sonuçlar ışığında "Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Başlama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır"

önermesi olan hipotez 1a **kabul edilmiştir**. Yapılan basit eğim (simple slope) analizi sonuçları Şekil 2'de gösterilmiştir.

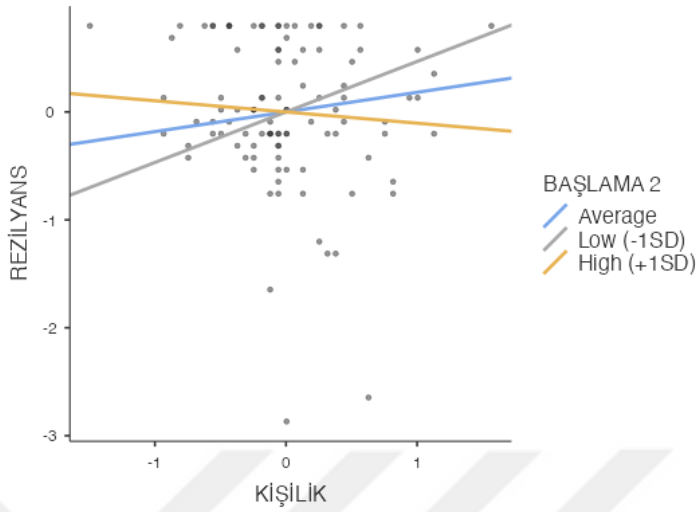

Şekil 2. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Başlama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği

Tablo 30'da Mesleki dayanıklılık bağımlı değişkeni ile kişilik bağımsız değişkeni arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Yılmama" boyutunun düzenleyici rolüne ilişkin test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 30. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
KİŞİLİK	-0.165	0.0842	-0.3252	-1.0048	-1.96	0.050
YILMAMA	0.269	0.0564	0.1568	0.380	4.77	<.001
KİŞİLİK * YILMAMA	0.299	0.1102	0.0813	0.520	2.72	0.007

Tablo 30 incelendiğinde araştırmanın bağımlı değişkeni olarak belirlenmiş Mesleki dayanıklılık üzerinde, bağımsız değişken olarak belirlenmiş kişilik değişkenin (Est= -0.165, SE= 0.0842, t= -1.96, p=0.05) anlamlı ve negatif yönde etkilediği ayrıca bağımlı değişken olan mesleki dayanıklılığı düzenleyici değişken olan öz-yeterliliğin "Yılmama" boyutunun (Est= 0.269, SE= 0.0564, t= 4.77, p<0.001) anlamlı ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Öz-yeterliliğin "Yılmama" motivasyonunun kişilik ile mesleki

dayanıklılık arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Est= -0.299, SE= 0.1102, t= 2.72, p<0.001).

Tablo 31. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
Ortalama	-0.165	0.0861	-0.3339	2.3204	-1.916	0.050
Düşük (-1SD)	-0.434	0.1529	-0.7433	-0.132	-2.840	0.005
Yüksek (+1SD)	0.104	0.1103	-0.0929	0.341	0.947	0.344

Tablo 31'de Kişilik ve Mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip olan "Yılmama" değişkenin farklı seviyelerdeki etkisi gösterilmektedir. Düzenleyici etkiye ilişkin detaylar incelendiğinde, turist rehberlerinin turlar esnasında karşılaştıkları güçlüklere karşı yılmama motivasyonu orta (Est= -0.165, p=0.05) ve düşük (Est= -0.434, p<0.05) değerler aldığında düzenleyici etkinin anlamlı olduğu, buna karşın yılmama motivasyonu yüksek (Est= 0.104, p>0.05) değerler aldığında düzenleyici etkinin ortadan kaldığı görülmektedir. Tüm bu sonuçlar ışığında "Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Yılmama" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır" önermesi olan hipotez 1b **kabul edilmiştir**. Yapılan basit eğim (simple slope) analizi sonuçları Şekil 3'te gösterilmiştir.

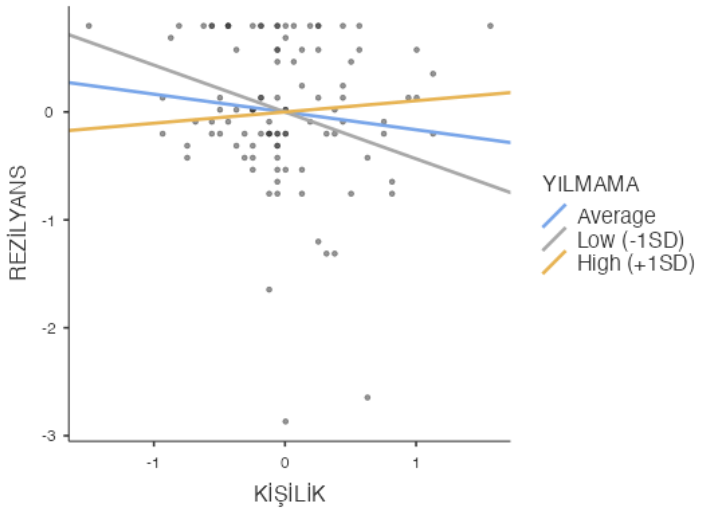

Şekil 3. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Yılmama Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği

Tablo 32' de Mesleki dayanıklılık bağımlı değişkeni ile kişilik bağımsız değişkeni arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Israr" boyutunun düzenleyici rolüne ilişkin test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 32. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Sürdürme Çabası-Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
KİŞİLİK	-0.141	0.0888	-0.31502	0.0331	-1.59	0.113
ISRAR	0.253	0.0527	0.14978	0.3565	4.80	<.001
KİŞİLİK * ISRAR	0.170	0.0895	-0.00491	0.3459	1.91	0.050

Tablo 32 incelendiğinde araştırmanın bağımlı değişkeni olarak belirlenmiş Mesleki dayanıklılık üzerinde, bağımsız değişken olarak belirlenmiş kişilik değişkenin (Est= -0.141, SE= 0.0888, t= -1.59, p>0.05) anlamsız, bunun yanı sıra bağımlı değişken olan mesleki dayanıklılığı düzenleyici değişken olan öz-yeterliliğin "Sürdürme Çabası-Israr" boyutunun (Est= 0.253, SE= 0.0527, t= 4.80, p<0.001) anlamlı ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Öz-yeterliliğin "Sürdürme Çabası-Israr" motivasyonunun kişilik ile mesleki dayanıklılık arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Est= 0.170, SE= 0.0895, t= 1.91, p=0.05).

Tablo 33. Kişilik Değişkeni ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Sürdürme Çabası-Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Değerleri

			%95 Güven Aralığı			
	β	SH	AS	ÜS	Z	p
Ortalama	-0.14095	0.0894	-0.316	0.0342	-1.5773	0.115
Düşük (-1SD)	-0.28306	0.1233	-0.525	-0.0414	-2.2953	0.022
Yüksek (+1SD)	0.00116	0.1095	-0.213	0.2158	0.0106	0.992

Tablo 33'te Kişilik ve Mesleki dayanıklılık arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip olan "Sürdürme Çabası-Israr" değişkenin farklı seviyelerdeki etkisi gösterilmektedir. Düzenleyici etkiye ilişkin detaylar incelendiğinde, turist rehberlerinin turlar esnasında hoşlanmadığı ya da yapmak zorunda olduğu durumlar karşısında sürdürme çabası-ısrar motivasyonu orta (Est= -0.14095, p>0.05) ve yüksek (Est= -0.28306, p>0.05) değerler aldığında düzenleyici etkinin olmadığı görülürken, buna karşın sürdürme çabası-ısrar motivasyonu düşük (Est= 0.104, p>0.05) değerler aldığında düzenleyici etkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ışığında "Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin "Sürdürme Çabası-Israr" boyutuna ilişkin algılarının düzenleyici etkisi vardır" önermesi olan hipotez 1c **kabul edilmiştir**. Yapılan basit eğim (simple slope) analizi sonuçları Şekil 4'te gösterilmiştir.

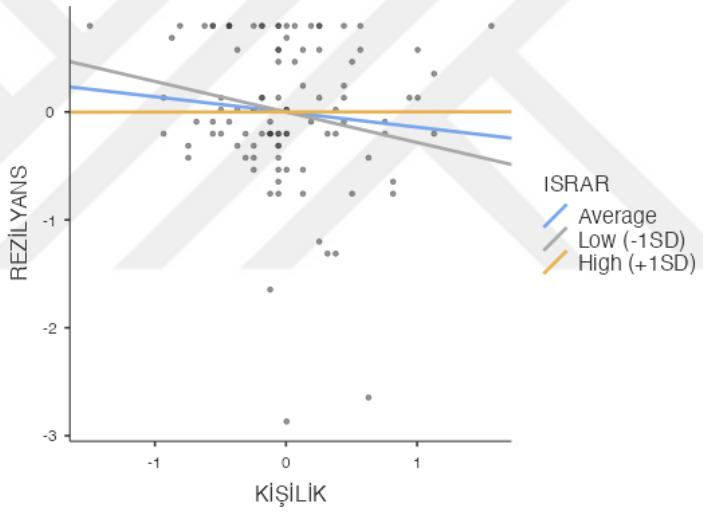

Şekil 4. Kişilik ile Mesleki Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Öz-Yeterliliğin Israr Boyutunun Düzenleyici Etkisine İlişkin Basit Eğim Tahmin Grafiği

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan "Mesleki Dayanıklılık" ile bağımsız değişkeni olan "kişilik" arasındaki etkileşimde turist rehberlerinin "öz-yeterlilik" algılarının düzenleyici etkisi olup olmadığını inceleyen bu çalışmada; öz-yeterlilik değişkenin alt boyutları olan "başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar" boyutlarının her biri için ayrı ayrı olmak üzere düzenleyici etki analizi yapılmıştır. Yukarıda detayları verilen analiz sonuçlarına göre düşük ve orta düzeyde başlama (hipotez 1a) ve yılmama (hipotez 1b) motivasyonunun, düşük düzeyde sürdürme çabası-ısrar (hipotez 1c) motivasyonunun mesleki dayanıklılık ile kişilik arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisi olduğu tespit

edilmiştir. Bu bağlamda hipotez 1a, 1b ve 1c **Kabul Edilmiştir.** Öz-yeterliliğin alt boyutları olan başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar boyutlarına ilişkin hipotezlerin kabul edilmiş olması, mesleki dayanıklılık ile kişilik arasındaki etkileşimde öz-yeterliliğin etkisi olduğunu ortaya koymuş olup, bu bağlamda araştırmanın ana hipotezi olan "Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi vardır." Hipotezi (hipotez 1) **Kabul edilmiştir**.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisini incelemeye yönelik yapılan bu araştırmada, veriler turist rehberlerinden elde edilmiştir. Araştırma kapsamında 206 anket değerlendirilmeye alınmış olup ankete cevap veren katılımcıların demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim durumu) incelendiğinde, araştırmaya katılanlarının çoğunluğunun erkek, 41-50 yaş arasında, bekar ve lisans mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların bireysel özelliklerine (eylem türü, çalışma kartı için alınan eğitim, çalışma şekli, mesleki tecrübe, çalışma kartının kapsamı ve aylık ortalama tur sayısı) ilişkin veriler incelendiğinde ise araştırmaya katılanların çoğunluğunun eylemli rehber olduğu, profesyonel turist rehberliği lisans programı mezunu olduğu, bağımsız olarak mesleğini icra ettiği, 1 ila 3 yıllık mesleki tecrübeye sahip olduğu, çalışma kartı kapsamının ülkesel olduğu ve ayda ortalama tur sayısının 0 ila 5 arasında olduğu göze çarpmaktadır.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Başlama boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çok büyük çoğunlukla başladıkları bir işi tamamlamaya çalıştıkları, belirledikleri hedeflere ulaşmada kendilerini başarılı buldukları ve kendileri için yeni olan şeyleri öğrenmekten kaçınmadıkları söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların beklenmeyen sorunlarla karşılaştıklarında baş edebileceklerine dair inançlarının yüksek olduğunu, çoğunlukla zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınmadıklarını, karmaşık görünen işleri bile çoğunlukla denemeye çalıştıklarını, hayatta karşılaşacakları sorunlarla başa çıkmada kendilerine çoğunlukla güvendiklerini ve yeni bir şey denerken başlangıçta zorlansalar bile çoğunlukla vazgeçmediklerini de söylemek mümkündür. Bu veriler ışığında, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin başlama boyutunda oldukça yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Yılmama boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, kendilerine büyük oranda güvendiklerini ve bir işi ilk denemede yapamazlarsa yüksek olasılıkla başarana kadar uğraştıklarını söylemek mümkündür. Ancak bir başarısızlık karşısında azimlerinin orta düzeyde arttığı görülmüştür. Bu bilgiler yorumlandığında, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin yılmama boyutunda oldukça yüksek olduğu ancak başarısızlık karşısında zaman zaman düşük düzeyde de olsa yılma davranışı gösterebildikleri sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcıların, Genel Öz-yeterlilik ölçeğinin Sürdürme Çabası-Israr boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çoğunlukla bir şey yapmaya karar verdiklerinde hemen harekete geçtiklerini, yaptıkları planlarını hayata geçirebileceklerine dair yüksek bir inanca sahip olduklarını ve bir şeyi yapmak hoşlarına gitmese de o işi bitirmeye çabaladıklarını söylemek mümkündür. Buna göre, turist rehberlerinin öz-yeterliliklerinin sürdürme çabası-ısrar boyutunda oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Turist rehberlerinin tur esnasında karar vermeyi ve verilen kararların uygulanmasını gerektiren pek çok olayla karşılaşabildikleri düşünüldüğünde, verilen cevapların mesleğin doğası ile uyumlu olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, hoşlarına gitmeyen bir tur bile olsa o turun herkes için güzel ve güvenli bir biçimde tamamlanmasından da sorumlu olan kişi turist rehberidir. Bu da yine yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Dışa/İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çoğunluğunun birçok arkadaşa sahip olduklarını, pek çoğunun kendini konuşkan bir insan olarak nitelendirdiklerini, yine çoğunluğunun bir toplantıda konuşmaya katılmayı sevdiklerini, hiç kimseyi tanımadıkları bir sosyal ortamda çoğunluğunun hoşça vakit geçirebildiklerini ve birisiyle dışarı çıkmaya çoğunlukla her an hazır olduklarını söylemek mümkündür. Yine aynı boyutta, katılımcıların başkalarıyla dışarı çıkmaktansa evde vakit geçirmeye orta düzeyde katılım gösterdikleri söylenebilir. Bu veriler göstermektedir ki, turist rehberleri büyük oranda dışa dönüktür. Meslekleri gereği sürekli insanlarla iç içe olan rehberlerin dışa dönük olması beklenen bir sonuçtur. Ancak, yine mesleklerinin gereği olarak vakitlerinin çoğunu mesai mefhumu olmadan, zaman zaman dışarıda konaklayarak evden dışarda geçiren turist rehberleri fırsat bulduklarında veya boş zamanlarında evde vakit geçirmeyi de tercih etmektedirler. Bu sonuç, misafir ve göçmen gruplardan farklı olarak, turistlerin ev sahibi toplum ile geçici etkileşim içinde olduğunu belirten Şeker (2022)'in yürüttüğü çalışma ile açıklanabilir. Tura katılan turistlerle, kalıcı olmayan ve yüzeysel bir ilişkisi olan turist rehberlerinin, fırsat bulduklarında aileleri ile kendi evlerinde "kalıcı" ilişkileri öncelemesi oldukça doğaldır.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Duygusal Denge/Nörotizm boyutuna ilişkin cevapları incelendiğinde, çok büyük çoğunlukla kendilerini duygusal olarak boş hissetmediklerin, kendilerini gergin ve sinirli hissettiklerinde bile çok büyük çoğunlukla işlerine devam ettiklerini söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların çoğunlukla planladıkları şekilde işlerini yürüttükleri, kendilerini hoşnut ve iyi hissetmek için başkalarının onayına çoğunlukla ihtiyaç duymadıkları ve söylememeleri veya yapmamaları gereken şeylerle

zihinlerini çoğunlukla meşgul etmedikleri görülmüştür. Bunlara ek olarak, katılımcıların duygusal dalgalanma yaşadıkları ve kendilerini çok kötü ve mutsuz hissettiklerini zamanların orta düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgulara bakarak, turist rehberlerinin duygusal denge anlamında güçlü oldukları, işlerini yaparken olumsuz duyguların kendilerini ele geçirmesine müsaade etmedikleri ve planladıkları şekilde işlerini sürdükleri açıktır. Kendileri için kadar kötü bir gün olursa olsun, tura katılan kişilerin dikkatlerinin tamamen turist rehberinde olması belirtilen özelliklerin gelişmesine katkıda bulunmuş olabilir. Yine bulgulara bakarak, turist rehberlerinin işlerini yaparken söz sahibi olan kişinin kendileri olduklarının oldukça farkında oldukları ve başkalarından bir onay ihtiyacı duymadıkları da ortadadır. Ancak, her insan gibi zaman zaman duygusal anlamda dalgalanma yaşamaları ve kendilerini mutsuz hissedebilecekleri de göz ardı edilmemesi gereken bir bulgudur.

Katılımcıların, Cervantes Kişilik ölçeğinin Tutarlı/Tutarsız Olma boyutuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, bazen işlerini bir sonraki güne ertelediklerini, bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olduklarını ve bazen biraz dedikodu yaptıklarını orta düzeyde kabul ettiklerini söylemek mümkündür. Bu bulgular turist rehberlerinin kendilerini kişilik bakımından dengeli bulduklarını göstermektedir. Ancak bu konuda turist rehberleri ile ilgili daha güçlü yorumlar yapabilmek için, psikoloji alanında çalışan uzmanların yapacağı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcıların, Mesleki Dayanıklılık ölçeğinde yer alan tüm ifadelere ilişkin cevapları incelendiğinde, hatalarından büyük çoğunlukla ders çıkararak mesleklerini daha iyi yapmaya çalıştıkları, performanslarını sürekli değerlendirerek mesleği yapış tarzlarını devamlı geliştirmeye çabaladıkları ve eleştiri de dahil kendilerine iletilen geri bildirimleri büyük çoğunlukla dikkate aldıkları sonucuna varılabilir. Buna ek olarak, katılımcıların tur esnasındaki sorunları aşmak için meslektaşları ile iş birliği yapmaya büyük oranda sıcak baktıkları, tur sırasında karşılaşılan krizlerin üstesinden çoğunlukla gelebildiklerini ve aşırı iş yükünü çoğunlukla başarılı bir şekilde idare edebildiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca, çalışmaya katılanların meslekleri ile ilgili kitap, teknolojik materyal gibi ekstra kaynaklara ihtiyaç duyduklarında büyük çoğunluğunun bağlı bulundukları oda ve meslektaşlarından yardım istemekten çekinmedikleri, desteklerine ihtiyaç duyduklarında oda yöneticilerine ve meslektaşlarına başvurduklarını ve turist rehberliği alanındaki değişimleri mesleki gelişimleri açısından çoğu zaman bir fırsat olarak gördükleri söylenebilir. Bu bulgular, turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıklarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Turist rehberi olarak, tura katılan herkesin

dikkatinin kendilerinde olduğunun bilincinde olan rehberlerin performanslarını hem kendi değerlendirmeleri hem de aldıkları geri bildirimler ışığında iyileştirmeye çalıştıkları sonucuna varılabilir. İlaveten, farklı gruplardan insanların bir arada gerçekleştirdiği turlar sırasında, pek çok sorun ve kriz çıkabileceğini kestirmek mümkündür. Çalışmada edinilen veriler, turist rehberlerinin bu problemleri aşabildiklerini ve gerektiğinde meslektaşları ile istişarelerde bulunduklarını göstermektedir. Ayrıca, belirli sezonlarda yoğun çalışma gerektiren turist rehberliği mesleğini icra edenlerin, bu çalışma şartlarına uyum gösterebildiklerini de söylemek yanlış olmaz. Bunun yanı sıra, turist rehberlerinin bağlı bulundukları oda ve meslektaşları ile güzel bir iş birliği içinde oldukları ve alandaki değişimleri takip ederek kendilerini güncel tutmaya çalışmaları, bu çalışmanın önemli bulguları arasındadır.

Araştırmaya katılanların, ölçeklere ve bu ölçeklere ait alt boyutlara ilişkin algılarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş olup Öz-yeterlilik, Kişilik ve Mesleki Dayanıklılık ölçeklerinin genel ortalamalarında ve ölçeklerin alt boyutlarında, katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Sadece, Kişilik ölçeğinin "tutarlı/tutarsız olma" boyutunda katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kişilik ölçeğinin "tutarlı/tutarsız olma" boyutuna ilişkin ortalamalar detaylı incelendiğinde; kadınların bu boyuta ilişkin verdikleri cevapların ortalamasının, erkeklerin verdikleri cevapların ortalamasından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda cinsiyete ilişkin farklılığı daha doğru yorumlayabilmek adına özellikle psikoloji alanında kişilik özellikleri ile ilgili çalışmalar yapan uzmanların araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcıların, araştırmada kullanılan ölçeklere ve bu ölçeklere ait alt boyutlara dair verdikleri cevapların medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, Öz-yeterlilik ve Mesleki Dayanıklılık ölçeklerinde ve bu ölçeklerin alt boyutlarında, katılımcıların medeni durumlarına ilişkin anlamlı bir farklılık tespit edilemezken, hem Kişilik ölçeğinin genelinde hem de bu ölçeğin alt boyutları olan "duygusal denge/nörotizm" ve "tutarlı/tutarsız olma" boyutlarında katılımcıların medeni durumlarına ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kişilik ölçeğinin genelinde, bekarların evlilerden daha yüksek ortalamaya sahip olduğu gözlenmiştir. Bu ölçekte medeni duruma göre farklılık gözlemlenen alt boyutlar değerlendirildiğinde, "duygusal denge/nörotizm" boyutunda bekarların, evlilere nazaran daha düşük, "Tutarlı/tutarsız olma" boyutunda ise bekarların bu boyuttaki ortalamasının, evlilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu farklılaşmanın daha doğru yorumlanabilmesi için,

psikoloji alanından uzmanların çalışmalarına gereksinim duyulduğunu söylemek yanlış olmaz.

Çalışmada, katılımcıların öz-yeterlilik algılarının yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan analizler sonucunda, Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde ve alt boyutu olan "Sürdürme Çabası-Israr" boyutunda katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemiş olup ölçeğin alt boyutlarından "Başlama" ve "Yılmama" boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 51-60 yaş arasında yer alanlarla, 20-25, 26-30, 31-40, 41-50 yaş arasında bulunanlar arasında öz-yeterliliğin başlama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Genç yaşlarda (20-25 ve 26-30 yaş arası) bir işe başlamakla ilgili çekinceler görülürken, orta yaşa yaklaştıkça başlama boyutunda kişilerin öz-yeterlilik algılarının arttığını söylemek mümkündür. 51-60 yaş arasında ise yaşa bağlı olarak başlama boyutunda tekrardan bir düşüş olduğu görülmektedir. Yılmama boyutuna ilişkin sonuçlar 26-30 yaş arasında bulunanlarla ise 41-50, 51-60 arasında ve 61 yaş üzerinde olanlar arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Genç yaşlarda (20-25, 26-30 ve 31-40 arası) yılmama eğilimi için yüksek katılım gösteren 4'e yakınlık görülürken, orta yaş ve ilerisinde yılmama boyutunda kişilerin öz-yeterlilik algılarının düştüğünü söylemek mümkündür. Yaş değişkeni için, başlama ve yılmama boyutlarına ilişkin farklılıklar beraber değerlendirildiğinde, katılımcıların bunlara ilişkin algısının orta yaş ve üzerinde hayatın getirdiği başka sorumluluklar ve sorunlarla beraber (varsa çocukların büyümesi, yaşa bağlı sağlık sorunları vb.) düşmeye başladığı sonucuna varılabilir.

Çalışmaya katılanların öz-yeterlilik algılarının eğitim durumlarına göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan analizler sonucunda, öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde ve alt boyutları olan "Başlama" ve "Sürdürme Çabası-Israr" boyutlarında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Yılmama" boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yılmama boyutuna ilişkin sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, doktora, yüksek lisans ve lisans mezunu olanlarla ön lisans mezunları arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Bu boyutta en yüksek ortalama ön lisans mezunu katılımcılarda görülürken, en düşük ortalama ise doktora eğitimi alan katılımcılara aittir. Bu bulgular, belirli bir alan veya konuda yetenekleri görece sınırlı kişilerin, kendilerini gerçekte olduğundan daha yetkin görmesi (Dunning, 2011) olarak tanımlanan Dunning-Kruger etkisi ile açıklanabilir. Bir başka deyişle, bu

sonuçlar kişi bir alanda derinleştikçe o alana dair ne kadar az şey bildiğini fark etmektedir şeklinde de yorumlanabilir.

Katılımcıların öz-yeterlilik algılarının çalışma kartı için aldıkları eğitime göre farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre, Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde ve alt boyutu olan "Sürdürme Çabası-Israr" boyutunda turist rehberlerinin çalışma kartı için aldıkları göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin alt boyutlarından "Başlama" ve "Yılmama" boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Başlama boyutuna ilişkin elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı sahibi olanların lisans, yüksek lisans ve ön lisans sonrasında çalışma kartı alanlar arasında öz-yeterliliğin başlama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Sertifika programı ile çalışma kartı alanların başlama boyutunda öz-yeterlilik algılarının, diğer tüm çalışma kartı için alınan eğitim türlerine göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutta yer alan ifadeler negatif olduğu için, daha düşük katılım ortalaması, bu boyutta daha yüksek öz-yeterlilik algısını ifade etmektedir. Buna göre, başlama boyutuna ilişkin öz-yeterliliği en yüksek olan grubun çalışma kartını ön lisans programı ile alanlar olduğu, bu boyutta en düşük öz-yeterliliğe sahip olanların ise sertifika programı ile çalışma kartı olanlar görülmüştür. Yılmama boyutuna ilişkin elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı alanlarla lisans ve ön lisans programlarıyla çalışma kartı sahibi olanlar arasında öz-yeterliliğin yılmama boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Sertifika programı sonrası çalışma kartı alanların yılmama boyutunda öz-yeterlilik algılarının, diğer tüm çalışma kartı için alınan eğitim türlerine göre en düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Başlama ve yılmama boyutlarındaki söz konusu farklılık birlikte değerlendirildiğinde, çalışma kartı için yükseköğretim sisteminin farklı seviyelerinden eğitim alan katılımcıların, aldığı eğitimin süresi ve kapsayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, sektörün zorlayıcı koşullarına karşı hazır bulunuşluk düzeylerinin sertifika programları ile çalışma kartı alanlara oranla daha yüksek olduğu ve güçlükler karşısında bu grubun yılmama eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Çalışmaya katılım gösteren turist rehberlerinin, Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin alt boyutları olan "Başlama", "Yılmama" ve "Sürdürme Çabası-Israr" boyutlarında katılımcıların mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Başlama boyutuna ilişkin sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-

10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla; 7-10 yıl arasında mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Yılmama boyutuna ilişkin sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla; 7-10 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların ise yine 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Sürdürme Çabası-Israr boyutuna ilişkin elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla; 7-10 yıl arasında mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler daha bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, öz-yeterliliğin üç boyutunda da katılımcıların mesleki tecrübelerine göre ortaya çıkan farklılaşmada her boyutta bir benzerlik görülmüş olup şu şekilde yorumlanabilir: Turist rehberlerinin ilk 3 yılı mesleğe uyum sağlama aşaması olup kişilerin kendini mesleklerinde en tecrübesiz hissettiği zamanlar olduğu, dolayısıyla iş stresinin bu zamanlarda daha fazla hissedildiği söylenebilir. 7-10 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların ise mesleklerinde artık kazandıkları deneyimler sayesinde olgunlaştıkları ve kendilerine bir işi başlatma, zorluklar karşısında yılmama ve bir işi sürdürmede ısrar gösterebilme gibi konularda en güvendikleri zaman diliminde oldukları sonucuna varılabilir. 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olanlarda ise yaş, mesleğin getirdiği yıpranmışlık, hayatlarındaki diğer koşulların değişmesi gibi etkilerle öz-yeterlilik algılarının başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar boyutlarında tekrar bir düşüş gösterdiği sonucuna ulaşılabilir.

Çalışmaya katılan turist rehberlerinin, öz-yeterlilik algılarında aylık ortalama tur sayısına göre bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda, Öz-yeterlilik ölçeğinin genelinde ve ölçeğin “Başlama” ve “Sürdürme Çabası-Israr” alt boyutlarında katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan “Yılmama” boyutunda katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yılmama boyutuna ilişkin elde edilen sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, aylık ortalama tur sayısı 0-5 olanlarla, aylık ortalama tur sayısı 21 ve üzeri olanlar arasında; aylık ortalama 6-10 arasında tur yapan rehberlerle ise ayda 21 ve üzeri tur yapan rehberler arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların öz-yeterlilik algılarından özellikle başlama ve sürdürme çabası- ısrar boyutlarına ilişkin katılım düzeyleri aylık tur sayıları ne olursa olsun paralellik gösterirken tek farklılığın

sadece yılmama boyutunda olması oldukça anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Öyle ki aylık 21 ve fazlası tur yapabilen katılımcıların, mesleki güçlükler karşısında yılmama motivasyonunun daha yüksek olması önemli bir ön koşul olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin yaşa göre farklılık olup olmadığının tespiti için yapılan analizler sonucunda, Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde ve "Duygusal Denge-Nörotizm" alt boyutunda katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık görülürken, ölçeğin diğer alt boyutlarını oluşturan "Dışa-İçe Dönük Olma" ve "Tutarlı-Tutarsız Olma boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Cervantes kişilik ölçeğinin geneline ilişkin sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 20-25 yaş arasındaki katılımcılarla 31-40, 41-50 ve 61 yaş ve üzerindekiler arasında; 26-30 yaş arasındaki katılımcılarla 61 yaş ve üzerindekiler arasında, son olarak 51-60 yaş arasındaki katılımcıların 61 yaş ve üzerindeki katılımcılarla arasındaki farklılaşmanın daha belirgin olduğu söylenebilir. Duygusal Denge-Nörotizm boyutuna ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde ise, 20-25 yaş arasında yer alanlarla, 41-50 yaş arasında olanlar ve 61 yaş üzerindekiler arasında; 51-60 yaşları arasında olan katılımcılarla 61 yaş ve üzerinde olanlar arasında kişilik ölçeğinin duygusal denge-nörotizm boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Görülen bu farklılaşmalar birlikte değerlendirildiğinde, farklılaşmaların üç gruba ayrıldığı söylenebilir. Bu gruplamanın da gençler, orta yaşlılar ve ileri yaştakiler şeklinde olduğu gözlenmiştir. Gruplar arası farklılık ilişkisi değerlendirildiğinde, duygusal dalgalanmaların genç yaşlarda daha çok görüldüğü, ancak yaş ilerledikçe belli bir dengeye geldiği sonucuna varılabilir. Katılımcılarda 50 yaş civarında görülen küçük farklılığın alanında uzman kişilerce araştırılması önerilebilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla yapılan analizlere göre ne Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde ne de ölçeğin alt boyutları olan "Dışa-İçe Dönük Olma", "Duygusal Denge-Nörotizm" ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" boyutlarında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Bu sonuç da eğitim durumu fark etmeksizin turist rehberliği mesleğini yapan profesyonellerin ortak kişilik özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin çalışma kartı için aldıkları eğitime göre farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla yapılan analizler sonucunda, Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde ve ölçeğin alt boyutlarını oluşturan "Dışa-İçe Dönük Olma" "Duygusal Denge-Nörotizm" ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" boyutlarında katılımcıların

çalışma kartı için aldıkları eğitime göre anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Analizlerde, bazı sonuçlar 0.05 düzeyinde anlamlı olsa da, tukey analizine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, çalışma kartı için alınan eğitim fark etmeksizin turist rehberliği mesleğini yapan profesyonellerin ortak kişilik özelliklerine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin mesleki tecrübeye göre farklılıkgösterip göstermediklerini belirleyebilmek amacıyla yapılan analiz bulgularına göre, Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde, ölçeğin "Duygusal Denge-Nörotizm" ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" alt boyutlarında katılımcıların mesleki tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık görülmezken, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Dışa-İçe Dönük Olma" boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dışa-İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin sonuçlar detaylı değerlendirildiğinde, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla; 4-6 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların yine 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla ve 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla arasında kişilik ölçeğinin dışa-içe dönük olma boyutuna ilişkin farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Bu farklılaşmalar değerlendirildiğinde, mesleğin ilk yıllarında turist rehberlerinin daha dışa dönük olduğu gözlemlenirken, mesleki tecrübe arttıkça turist rehberlerinin dışa dönüklük eğiliminin düştüğü sonucuna varılabilir. 7-10 yıl arası mesleki tecrübeye sahip katılımcılarda görülen farklılığın alanında uzman kişilerce araştırılması önerilebilir.

Katılımcıların kişilik özelliklerinde aylık ortalama tur sayısına göre bir farklılaşma olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan analiz sonucunda, Cervantes kişilik ölçeğinin genelinde, ölçeğin "Duygusal Denge-Nörotizm" ve "Tutarlı-Tutarsız Olma" alt boyutlarında katılımcıların aylık ortalama tur sayılarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, ölçeğin bir diğer alt boyutu olan "Dışa-İçe Dönük Olma" alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Dışa-İçe Dönük Olma boyutuna ilişkin elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, ayda ortalama 0-5 arası tur yapanların, 11-15 tur ve 16-20 tur yapanlarla arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklılık, kendi içinde değerlendirildiğinde aylık ortalama tur sayısı arttıkça katılımcıların dışa dönük olma eğilimlerinin yükseldiği görülmektedir. Ancak, bu boyutta turist rehberlerinin katılım düzeylerinin birbirine yakınlığı (En düşük: 3.56, En yüksek: 3.97) düşünüldüğünde, turist rehberlerinin aylık tur ortalaması kaç olursa olsun dışa-içe dönük olmaları açısından çok da farklılaşma olmadığı şeklinde de yorumlanabilir.

Katılımcıların mesleki dayanıklılık düzeylerinde yaşa, eğitim durumuna, çalışma kartı için aldıkları eğitime, mesleki tecrübeye ve aylık ortalama tur sayısına göre bir farklılaşma olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıklarında eğitim durumlarına göre bir farklılık tespit edilmemiştir. Fakat, yaş, çalışma kartı için alınan eğitim, mesleki tecrübe ve son olarak aylık ortalama tur sayısına göre anlamlı bir farklılık oluştuğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların mesleki dayanıklılık düzeylerinde yaşa göre bir farklılaşma olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan analiz sonucunda, 20-25 yaş aralığındaki turist rehberlerinin, 51-60 yaş ve 61 yaş ve üzerindekilerle, 26-30 yaş aralığındaki turist rehberlerinin, yine 51-60 yaş ve 61 yaş ve üzerindekilerle, son olarak 31-40 yaş aralığındaki turist rehberlerinin 51-60 yaş arasındakilerle arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklılığa daha detaylı bakıldığında, genç yaşlardan orta yaşlara doğru ilerlerken mesleki dayanıklılığın arttığı ancak 41 yaş sonrasında mesleki dayanıklılığın düşme eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar ışığında, turist rehberleri genç yaşlarda mesleki anlamda daha dayanıklıyken, yaşları ilerledikçe meslekte karşılaştıkları durumlar karşısında daha dayanıksız oldukları söylenebilir.

Turist rehberlerinin mesleki dayanıklılıklarının çalışma kartı için aldıkları eğitime göre bir farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için yapılan analiz sonuçları değerlendirildiğinde, sertifika programı ile çalışma kartı almaya hak kazananlarla turist rehberliği ön lisans programını ve turist rehberliği lisans programını tamamlayarak çalışma kartı alanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Sertifika programı ile çalışma kartı alanların, herhangi bir yüksek öğretim programını (öz lisans, lisans, yüksek lisans) tamamlayarak çalışma kartı alanlara kıyasla, daha düşük mesleki dayanıklılığa sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu farklılık, çalışma kartı için yükseköğretim sisteminin farklı seviyelerinden eğitim alan katılımcıların, aldığı eğitimin süresi ve kapsayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, sektörün zorlayıcı koşullarına karşı hazır bulunuşluk düzeylerinin sertifika programları ile çalışma kartı alanlarla oranla daha yüksek olduğunu ve güçlükler karşısında daha dayanıklı olduklarını işaret etmektedir.

Katılımcıların mesleki dayanıklılıklarının mesleki tecrübelerine göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analizler göstermiştir ki, 1-3 yıl arası mesleki tecrübeye sahip olanların, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanlarla, 7-10 yıl arası mesleki tecrübesi olanların ise 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübesi olanlarla arasında anlamlı bir farklılaşma vardır. Mesleğe yeni başlayanlarda (1-3 yıl arası tecrübe), mesleki dayanıklılık düzeyinin en düşük olduğu görülürken, meslekte tecrübe kazanmış olanların

(7-10 yıl arası tecrübe) mesleki dayanıklılıklarının tecrübe ile arttığı görülmektedir. Ancak 10 yıl ve üzerinde tecrübe sahibi olan rehberlerin mesleki dayanıklılıklarında bir düşüş gözlenmiştir. Bu da çalışmanın bir diğer sonucu olan, turist rehberlerinde orta yaş sonrasında mesleki dayanıklılığın düşme eğiliminde olmasını destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılanların mesleki dayanıklılıklarında, aylık ortalama tur sayısına ilişkin bir farklılaşma olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla yapılan analiz sonucu detaylı değerlendirildiğinde, ayda ortalama 0-5 arası tur yapanların, 11-15 tur, 16-20 tur ve 21 ve üzeri tura katılanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayda yapılan ortalama tur sayısı arttıkça, mesleki dayanıklılığın da arttığı gözlenmektedir. Bu sonuç, daha yoğun çalışanlar, mesleki anlamda daha dayanıklıdır veya zaten daha dayanıklı olanlar ayda daha fazla tur yapma eğilimindedir şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan "Mesleki Dayanıklılık" ile bağımsız değişkeni olan "kişilik" arasındaki etkileşimde turist rehberlerinin "öz-yeterlilik" algılarının düzenleyici etkisi olup olmadığını inceleyen bu çalışmada; öz-yeterlilik değişkenin alt boyutları olan "başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar" boyutlarının her biri için ayrı ayrı olmak üzere düzenleyici etki analizi yapılmıştır. Yukarıda detayları verilen analiz sonuçlarına göre düşük ve orta düzeyde başlama (hipotez 1a) ve yılmama (hipotez 1b) motivasyonunun, düşük düzeyde sürdürme çabası-ısrar (hipotez 1c) motivasyonunun mesleki dayanıklılık ile kişilik arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda hipotez 1a, 1b ve 1c **Kabul Edilmiştir.** Öz-yeterliliğin alt boyutları olan başlama, yılmama ve sürdürme çabası-ısrar boyutlarına ilişkin hipotezlerin kabul edilmiş olması, mesleki dayanıklılık ile kişilik arasındaki etkileşimde öz-yeterliliğin etkisi olduğunu ortaya koymuş olup, bu bağlamda araştırmanın ana hipotezi olan "Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki ilişkide öz-yeterlilik algılarının düzenleyici etkisi vardır." Hipotezi (hipotez 1) **Kabul edilmiştir**.

Sonuçlar değerlendirildiğinde, öz-yeterliliğin mesleki dayanıklılık ve kişilik özellikleri arasındaki etkileşimde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Düşük ve orta düzeyde öz-yeterlilik algısına sahip turist rehberlerinin başlama, yılmama ve ısrar motivasyonlarının mesleki dayanıklılık ve kişilik arasındaki etkileşimde düzenleyici etkisinin olması, Bandura'nın (1997) öz-yeterlilik teorisi ile desteklenebilir. Öyle ki, Bandura (1997) bireylerin kendine olan inançlarının, zorluklarla başa çıkma yeteneklerini etkilediğini vurgulamaktadır.

Çıkan sonuçlar ışığında, öz-yeterliliği oluşturan her bir alt boyut ayrı ayrı değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Başlama motivasyonu turist rehberlerinin yeni bir işe başlama istekliliğini ifade etmektedir. Ryan ve Deci (2000) tarafından literatüre kazandırılan içsel motivasyon teorisine göre, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirme arzusu, yeni bir işe başlama motivasyonunu olumlu yönde etkileyen bir unsur olarak değerlendirilirken, Bandura'nın (1997) öz-yeterlilik teorisine göre de yüksek öz-yeterlilik düzeyine sahip bireylerin yeni bir işi başlatma konusunda daha istekli olduklarını vurgulamaktadır. Yılmama motivasyonu ise bir turist rehberinin tur öncesinde, esnasında ve sonrasına karşılaştığı zorluklarla mücadele etme ve pes etmeme isteğini ifade eder. Diğer taraftan söz konusu durum mesleğe karşı duyulan tutku ve mesleki azim olarak da ifade edilebilir. Duckworth vd., (2007) tarafından literatüre kazandırılan Grit kavramı, uzun süreli hedeflere ulaşma konusundaki tutku ve azmi vurgulamaktadır. Sürdürme çabası-ısrar motivasyonu turist rehberlerinin hedefine ulaşmak için gösterdikleri sürekli çaba şeklinde ifade edilebilir. Ryan ve Deci'nin (2000) içsel motivasyon teorisi, bu tarz bir motivasyonun öz-yeterlilikle ilişkilendirildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Masten ve Reed (2002) dayanıklılığın sürdürme motivasyonu ile güçlü bir ilişkisi olduğunu ve zorluklarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir. Daha önceki yapılan çalışmalar Bandura'nın (1997) öz-yeterlilik teorisini ve öz-yeterlilik ile alt boyutları arasındaki ilişkiyi desteklediği gibi aynı zamanda öz-yeterliliğin mesleki dayanıklılık üzerindeki etkisini de vurgulamaktadır.

Hem elde edilen bulgulardan hem de literatür taramasından hareketle mesleki dayanıklılık ve kişilik arasındaki etkileşimde öz-yeterliliğin düzenleyici etkisi olduğu göze çarpmaktadır. Ancak elde edilen bulgularda öz-yeterlilik algısının düşük ve orta düzeyde olması mesleki dayanıklılığı etkilerken, yüksek öz-yeterlilik algısının düzenleyici rolünün olmaması açıklamaya muhtaçtır. Bu noktada, orta ve düşük öz-yeterlilik algısına pşsahip bireyler, zorluklarla karşılaştıklarında belki de daha dikkatli ve temkinli bir yaklaşım sergileyerek, risklerini minimize edebilirler. Bu durum, onların dayanıklılıklarını artırır. Dweck'in (2006) zihin yapıları teorisine göre, bu bireyler zorluklara "öğrenme fırsatı" olarak yaklaşabilirler, bu da onların pes etme yerine öğrenme ve geliştirme odaklı bir bakış açısına sahip olmalarını sağlayabilir. Öte yandan, yüksek düzeyde öz-yeterlilik algısına sahip bireylerin motivasyonlarının mesleki dayanıklılık ve kişilik arasındaki etkileşimde düzenleyici bir etkisinin olmaması, bu bireylerin zaten güçlü bir dayanıklılığa sahip olduğunu ve kişilik özelliklerinin bu dayanıklılığı

etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, Deci ve Ryan'ın (2000) öz belirleme teorisi ile de ilişkilendirilebilir; bireylerin içsel motivasyonlarının yüksek olduğu durumlarda, dışsal faktörlerin etkisinin azalabileceği ifade edilmektedir.

Diğer taraftan yüksek öz- yeterlilik algısına sahip bireylerin genellikle daha fazla hedef belirlediği ve sonuç odaklı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Ancak, aşırı motivasyon bazen stres ve kaygıya yol açabilir ve bu durum kişinin dayanıklılığını olumsuz etkileyebilir. Duckwort vd., (2007) bu durumu Grit kavramı çerçevesinde değerlendirmiştir; yüksek motivasyon ve özveri, bireylerin hedeflerine ulaşmalarında önemli bir rol oynasa da aşırı baskı ve beklenti altında da olumsuz sonuçlar doğurabilir. Diğer taraftan yüksek öz-yeterlilik motivasyonuna sahip bireyler, sınırsız bir başarı beklentisi oluşturmuş olabilirler. Bu durum, tükenmişlik hissi veya hayal kırıklığı yaratabilir. Bu noktada, Masten ve Reed (2002), duygusal yükün artmasının bireylerin dayanıklılığını olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, orta ve düşük öz-yeterlilik motivasyon seviyesine sahip bireylerin daha yüksek mesleki dayanıklılığa sahip olmaları, bu bireylerin zorluklarla başa çıkma konusunda daha esnek ve öğrenmeye açık bir tavır sergilemelerinin bir yansıması olabilir. Yüksek motivasyonun belirli bir noktadan sonra, aşırı baskı ve beklentiler nedeniyle olumsuz sonuçlar doğurabilmesi mümkündür.

Turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki dayanıklılıkları arasındaki etkileşimde öz-yeterlilik algılarının düzenleyici rolünün tespitini hedefleyen bu çalışmanın bulguları ile alandaki araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Turist rehberliği eğitimi alan bireylerin öz-yeterlilik algılarının nasıl şekillendiğini değerlendiren uzun vadeli araştırmalar yapılabilir.
- Öz-yeterlilik algısının düşük olduğu gruplar için mesleki destek programları rehberlerin öz-yeterlilik düzeylerini artırmayı hedefleyen müdahalelerin etkileri araştırılabilir.
- Orta yaş sonrası mesleki dayanıklılığın düşüş eğilimini önlemek için hangi stratejilerin uygulanabileceği üzerine odaklanılabilir.
- Grit teorisi bağlamında turist rehberlerinin uzun vadeli hedeflerine ulaşma konusundaki motivasyonlarını inceleyen çalışmalar yapılabilir.

- Öz-yeterlilik, yılmama ve ısrar gibi motivasyonel unsurların rehberlik mesleğinde nasıl geliştirilebileceği ve bunun mesleki performansa etkisi araştırılabilir.
- Turist rehberlerinin kriz anlarındaki performansını artırabilecek dayanıklılık eğitimleri ve stres yönetimi programlarının mesleki sonuçlara etkisi incelenebilir.
- Yüksek motivasyonun tükenmişlik ve strese yol açma potansiyelini değerlendiren çalışmalar artırılabilir.
- Aşırı motivasyonu dengeleyebilecek mesleki eğitim ve destek sistemlerinin nasıl tasarlanabileceği araştırılabilir.
- Psikolojik dayanıklılıklarını artırmak için rehberlere sağlanabilecek destek sistemleri (mentorluk programları, terapi vb.) değerlendirilebilir.
- Gelecekte, araştırmacılar bu çalışmadaki değişkenlerin arasındaki etkileşimi daha kapsamlı bir şekilde anlamlandırabilmek için nitel araştırmalarla da desteklenmiş çalışmalar yapabilirler.

KAYNAKÇA

Abdelmotaleb, M. and Saha, S. K. (2013). The role of academic self-efficacy as a mediator variable between perceived academic climate and academic performance. *Journal of Education and Learning*, 2(3). https://doi.org/10.5539/jel.v2n3p117

Ahn, S., Song, R., & Choi, S. (2016). Effects of self-care health behaviors on quality of life mediated by cardiovascular risk factors among individuals with coronary artery disease: A structural equation modeling approach. *Asian Nursing Research*, 10(2), 158-163. https://doi.org/10.1016/j.anr.2016.03.004

Alataş, G. (2023). Öz-yeterlik Inancının ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Tepkisinin Genel Karar Verme Stillerine Etkisi: Profesyonel Turist Rehberleri üzerine bir Uygulama (Master's thesis, Marmara Universitesi (Turkey)).

Alderman, M.Kay. (1999). Motivation For Achievement. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Alrawadieh, Z., Alrawadieh, D. D., Olya, H. G., Bayram, G. E., & Kahraman, O. C. (2023). Sexual harassment, psychological well-being, and job satisfaction of female tour guides: The effects of social and organizational support. In *Gender and Tourism Sustainability* (pp. 186-204). Routledge.

Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Gjertsen, S. R., Krossbakken, E., Kvam, S., & Pallesen, S. (2013). The relationships between behavioral addictions and the five-factor model of personality. *Journal of Behavioral Addictions*, 2(2), 90-99. https://doi.org/10.1556/jba.2.2013.003

Ayuningtiyas, K., Suryanto, S., & Herachwati, N. (2023). Smart personality development model in software developer. *International Journal of Entrepreneurship Business and Creative Economy, 3*(1). https://doi.org/10.31098/ijebce.v3i1.739

Bal, E., & Şahin, F. (2011). Cervantes kişilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 26*(68), 37-49.

Baloğlu, E. (2011). Senior students' self-efficacy beliefs about using ESP in their prospective careers (Master's thesis, Middle East Technical University).

Balyan, M., Köksal, A., Gönkek, P., Zekioglu, A., & Basoglu, U. D. (2021). Analysis of Emotional Intelligence and Personality Traits of Students in Faculty of Sports Sciences. *Journal of Educational Psychology-Propositos y Representaciones, 9*.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. Englewood Cliffs, NJ, 1986(23-28), 2.

Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175.

Bandura, A. (1990). Perceived self-efficacy in the exercise of personal agency. *Journal of Applied Sport Psychology*, 2(2), 128-163.

Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248-287.

Bandura, A. (1992). Social cognitive theory of social referencing. In *Social referencing and the social construction of reality in infancy* (pp. 175-208). Boston, MA: Springer US.

Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.

Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. In V. S. Ramachaudran (Eds.), *Encyclopedia of Human Behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. (Reprinted in H. Friedman (Eds.) (1998). *Encyclopedia of Mental Health*. San Diego: Academic Press).

Bandura, A. (Eds.). (1995). *Self efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child development*, *67*(3), 1206-1222.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364.

Bandura, A. (1998). Personal and collective efficacy in human adaptation and change.

Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 21-41.

Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9(3), 75-78.

Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology*, 51(2), 269-290.

Bandura, A. (2012). Going global with social cognitive theory: From prospect to paydirt. In *Applied Psychology* (pp. 53-79). Psychology Press.

Barger, B., Campbell, J., & Simmons, C. (2016). The five factor personality model in children with ASD during middle childhood. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, *31*(3), 174-183. https://doi.org/10.1177/1088357615583472

Barone, D., Maddux, J. E., and Snyder, C. R. (1997). Social Cognitive Psychology: History and Current Domains. New York: Plenum.

Barr, C., Newman, T., Becker, M., Parker, C., Champoux, M., Lesch, K., … & Higley, J. (2003). The utility of the non-human primate model for studying gene by environment interactions in behavioral research. *Genes Brain & Behavior*, *2*(6), 336-340. https://doi.org/10.1046/j.1601-1848.2003.00051.x

Baumert, A., Schmitt, M., Perugini, M., Johnson, W., Blum, G., Borkenau, P., … & Wrzus, C. (2017). Integrating personality structure, personality process, and

personality development. *European Journal of Personality, 31*(5), 503-528. https://doi.org/10.1002/per.2115

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.

Bekk, M., Spörrle, M., & Kruse, J. (2016). The benefits of similarity between tourist and destination personality. *Journal of Travel Research*, 55(8), 1008-1021. https://doi.org/10.1177/0047287515606813

Beltman, S., Mansfield, C., & Price, A. (2011). Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience. *Educational Research Review*, 6(3), 185-207. http://dx.doi.org/10.1016/j.edurev.2011.09.001.

Betz, N. E., & Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 28(5), 399.

Birişçi, S., & Kul, E. (2019). Predictors of technology integration self-efficacy beliefs of preservice teachers. *Contemporary Educational Technology*, 10(1), 75-93.

Bishop, D., & Deokar, A. (2014, January). Toward an understanding of preference for agile software development methods from a personality theory perspective. In *2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 4749-4758). IEEE.

Bleidorn, W., Kandler, C., Riemann, R., Angleitner, A., & Spinath, F. M. (2009). Patterns and sources of adult personality development: growth curve analyses of the neo pi-r scales in a longitudinal twin study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 142-155. https://doi.org/10.1037/a0015434

Bleidorn, W., Kandler, C., & Caspi, A. (2014). The behavioural genetics of personality development in adulthood—classic, contemporary, and future trends. *European Journal of Personality*, 28(3), 244-255. https://doi.org/10.1002/per.1957

Bleidorn, W., Hill, P., Back, M., Denissen, J., Hennecke, M., Hopwood, C., … & Roberts, B. (2019). The policy relevance of personality traits. https://doi.org/10.31234/osf.io/a9rbn

Bleidorn, W., Hopwood, C. J., & Lucas, R. E. (2019). Life events and personality trait change. *Journal of Personality, 87*(1), 5-20. https://doi.org/10.1111/jopy.12377

Block, J., & Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349-361. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.2.349

Bong, M., & Skaalvik, E. M. (2003). Academic self-concept and self-efficacy: How different are they really? *Educational Psychology Review*, 15, 1-40.

Britt, T. W., Shen, W., Sinclair, R. R., Grossman, M. R., & Klieger, D. M. (2016). How much do we really know about employee resilience?. *Industrial and Organizational Psychology*, *9*(2), 378-404.

Bruning, R. H., Schraw, G. J., & Ronning, R. R. (1999). *Cognitive psychology and instruction*. Prentice-Hall, Inc., One Lake Street, Upper Saddle River, NJ 07458.

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.

Campbell-Sills, L., & Stein, M. B. (2007). Psychometric analysis and refinement of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Validation of a 10-item measure of resilience. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 1019-1028. https://doi.org/10.1002/jts.20271.

Caspi, A., Roberts, B., & Shiner, R. (2005). Personality development: Stability and change. *Annual Review of Psychology*, *56*(1), 453-484. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141913

Castelo-Branco, V., et al. (2008). Cervantes kişilik ölçeği: Geliştirme ve psikometrik özellikler. *Journal of Personality Assessment*, *90*(3), 278-289.

Cervone, D., Jiwani, N., & Wood, R. (1991). Goal setting and the differential influence of self-regulatory processes on complex decision-making performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 257.

Cisler, J. M., Amstadter, A. B., & Nugent, N. R. (2011). Genetic and environmental influences on posttrauma adjustment in children and adolescents: The role of personality constructs. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, *4*(4), 301-317.

Chen, P., & Zimmerman, B. (2007). A cross-national comparison study on the accuracy of self-efficacy beliefs of middle-school mathematics students. *The Journalof Experimental Education*, 75(3), 221-244.

Cheng, H., Furnham, A., & Ward, C. (2016). Resilience and personality traits. *Personality and Individual Differences*, *101*, 140-144.

Çınar, K., & Yenipınar, S. (2019). Turist rehberlerinin mesleki dayanıklılığı üzerine bir inceleme. *Turizm Akademik Dergisi*, *6*(1), 55-70.

Cicchetti, D. (2010). Resilience under conditions of extreme stress: A multilevel perspective. *World Psychiatry: Official Journal of The World Psychiatric Association (WPA)*, 9(3), 145–154. https://doi.org/10.1002/j.2051-5545.2010.tb00297.x.

Cihangir, E., & Şeremet, M. (2020). Van'ın Edremit ilçesinde turizmin gelişimi: Rezilyans ve değişim. *Türk Coğrafya Dergisi*, (74), 47-59.

Cloninger, C., & Cloninger, K. (2011). Person-centered therapeutics. *The International Journal of Person Centered Medicine*, *1*(1), 43-52. https://doi.org/10.5750/ijpcm.v1i1.21

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental review*, *18*(1), 47-85.

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depress Anxiety*, 18(2), 76-82. https://doi.org/10.1002/da.10113.

Crain, J. L. (2000). The effects of a formal induction program on newly hired teachers' perceptions of self-efficacy. *University of Kansas*.

Crawford, J. D., & Stankov, L. (1996). Age differences in the realism of confidence judgments: A calibration study using tests of fluid and crystallized intelligence. *Learning and Individual Differences*, 8(2), 83-103.

Crespi-Vallbona, M. (2021). Self-efficacy and performance in tour guides: A case study. *Journal of Tourism Studies*, *30*(2), 189-203.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage.

Çelik, C. (2018). Kişilik gelişimi ve bireysel farklılıklar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 41*(2), 105-128.

Çetinkaya Büyükbodur, A. (2018). Sosyal hizmet uzmanlarında psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stresin incelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çınar, B., & Yenipınar, U. (2019). Turizm rehberliği bölümü öğrencilerinde genel öz yeterlilik algısı, mesleki kaygı ve mesleği yapma niyeti ilişkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *30*(3), 153-162.

Damian, R., Serrano, S., & Hill, P. (2020). Hurricane exposure and personality development. *Journal of Personality, 89*(1), 35-49. https://doi.org/10.1111/jopy.12542

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227-268.

Değirmencioğlu, S. (2001). Turist rehberliği mesleğinde etik değerler. *Turizm ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 2*(3), 189-202.

Denissen, J. J. A., Luhmann, M., Chung, J. M., & Bleidorn, W. (2019). Transactions between life events and personality traits across the adult lifespan. *Journal of Personality and Social Psychology,* 116(4), 612-633. https://doi.org/10.1037/pspp0000196

Deng, A., Liu, W., Long, A., Zhu, Y., & Gao, K. (2022). Stigmatization and interpersonal deviance behaviors of tour guides: The influence of self-identity threat and moral disengagement. *Frontiers in Psychology*, 13, 765098.

DeYoung, C., Quilty, L., & Peterson, R. (2007). Between facets and domains: 10 aspects of the big five. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*(5), 880-896. https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.5.880

Dias, Á. L., Cunha, I., Pereira, L., Costa, R. L., & Gonçalves, R. (2022). Revisiting small- and medium-sized enterprises' innovation and resilience during COVID-19: The tourism sector. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(1), 11.

Dillman, D. A., Smyth, J. D., & Christian, L. M. (2014). *Internet, phone, mail, and mixed-mode surveys: The tailored design method* (4th ed.). John Wiley & Sons.

Dönmez, F. G., Gürlek, M., & Karatepe, O. M. (2024). Does work-family conflict mediate the effect of psychological resilience on tour guides' happiness? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 36(9), 2932-2954.

Dörnyei, Z. (2001). New themes and approaches in second language motivation research. *Annual Review of Applied Linguistics*, 21, 43-59.

Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: Perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*(6), 1087-1101.

Dunning, D. (2011). The Dunning–Kruger effect: On being ignorant of one's own ignorance. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 44, pp. 247-296). Academic Press.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. New York: Ballantine Books.

Efron, B. (1979). Bootstrap methods: Another look at the jackknife. *The Annals of Statistics, 7*(1), 1-26.

Elias, S. M., & MacDonald, S. (2007). Using past performance, proxy efficacy, and academic self-efficacy to predict college performance. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(11), 2518-2531.

Epstein, S., & Morling, B. (1995). Is the self motivated to do more than enhance and/or verify itself? In *Efficacy, Agency, and Self-Esteem* (pp. 9-29). Boston, MA: Springer US.

Er, K. O. (2020). The relationship between teacher self-efficacy beliefs and educational beliefs of pre-service teachers. *Educational Research and Reviews*, 15(1), 8-18.

Everhart, C. B., & Chelladurai, P. (1998). Gender differences in preferences for coaching as an occupation: The role of self-efficacy, valence, and perceived barriers. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 69(2), 188-200.

Ekinci, Y., & Hosany, S. (2006). Destination personality: An application of brand personality to tourism destinations. *Journal of Travel Research, 45*(2), 127-139. https://doi.org/10.1177/0047287506291603

Fan, H., & Deng, L. (2008). Developing and validating a measure of web personalization strategy. *International Journal of Technology and Human Interaction, 4*(4), 1-28. https://doi.org/10.4018/jthi.2008100101

Ferla, J., Valcke, M., & Cai, Y. (2009). Academic self-efficacy and academic self-concept: Reconsidering structural relationships. *Learning and Individual Differences*, 19(4), 499-505.

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). Sage.

Fitriana, D., Miyarsah, M., & Rusdi, R. (2019). The analysis of proenvironmental behavior (PEB) through by personality at senior high school students. *Indonesian Journal of Science and Education, 3*(1), 48. https://doi.org/10.31002/ijose.v3i1.1116

Florian, V., Mikulincer, M., & Taubman, O. (1995). Does hardiness contribute to mental health during a stressful real-life situation? The roles of appraisal and coping. *Journal of personality and social psychology, 68*(4), 687.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). McGraw-Hill.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). Open hearts build lives: Positive emotions, induced through loving-kindness meditation, build consequential personal resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(5), 1045-1062.

Furnham, A., & Fudge, C. (2008). The five factor model of personality and sales performance. *Journal of Individual Differences, 29*(1), 11-16. https://doi.org/10.1027/1614-0001.29.1.11

Garmezy, N. (1983). Stressors of childhood. In N. Garmezy & M. Rutter (Eds.), *Stress, coping, and development in children* (pp. 43–84). Johns Hopkins University Press.

Geukes, K., Zalk, M., & Back, M. (2017). Understanding personality development. *International Journal of Behavioral Development, 42*(1), 43-51. https://doi.org/10.1177/0165025416677847

Ginting, N. (2018). Being manageable through self-efficacy in heritage tourism development. Asian Journal of Quality of Life, 3(11): 29–38. https://doi.org/10.21834/ajqol.v3i11.119

Gladwell, M. (2008). *Outliers: The story of success*. Little, Brown.

Graham, S. (2011). Self-efficacy and academic listening. *Journal of English for Academic Purposes*, 10(2), 113-117.

Grob, A. (2016). Co-development in personality in close relationships. *European Psychologist, 21*(4), 233-236. https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000273

Gu, Q., & Day, C. (2007). Teachers resilience: A necessary condition for effectiveness. *Teaching and Teacher education*, *23*(8), 1302-1316.

Gu, Q. (2014). The role of relational resilience in teachers' career-long commitment and effectiveness. *Teachers and Teaching*, 20(5), 502-529.

Guan, X. H., & Huan, T. C. (2019). Talent management for the proactive behavior of tour guides. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(10), 4043-4061.

Haan, A. D. d., Deković, M., Akker, A. L. v. d., Stoltz, S., & Prinzie, P. (2013). Developmental personality types from childhood to adolescence: associations with parenting and adjustment. *Child Development*, 84(6), 2015-2030. https://doi.org/10.1111/cdev.12092

Haines, V. Y., Harvey, S., Durand, P., & Marchand, A. (2013). Core self-evaluations, work–family conflict, and burnout. *Journal of Marriage and Family*, 75(3), 778-793. https://doi.org/10.1111/jomf.12026

Hammoud, M. S., Bakkar, B. S., Abu-Hilal, M. M., & Al Rujaibi, Y. S. M. (2019). Relationship between psychological hardiness and career decision-making self-efficacy among eleventh grade students in Sultanate of Oman. *International Journal of Psychology and Counselling*, 11(2), 6-14.

Harris, E., & Fleming, D. (2005). Assessing the human element in service personality formation: Personality congruency and the five factor model. *Journal of Services Marketing*, *19*(4), 187-198. https://doi.org/10.1108/08876040510605226

Hartmann, S., Weiss, M., Newman, A., & Hoegl, M. (2020). Resilience in the workplace: A multilevel review and synthesis. *Applied psychology*, *69*(3), 913-959.

Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (2nd ed.). Guilford Press.

Heckman, J., Pinto, R., & Savelyev, P. (2012). Understanding the mechanisms through which an influential early childhood program boosted adult outcomes. https://doi.org/10.3386/w18581

Herman, J. (2011). *Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları, Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre* (T. Tosun, Çev.). 2. Baskı. İstanbul: Literatür Yayınları.

Herndon, R. W., McGue, M., Krueger, R. F., & Iacono, W. G. (2005). Genetic and environmental influences on adolescents' perceptions of current family environment. *Behavior Genetics*, 35(4), 373-380. https://doi.org/10.1007/s10519-004-2060-z

Herrman, H., Stewart, D. E., Diaz-Granados, N., Berger, E. L., Jackson, B., & Yuen, T. (2011). What is resilience? *The Canadian Journal of Psychiatry*, 56(5), 258-265.

Hiver, P. (2018). Teachstrong: The power of teacher resilience for L2 practitioners. In S. Mercer & A. Kostoulas (Eds.), *Language Teacher Psychology* (pp. 231–246). Multilingual Matters.

Hochwälder, J. (2000). Assumptions about human nature: Comparison of implicit and explicit personality theories. *Psychological Reports*, *87*(2), 611-622. https://doi.org/10.2466/pr0.2000.87.2.611

Hopwood, C. J., Donnellan, M. B., Blonigen, D. M., Krueger, R. F., McGue, M., Iacono, W. G., … & Burt, S. A. (2011). Genetic and environmental influences on personality trait stability and growth during the transition to adulthood: a three-wave longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(3), 545-556. https://doi.org/10.1037/a0022409

Hosany, S., Ekinci, Y., & Uysal, M. (2006). Destination image and destination personality: an application of branding theories to tourism places. *Journal of Business Research*, 59(5), 638-642. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2006.01.001

Huang, S. C., & Chang, S. F. (1996). Self-Efficacy of English as a Second Language Learner: An Example of Four Learners.

Huang, S., Hsu, C., & Chan, A. (2009). Tour guide performance and tourist satisfaction: A study of the package tours in Shanghai. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 34(1), 3-33. https://doi.org/10.1177/1096348009349815.

Hurtz, G. M. and Donovan, J. J. (2000). Personality and job performance: the big five revisited. *Journal of Applied Psychology*, 85(6), 869-879. https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.6.869

Iqbal, M. (2022). Self-efficacy, life satisfaction and quality of life in local tourists of Pakistan. *Forman Journal of Social Sciences*, 01(02), 1-23. https://doi.org/10.32368/fjss.20220112

Jiang, Y., Linfeng, H., Guo, Y., Yang, Q., Li, H., Zhou, H., … & Wu, K. (2023). The relationship between fear of COVID-19 and psychological distress in tour guides: The mediating role of job insecurity and the moderating role of psychological resilience. *Psychology Research and Behavior Management*, 16, 3107-3119. https://doi.org/10.2147/prbm.s417296

Jočić, D., & Petot, J. (2005). Introduction to the special section on the Rorschach and the five-factor theory. *Rorschachiana Journal of the International Society for the Rorschach*, *27*(1), 7-10. https://doi.org/10.1027/1192-5604.27.1.7

Johnson, W., McGue, M., & Krueger, R. F. (2005). Personality stability in late adulthood: a behavioral genetic analysis. *Journal of Personality*, 73(2), 523-552. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00319.x

Judge, T., & Bono, J. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology*, *85*(5), 751-765. https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.5.751

Kandler, C., Riemann, R., & Kämpfe, N. (2008). Genetic and environmental mediation between measures of personality and family environment in twins reared together. *Behavior Genetics*, 39(1), 24-35. https://doi.org/10.1007/s10519-008-9238-8

Kandler, C., Bleidorn, W., Riemann, R., Angleitner, A., & Spinath, F. M. (2011). Life events as environmental states and genetic traits and the role of personality: a longitudinal twin study. *Behavior Genetics*, 42(1), 57-72. https://doi.org/10.1007/s10519-011-9491-0

Kandler, C. (2012). Nature and nurture in personality development. *Current Directions in Psychological Science*, *21*(5), 290-296. https://doi.org/10.1177/0963721412452557

Kandler, C., Richter, J., & Zapko–Willmes, A. (2019). The nature and nurture of hexaco personality trait differences. *Zeitschrift Für Psychologie,* 227(3), 195-206. https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000378

Kapustin, S. A. (2015). An existential criterion for normal and abnormal personality in the works of Sigmund Freud and Alfred Adler. *Psychology in Russia*, *8*(3), 4.

Karterud, S., & Kongerslev, M. (2021). Psychotherapy of personality disorders needs an integrative theory of personality. *Journal of Psychotherapy Integration*, *31*(1), 34-53. https://doi.org/10.1037/int0000196

Keltikangas-Järvinen, L., Räikkönen, K., Ekelund, J., & Peltonen, L. (2003). Nature and nurture in novelty seeking. *Molecular Psychiatry*, *9*(3), 308-311. https://doi.org/10.1038/sj.mp.4001433

Khan, M. M. R. (2021). Predicting big five model personality traits in recent social context. *British Journal of Nursing Studies*, 1(1), 08-12. https://doi.org/10.32996/bjns.2021.1.1.2

King, L., Scollon, C., Ramsey, C., & Williams, T. (2000). Stories of life transition: Subjective well-being and ego development in parents of children with Down syndrome. *Journal of Research in Personality*, *34*(4), 509-536. https://doi.org/10.1006/jrpe.2000.2285

Kleitman, S., & Stankov, L. (2007). Self-confidence and metacognitive processes. *Learning and Individual Differences*, 17(2), 161-173.

Kleitman, S., & Moscrop, T. (2010). Self-confidence and academic achievements in primary-school children: Their relationships and links to parental bonds, intelligence, age, and gender. *Trends and Prospects in Metacognition Research*, 293-326.

Kleitman, S., & Gibson, J. (2011). Metacognitive beliefs, self-confidence and primary learning environment of sixth grade students. *Learning and Individual Differences*, 21(6), 728-735.

Knyazev, G. G., Pylkova, L. V., Slobodskoj-Plusnin, J. Y., Bocharov, A. V., & Ushakov, D. (2015). Personality and the neural efficiency theory. *Personality and Individual Differences*, 86, 67-72. https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.06.002

Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: an inquiry into hardiness. *Journal of personality and social psychology*, *37*(1), 1.

Kornør, H., & Nordvik, H. (2007). Five-factor model personality traits in opioid dependence. *BMC psychiatry*, *7*, 1-6.

Kossek, E. E., and M. B. Perrigino. 2016. "Resilience: A Review Using A Grounded Integrated Occupational Approach." *The Academy of Management Annals* 10 (1): 729–797. doi:10.5465/19416520.2016.1159878.

Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133.

Krettenauer, T. (2017). Pro-environmental behavior and adolescent moral development. *Journal of Research on Adolescence*, *27*(3), 581-593. https://doi.org/10.1111/jora.12300

Kristof-Brown, A. L., Zimmerman, R. D., & Johnson, E. C. (2005). Consequences of individuals' fit at work: a meta-analysis of person–job, person–organization, person–group, and person–supervisor fit. *Personnel Psychology*, 58(2), 281-342. https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2005.00672.x

Kumpfer, K. L. (1999). Outcome measures of interventions in the study of children of substance-abusing parents. *Pediatrics*, 103(Supplement 2), 1128-1128.

Laceulle, O., Wagner, J., & Crocetti, E. (2023). Editorial: Youth personality development. *European Journal of Personality*, *37*(6), 629-632. https://doi.org/10.1177/08902070231192785

Lee, M. C., Wu, S. F. V., Lu, K. C., Liu, C. Y., Liang, S. Y., & Chuang, Y. H. (2021). Effectiveness of a self-management program in enhancing quality of life, self-care, and self-efficacy in patients with hemodialysis: a quasi-experimental design. In *Seminars in Dialysis* (Vol. 34, No. 4, pp. 292-299).

Levit, L. Z. (2014). Person-oriented conception of happiness and some personality theories. *Sage Open*, 4(1). https://doi.org/10.1177/2158244013518926

Limon, I. (2022). Mesleki dayanıklılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 29*(1), 45-63.

Liu, N., Liu, S., Yu, N., Peng, Y., Wen, Y., Tang, J., & Kong, L. (2018). Correlations among psychological resilience, self-efficacy, and negative emotion in acute myocardial infarction patients after percutaneous coronary intervention. *Frontiers in Psychiatry*, 9, 1.

Locke, E. A., Frederick, E., Lee, C. & Bobko, P. (1984). Effect of self-efficacy, goals, and task strategies on task performance. *Journal of Applied Psychology*, 69(2), 241-251.

Lodi-Smith, J., & Roberts, B. (2007). Social investment and personality: A meta-analysis of the relationship of personality traits to investment in work, family, religion, and volunteerism. *Personality and Social Psychology Review*, *11*(1), 68-86. https://doi.org/10.1177/1088868306294590

Lucas, R., & Donnellan, M. (2011). Personality development across the life span: Longitudinal analyses with a national sample from Germany. *Journal of*

Personality and Social Psychology, 101(4), 847-861. https://doi.org/10.1037/a0024298

Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). Psychological capital: Investing and developing positive organizational behavior. *Positive organizational behavior*, *1*(2), 9-24.

Luthar, S., Chiccetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.

Ma, Y. (2023). The influence of parenting style on children's personality development: based on horney's neurotic theory. *Journal of Education and Educational Research*, 4(1), 69-71. https://doi.org/10.54097/jeer.v4i1.10039

Maddi, S. R., & Kobasa, S. C. (1984). The hardy executive: Health under stress. *(No Title)*.

Maddi, S. R., & Khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and mental health. *Journal of personality Assessment*, *63*(2), 265-274.

Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M., & Brow, M. (2006). The personality construct of hardiness, III: Relationships with repression, innovativeness, authoritarianism, and performance. *Journal of personality*, *74*(2), 575-598.

Maddux, J. E. (1995). Self-efficacy theory: An introduction. In *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (pp. 3-33). Boston, MA: Springer US.

Maddux, J. E., & Meier, L. J. (1995). Self-efficacy and depression. In *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (pp. 143-169). Boston, MA: Springer US.

Maehr, M., & Pintrich, P. R. (1997). *Advances in motivation and achievement* (Vol. 10), pp.1-49, Greenwich, CT: JAI Press.

Mallak, L. (1998). Putting organizational resilience to work. *INDUSTRIAL MANAGEMENT-CHICAGO THEN ATLANTA*-, 8-13.

Malouff, J. M., Thorsteinsson, E., Rooke, S. E., & Schutte, N. S. (2007). Alcohol involvement and the five-factor model of personality: a meta-analysis. *Journal of Drug Education*, 37(3), 277-294. https://doi.org/10.2190/de.37.3.d

Marat, D. (2003). Assessing self-efficacy and agency of secondary school students in a multi-cultural context: Implications for academic achievement. In *Proceedings of the New Zealand and Australian Association for Research in Education Conference, Auckland* (Vol. 18, p. 2008).

Martin, L. R. and Frıedman, H. S. (2000). Comparing personality scales across time: an illustrative study of validity and consistency in life-span archival data. *Journal of Personality*, 68(1), 85-110. https://doi.org/10.1111/1467-6494.00092

Martinko, M. J., & Gardner, W. L. (1982). Learned helplessness: An alternative explanation for performance deficits. *Academy of Management Review*, 7(2), 195-204.

Masten, A. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56, 227–238.

Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology* (pp. 74-88). Oxford University Press.

McCombs, B. L. (2001). What do we know about learners and learning? The learner-centered framework: Bringing the educational system into balance. *Educational Horizons*, 79(4), 182–193. http://www.jstor.org/stable/42927064

McCrae, R., Löckenhoff, C., & Costa, P. (2005). A step toward DSM-V: Cataloguing personality-related problems in living. *European Journal of Personality, 19*(4), 269-286. https://doi.org/10.1002/per.564

McCrae, R. R. (2011). Personality theories for the 21st century. Teaching of Psychology, 38(3), 209-214. https://doi.org/10.1177/0098628311411785

Mei, S. D. and Luen, L. C. (2023). Effect of kindergarten environment creation quality on children health, language, social, science and art. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 12(2). https://doi.org/10.6007/ijarped/v12-i2/16714

Mendoza-Denton, R. and Goldman-Flythe, M. (2009). Personality and racial/ethnic relations: a perspective from cognitive–affective personality system (caps) theory. *Journal of Personality*, 77(5), 1261-1282. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00581.x

Mela, M., Audu, M., & Tesfaye, M. (2013). A developing world perspective on homicide and personality disorder. *Medicine, Science and the Law, 54*(3), 132-138. https://doi.org/10.1177/0025802413499911

Meng, Z., Luen, L. C., & Abidin, N. H. Z. (2023). PARENTAL ROLE ORIENTATION'S INFLUENCE ON CHILDREN'S PERSONALITY FORMATION. *International Journal of Education & Technology, 1*(3).

Mills, N. (2014). Self-efficacy in second language acquisition. In *Multiple Perspectives on the Self in SLA* (pp. 6-22).

Mischel, W. (2004). Toward an integrative science of the person. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 1-22. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.042902.130709

Mondak, J., Hibbing, M., Canache, D., Seligson, M., & Anderson, M. (2010). Personality and civic engagement: An integrative framework for the study of trait effects on political behavior. *American Political Science Review, 104*(1), 85-110. https://doi.org/10.1017/s0003055409990359

Morey, L., Gunderson, J., Quigley, B., Shea, M., Skodol, A., McGlashan, T., … & Zanarini, M. (2002). The representation of borderline, avoidant, obsessive-compulsive, and schizotypal personality disorders by the five-factor model. *Journal of Personality Disorders, 16*(3), 215-234. https://doi.org/10.1521/pedi.16.3.215.22541

Mõttus, R., Realo, A., Allik, J., Esko, T., Metspalu, A., & Johnson, W. (2015). Within-trait heterogeneity in age group differences in personality domains and facets: Implications for the development and coherence of personality traits. *PLOS ONE, 10*(3), e0119667. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0119667

Näswall, K., Malinen, S., & Kuntz, J. (2019). Resilience at work: Measurement and implications. *Journal of Occupational Health Psychology, 24*(2), 106-119.

Özyeşil, Z., Deniz, M. E., & Kesici, Ş. (2013). Mindfulness and five factor personality traits as predictors of humor. *Studia Psychologica*.

Padmasiri, M., Kailasapathy, P., & Jayawardana, A. (2019). Development of the person–family fit construct: An extension of person–environment fit into the family domain. *South Asian Journal of Human Resources Management, 6*(2), 156-176. https://doi.org/10.1177/2322093719830807

Palabıyık, P. Y. (2013). Hizmetiçi İngilizce öğretmenlerinin teknoloji entegrasyonuyla ilgili öz-yeterlilik inanışları: FATİH projesinden alıntılar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Palmer, D. (2011). Sources of efficacy information in an inservice program for elementary teachers. *Science Education*, 95(4), 577-600.

Pajares, F., & Miller, M. D. (1994). Role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis. *Journal of Educational Psychology*, 86(2), 193.

Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs and mathematical problem-solving of gifted students. *Contemporary Educational Psychology*, 21(4), 325-344.

Pajares, F., Miller, M. D., & Johnson, M. J. (1999). Gender differences in writing self-beliefs of elementary school students. *Journal of Educational Psychology*, 91(1), 50.

Pajares, F., & Schunk, D. H. (2002). Self and self-belief in psychology and education: A historical perspective. In *Improving academic achievement* (pp. 3-21). Academic Press.

Passamonti, L., Riccelli, R., Indovina, I., Duggento, A., Terracciano, A., & Toschi, N. (2019). Time-resolved connectome of the five-factor model of personality. *Scientific Reports*, *9*(1). https://doi.org/10.1038/s41598-019-51469-2

Patterson, T. and Joseph, S. (2007). Person-centered personality theory: support from self-determination theory and positive psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 47(1), 117-139. https://doi.org/10.1177/0022167806293008

Paunonen, S. V. and Ashton, M. C. (2001). Big five factors and facets and the prediction of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(3), 524-539. https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.3.524

Pelit, E., Katırcıoğlu, E., & Kabakulak, A. (2022). Effects of tour guides' self-efficacy levels and autonomy perceptions on their job crafting behaviours. *European Journal of Tourism Research*, 30, 3011-3011.

Phan, H. P. (2012). Relations between informational sources, self-efficacy and academic achievement: A developmental approach. *Educational Psychology*, 32(1), 81-105.

Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (1996). *Motivation in education: Theory, research,and applications*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall Merrill.

Plomin, R., Shakeshaft, N. G., McMillan, A., & Trzaskowski, M. (2014). Nature, nurture, and expertise. *Intelligence*, 45, 46-59. https://doi.org/10.1016/j.intell.2013.06.008

Poriesti, R., Nugroho, A., & Subagyo, H. (2022). Internal motivation and resilience among tour guides in Bali. *Journal of Tourism Development*, *14*(2), 98-115.

Potard, C., Henry, A., Boudoukha, A., Courtois, R., Laurent, A., & Lignier, B. (2020). Video game players' personality traits: An exploratory cluster approach to identifying gaming preferences. *Psychology of Popular Media*, *9*(4), 499-512. https://doi.org/10.1037/ppm0000245

Prayag, G., Spector, S., Orchiston, C., & Chowdhury, M. (2020). Psychological resilience, organizational resilience, and life satisfaction in tourism firms: Insights from the Canterbury earthquakes. *Current Issues in Tourism*, 23(10), 1216-1233.

Ramanaiah, N. V., Rielage, J. K., & Cheng, Y. (2002). Cloninger's temperament and character inventory and the NEO Five-Factor Inventory. *Psychological Reports*, *90*(3_part_2), 1059-1063.

Randhawa, G. (2004). Self-efficacy and work performance: An empirical study. *Indian Journal of Industrial Relations*, 336-346.

Rasoolimanesh, S. M., Ali, F., Mikulić, J., & Doğan, S. (2022). Reflective and composite scales in tourism and hospitality research: revising the scale development procedure. International *Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(2), 589-601. https://doi.org/10.1108/ijchm-02-2022-0255

Revelle, W. (2008). The contribution of reinforcement sensitivity theory to personality theory. *The Reinforcement Sensitivity Theory of Personality*, 508-527. https://doi.org/10.1017/cbo9780511819384.019

Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of clinical psychology*, *58*(3), 307-321.

Rimfeld, K., Kovas, Y., Dale, P. S., & Plomin, R. (2016). True grit and genetics: predicting academic achievement from personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(5), 780-789. https://doi.org/10.1037/pspp0000089

Robbins, M., Francis, L., McIlroy, D., Clarke, R., & Pritchard, L. (2010). Three religious orientations and five personality factors: An exploratory study among adults in England. *Mental Health, Religion & Culture*, *13*(7-8), 771-775.

Roberts, B. W. and Robins, R. W. (2003). Person-environment fit and its implications for personality development: a longitudinal study. *Journal of Personality*, 72(1), 89-110. https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00257.x

Roberts, B. W. (2006). Personality development and organizational behavior. *Research in organizational behavior*, *27*, 1-40.

Roberts, B., Walton, K., & Viechtbauer, W. (2006). Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, *132*(1), 1-25. https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.1

Roberts, B., & Jackson, J. (2008). Sociogenomic personality psychology. *Journal of Personality*, *76*(6), 1523-1544. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00530.x

Roberts, B. W. (2009). Back to the future: Personality and assessment and personality development. *Journal of research in personality*, *43*(2), 137-145.

Roberts, B., Luo, J., Briley, D., Chow, P., Su, R., & Hill, P. (2017). A systematic review of personality trait change through intervention. *Psychological Bulletin*, *143*(2), 117-141. https://doi.org/10.1037/bul0000088

Russo, S.J., Murrough, J.W., Han, M.-H., Charney, D.S., & Nestler, E.J. (2012). Neurobiology of resilience. *Nature Neuroscience*, 15(11), 1475-1484.

Rutter, M., Moffitt, T., & Caspi, A. (2005). Gene–environment interplay and psychopathology: Multiple varieties but real effects. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *47*(3-4), 226-261. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01557.x

Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*, *24*(2), 335-344.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, *55*(1), 68-78.

Saltık, I. A., & Kızılırmak, A. B. (2020). Stres yönetimi ve psikolojik dayanıklılık: Turist rehberleri üzerine bir çalışma. *Turizm Akademik Dergisi*, *7*(2), 44-63.

Schmukle, S. C., Back, M. D., & Egloff, B. (2008). Validity of the five-factor model for the implicit self-concept of personality. *European Journal of Psychological Assessment*, 24(4), 263-272. https://doi.org/10.1027/1015-5759.24.4.263

Schnuck, J. and Handal, P. J. (2011). Adjustment of college freshmen as predicted by both perceived parenting style and the five-factor model of personality—personality and adjustment. *Psychology*, 02(04), 275-282. https://doi.org/10.4236/psych.2011.24044

Schulze, P. A., & Schulze, J. M. (2003). Believing is achieving: The implications of self-efficacy research for family and consumer sciences education. *AAFCS Monograph: Research Applications in Family and Consumer Sciences*, 105-113.

Schunk, D. H. (1984). Self-efficacy perspective on achievement behavior. *Educational Psychologist*, 19(1), 48-58.

Schunk, D. H. (1989). Self-efficacy and achievement behaviors. *Educational psychology review*, *1*, 173-208.

Schunk, D. H. (1991). Self-efficacy and academic motivation. *Educational Psychologist*, 26(3-4), 207-231.

Schunk, D. (2001).*Self-regulation through goal setting*, ERIC:CASS Digest, 1–4.

Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi* (2. baskı). Anı Yayıncılık.

Sharoni, S. K. A., & Wu, S. F. V. (2012). Self-efficacy and self-care behavior of Malaysian patients with type 2 diabetes: A cross-sectional survey. *Nursing & Health Sciences*, 14(1), 38-45.

Shen, Z., Shi, S., Ding, S., & Zhong, Z. (2020). Mediating effect of self-efficacy on the relationship between medication literacy and medication adherence among patients with hypertension. *Frontiers in Pharmacology*, 11, 569092.

Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, *51*(2), 663-671. https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.663

Shin, J., Taylor, M. S., & Seo, M. G. (2012). Resources for change: The relationships of organizational inducements and psychological resilience to employees' attitudes

and behaviors toward organizational change. *Academy of Management journal*, *55*(3), 727-748.

Shiner, R. (2009). The development of personality disorders: Perspectives from normal personality development in childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*, *21*(3), 715-734. https://doi.org/10.1017/s0954579409000406

Soto, C. J., & Tackett, J. L. (2015). Personality traits in childhood and adolescence. *Current Directions in Psychological Science*, *24*(5), 338-342.

South, S. C. and Krueger, R. F. (2008). An interactionist perspective on genetic and environmental contributions to personality. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(2), 929-948. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00062.x

Southwick, S. M., & Charney, D. S. (2012). The science of resilience: implications for the prevention and treatment of depression. *Science*, *338*(6103), 79-82.

Specht, J., Egloff, B., & Schmukle, S. (2011). Stability and change of personality across the life course: The impact of age and major life events on mean-level and rank-order stability of the big five. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*(4), 862-882. https://doi.org/10.1037/a0024950

Specht, J., Bleidorn, W., Denissen, J., Hennecke, M., Hutteman, R., Kandler, C., … & Zimmermann, J. (2014). What drives adult personality development? A comparison of theoretical perspectives and empirical evidence. *European Journal of Personality*, *28*(3), 216-230. https://doi.org/10.1002/per.1966

Sravanti, L. (2017). Nurture the nature. *Indian Journal of Psychiatry*, *59*(3), 385. https://doi.org/10.4103/psychiatry.indianjpsychiatry_341_17

Stamps, J., & Groothuis, T. (2010). The development of animal personality: Relevance, concepts, and perspectives. *Biological Reviews*, *85*(2), 301-325. https://doi.org/10.1111/j.1469-185x.2009.00103.x

Staudinger, U., & Kunzmann, U. (2005). Positive adult personality development. *European Psychologist*, *10*(4), 320-329. https://doi.org/10.1027/1016-9040.10.4.320

Strawn, B. D. and Alexander, M. (2007). Correlation of self-perception and image of christ using the five-factor model of personality. *Pastoral Psychology*, 56(3), 341-353. https://doi.org/10.1007/s11089-007-0106-x

Stroianovska, O., Dolynska, L., Шевченко, H., Andriiashyna, N., Melnyk, I., & Tsybuliak, N. (2020). The influence of the professional orientation of students of different gender on their ideas of happiness. *Brain Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, *11*(4), 51-71. https://doi.org/10.18662/brain/11.4/141

Sutcliffe, K. M., & Vogus, T. J. (2003). Organizing for resilience. Positive organizational scholarship: foundations of a new discipline. *Positive organizational scholarship: foundations of a new discipline. Berrett-Koehler*.

Sutin, A., Costa, P., Miech, R., & Eaton, W. (2009). Personality and career success: Concurrent and longitudinal relations. *European Journal of Personality*, *23*(2), 71-84. https://doi.org/10.1002/per.704

Sutin, A., & Costa, P. (2010). Reciprocal influences of personality and job characteristics across middle adulthood. *Journal of Personality, 78*(1), 257-288. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00615.x

Şeker, B. D. (2022). Kültürleşme ve Turizm İlişkisi. *Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 139-154.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: Pearson.

Taymur, I., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi/Personality: Description, Classification and Evaluation. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *4*(2), 154.

Tekeli, E. K., Tekeli, M., & Özkoç, A. G. Mesleki Özdeşleşmenin Psikolojik Dayanıklılığa Etkisinde Öz Yeterliliğin Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Uygulama. *Turizm Akademik Dergisi*, *8*(1), 263-279.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücü'nün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *35*(35), 297-306.

Tetik, N. (2006). Turist rehberliği mesleğinde bilgi ve beceri gereksinimleri. *Turizm ve Otelcilik Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 12-24.

Thomas, D. M., Love, K. M., Roan-Belle, C., Tyler, K. M., Brown, C. L., & Garriott, P. O. (2009). Self-efficacy, motivation, and academic adjustment among African American women attending institutions of higher education. *Journal of Negro Education*, 78(2), 159-171.

Tidball, B. E., Prabhala, S., & Gallimore, J. J. (2006, October). Making faces: Exploring perceptions of personality based on emotional expressions. In *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting* (Vol. 50, No. 9, pp. 885-888). Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications.

Torgersen, S. (2005). Behavioral genetics of personality. *Current Psychiatry Reports*, 7(1), 51-56. https://doi.org/10.1007/s11920-005-0025-4

Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2007). The differential antecedents of self-efficacy beliefs of novice and experienced teachers. *Teaching and Teacher Education*, 23(6), 944-956.

Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB). (2023). *Rehber İstatistikleri*. Erişim adresi: https://www.tureb.org.tr/RehberIstatistik

Uçar, Ö. (2018). İşgörenlerin dönüşümcü ve etkileşimci liderlik tarzları algılamaları ile öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkide yöneticiye duyulan güvenin aracılık rolü: Bir zincir otel uygulaması.

Usher, E. L., & Pajares, F. (2009). Sources of self-efficacy in mathematics: A validation study. *Contemporary Educational Psychology*, 34(1), 89-101.

Utsey, S. O., Hook, J. N., Fischer, N., & Belvet, B. (2008). Cultural orientation, ego resilience, and optimism as predictors of subjective well-being in African Americans. *The Journal of Positive Psychology*, *3*(3), 202-210.

VanBreda, A. D. (2001). Resilience theory: A literature review. Pretoria, South Africa: South African Military Health Service. https://pathwaysu.com/pluginfile.php/13119/mod_resource/content/1/resilience2.pdf

Vardarlıer, P., & İnan, K. (2017). Gamification model proposal for the improvement of sales personnel performance. *Journal of Behavior at Work*, 2(1), 8-19.

Verweij, K. J. H., Mosing, M. A., Ullén, F., & Madison, G. (2016). Individual differences in personality masculinity-femininity: examining the effects of genes, environment, and prenatal hormone transfer. *Twin Research and Human Genetics*, 19(2), 87-96. https://doi.org/10.1017/thg.2016.8

Vogus, T. J., & Sutcliffe, K. M. (2007). Organizational resilience: Towards a theory and research agenda. *2007 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics*, 3418–3422. https://doi.org/10.1109/ICSMC.2007.4414160

Waugh, C. E., Fredrickson, B. L., & Taylor, S. F. (2008). Adapting to life's slings and arrows: Individual differences in resilience when recovering from an anticipated threat. *Journal of Research in Personality*, 42(4), 1031-1046.

Widiger, T., & Trull, T. (2007). Plate tectonics in the classification of personality disorder: Shifting to a dimensional model. *American Psychologist, 62*(2), 71-83. https://doi.org/10.1037/0003-066x.62.2.71

Wong, J. Y., & Wang, C. H. (2009). Emotional labor of the tour leaders: An exploratory study. *Tourism Management*, 30(2), 249-259. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.06.005.

Wood, R., & Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*, 14(3), 361-384.

Wright, A., Pincus, A., & Lenzenweger, M. (2011). Development of personality and the remission and onset of personality pathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*(6), 1351-1358. https://doi.org/10.1037/a0025557

Wrzus, C., & Mehl, M. (2015). Lab and/or field? Measuring personality processes and their social consequences. *European Journal of Personality, 29*(2), 250-271. https://doi.org/10.1002/per.1986

Wrzus, C., & Roberts, B. (2016). Processes of personality development in adulthood: The TESSERA framework. *Personality and Social Psychology Review, 21*(3), 253-277. https://doi.org/10.1177/1088868316652279

Yıldırım, F., & İlhan, T. (2010). Genel öz-yeterlilik ölçeği Türkçe formu. *Türk Psikoloji Dergisi, 25*(1), 45-53.

Youssef, C. M., & Luthans, F. (2007). Positive organizational behavior in the workplace: The impact of hope, optimism, and resilience. *Journal of Management*, 33(5), 774-800.

Zengin, B. (2010). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisine reel ve moneter etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, *5*(1), 102-126.

Zhang, T., & Meaney, M. (2010). Epigenetics and the environmental regulation of the genome and its function. *Annual Review of Psychology, 61*(1), 439-466. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163625

Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82-91.

EKLER

Ek 1: Araştırmanın Anketi

Bu çalışmada, Türkiye'de aktif rehberlik yapan kişilerin kişilik özellikleri, mesleki dayanıklılıkları ve bu değişkenler arasındaki ilişkide öz-yeterliliğin etkisi değerlendirilecek olup hem turizm alanına hem de bu alanda çalışan ve çalışacak olan rehberlere mesleklerinde katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Aşağıdaki soruları zaman ayırıp özveriyle cevapladığınız için teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sonuçlarından haberdar olmak için e-posta adresinizi yazmanız yeterli olacaktır.

Öğr. Gör. Funda GÜÇ

Pamukkale Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

E-mail Adresi:

Danışman: Doç. Dr. Semih ARICI

Pamukkale Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümü

Çalışmaya kendi isteğimle katıldığımı onaylıyorum. _____Evet _____Hayır

E-posta (isteğe bağlı): _____

BÖLÜM 1- DEMOGRAFİK BİLGİLER

Aşağıdaki maddelerde kendinize en uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz.

Cinsiyet	Kadın		**Medeni Durum**	Evli	
	Erkek			Bekar	
Çalışma Şekli	Bağlı		**Eylem Türü**	Eylemli	
	Bağımsız			Eylemsiz	
Yaş	20-25		**Mesleki Tecrübe**	1-3	
	26-30			4-6	
	31-40			7-10	

	41-50			10 ve Üzeri	
	51-60		**Aylık Ortalama Tur**	0-5	
	61 ve Üzeri			6-10	
Çalışma Kartı Kapsamı	Ülkesel			11-15	
	Bölgesel			16-20	
Eğitim	Lise			21 ve üzeri	
	Ön Lisans		**Çalışma Kartı İçin Alınan Eğitim**	Bakanlık	
	Lisans			Ön Lisans	
	Yüksek Lisans			Lisans	
	Doktora			Yüksek Lisans	

BÖLÜM 2- ÖLÇEK MADDELERİ

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	Genel Özyeterlilik Ölçeği					
1	Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla baş edebileceğimi sanmıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım.	☐	☐	☐	☐	☐
5	Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam.	☐	☐	☐	☐	☐
6	Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim.	☐	☐	☐	☐	☐
7	Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Her şeyi yarım bırakırım.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Sorunlarımdan biri bir işe zamanında başlayamamamdır.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Kendine güvenen biriyim.	☐	☐	☐	☐	☐
11	Başarısızlık benim azmimi arttırır.	☐	☐	☐	☐	☐
12	Kolayca pes ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
13	Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam başarana kadar uğraşırım.	☐	☐	☐	☐	☐
14	Yeteneklerime her zaman çok güvenmem.	☐	☐	☐	☐	☐
15	Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.	☐	☐	☐	☐	☐
16	Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.	☐	☐	☐	☐	☐
17	Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Cervantes Kişilik Ölçeği					
1	Konuşkan bir insan olduğumu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Birçok arkadaşım var.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Hiç kimseyi tanımadığım bir sosyal toplantıda/partide iyi zaman geçirebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Birisiyle dışarı çıkmaya her zaman hazırım.	☐	☐	☐	☐	☐
5	Her zaman başkalarıyla dışarı çıkmak yerine evde vakit geçirmeyi tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
6	Bir toplantı ortamında konuşmalara katılmayı	☐	☐	☐	☐	☐
7	Yeni tanıştığım biriyle konuşmayı başlatmakta zorlanırım.	☐	☐	☐	☐	☐

8	Zaman zaman kendimi çok kötü/mutsuz hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Söylememem ve yapmamam gereken şeyler sürekli olarak zihnimi meşgul eder.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Duygusal dalgalanma yaşarım.	☐	☐	☐	☐	☐
11	Kendimi hoşnut/iyi hissetmek için diğer insanların onayına gereksinim duyarım.	☐	☐	☐	☐	☐
12	Ne kadar plan yaparsam yapayım işlerim her zaman ters gider.	☐	☐	☐	☐	☐
13	Bazen öylesine gergin/sinirli olurum ki işime devam edemem.	☐	☐	☐	☐	☐
14	Kendimi bomboş hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
15	Bazen bana ait olmayan eşyaları kaybederim veya bozarım.	☐	☐	☐	☐	☐
16	Bazen diğer insanlara imrenirim.	☐	☐	☐	☐	☐
17	Bazen benim hatam olduğunu bile bile başka birisinin benim suçumu üstlenmesine göz yumarım.	☐	☐	☐	☐	☐
18	Bazen biraz dedikodu yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
19	Bazen diğer insanların konuşmalarına kulak misafiri olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
20	Bazen işlerimi bir sonraki güne ertelerim.	☐	☐	☐	☐	☐
	Mesleki Dayanıklılık Ölçeği					
1	Tur esnasında karşılaştığım zorlukları aşmak için meslektaşlarımla etkili iş birliği yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Aşırı iş yükünü uzun süre başarılı bir şekilde idare ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Tur esnasında karşılaştığım kriz durumlarını ustalıkla çözerim.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Hatalarımdan ders çıkararak mesleği yapış tarzımı iyileştiririm.	☐	☐	☐	☐	☐
5	Performansımı tekrar tekrar değerlendirerek; mesleği yapış tarzımı sürekli geliştiririm.	☐	☐	☐	☐	☐
6	Eleştiri niteliğinde bile olsa tarafıma yöneltilen geri bildirimleri dikkate alırım.	☐	☐	☐	☐	☐
7	Özel kaynaklara (kitap, teknolojik materyal vb.) ihtiyacım olduğunda (Bağlı olduğum oda ve meslektaşlarımdan) yardım isterim.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Desteklerine ihtiyaç duyduğumda, oda yöneticilerime ve meslektaşlarıma konuyu açarım.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Turist rehberliği alanında yaşanan değişimleri, mesleki gelişimim için fırsata çeviririm.	☐	☐	☐	☐	☐